

**T.C.
İSTANBUL KENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALARIN VE ŞEMA MODLARININ
SALDIRGANLIK TÜRLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Lerzan Tuğdem BERNA

Enstitü Anabilim Dalı : Psikoloji

Enstitü Bilim Dalı : Klinik Psikoloji

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Burcu SEVİM

İSTANBUL-2021

T.C.
İSTANBUL KENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALARIN VE ŞEMA MODLARININ
SALDIRGANLIK TÜRLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Lerzan Tuğdem BERNA

Enstitü Anabilim Dalı : Psikoloji

Enstitü Bilim Dalı : Klinik Psikoloji

“Bu tez 21/06/2021 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Lerzan Tuğdem BERNA

21/06/2021

ÖNSÖZ

Tez konuma kendisinden aldığım eğitimlerin ilham olduğu ve aynı zamanda tez danışmanım olan Sayın Dr. Öğretim Üyesi Burcu SEVİM'e tez sürecimdeki katkıları ve sonsuz desteği için çok teşekkür ederim.

Yüksek Lisans eğitimim boyunca her gün daha da ileriye gitmemi sağlayan, kıymetli deneyimleri ve bilgileri ile yoluma ışık tutan Sayın Prof. Dr. Mehmet Zihni SUNGUR'a ve Dr. Öğretim Üyesi Anıl GÜNDÜZ'e şükranlarımı sunarım.

Akademik hayatım boyunca, desteklerini her an hissettiğim, en zor anımda bile hep yanımda olan çok değerli arkadaşlarım Sena OYMAK ve Gizem YILDIZ'a teşekkürü bir borç bilirim.

Bugünlere gelmemi sağlayan, çıktığım her yolda her daim ellerimden tutan, her zaman bana inanan, güvenen ve yanımda olan annem Didem KARAKAŞ'a ve babam Mehmet Altuğ BERNA'ya çok teşekkür ederim.

Lerzan Tuğdem BERNA

21/06/2021

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	i
ŞEKİL LİSTESİ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
1.1. Saldırganlık.....	4
1.1.1.Saldırganlığa Kuramsal Bakış	5
1.1.1.1. Bilişsel Yeni Çağrışım Kuramı	5
1.1.1.2. Sosyal Öğrenme Kuramı	6
1.1.1.3. Senaryo Kuramı.....	7
1.1.1.4.Uyarım Aktarımı Kuramı	7
1.1.1.5. Sosyal Etkileşim Kuramı.....	8
1.1.1.6. Genel Saldırganlık Modeli	9
1.1.2.Saldırganlık Türleri	10
1.1.2.1. Fiziksel Saldırganlık.....	11
1.1.2.2.Sözel Saldırganlık	11
1.1.2.3.Düşmanlık	12
1.1.2.4.Öfke	12
1.2.Şema Kavramı	13
1.2.1. Şema Terapi Modeli	13
1.2.2.Erken Dönem Uyumsuz Şemalar	14
1.2.2.1.Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Özellikleri	15
1.2.2.2.Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Kökenleri	16
1.2.2.3.Şema Alanları ve Erken Dönem Uyumsuz Şemalar	18
1.3.Şema Modları	24
1.3.1. Çocuk Modları.....	26
1.3.1.1 .İncinmiş Çocuk Modu	27
1.3.1.2. Kızgın Çocuk Modları.....	27
1.3.1.3. Mutlu Çocuk Modu	29
1.3.2. Uyum Bozucu Ebeveyn Modları.....	29
1.3.2.1 Talepkar Ebeveyn Modu	29

1.3.2.2. Cezalandırıcı Ebeveyn Modu	30
1.3.3. Başa Çıkma Modları.....	31
1.3.3.1. Teslim Olma	31
1.3.3.2. Kaçınma	32
1.3.3.3. Aşırı Telafi	33
1.3.4. Sağlıklı Yetişkin Modu	34
1.4. Saldırganlık, Erken Dönem Uyumsuz Şemalar Ve Şema Modları Üzerine Yapılan Yayın ve Araştırmalar	34
1.4.1. Saldırganlık Üzerine Yapılan Çalışmalar.....	34
1.4.2. Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ve Şema Modları Üzerine Yapılan Çalışmalar .	37
1.4.3. Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Şema Modları ve Saldırganlık İlişkisi Üzerine Yapılan Çalışmalar	39
BÖLÜM 2: YÖNTEM	42
2.1. Katılımcılar.....	42
2.2. Veri Toplama Araçları.....	42
2.2.1. Demografik Özellikler.....	42
2.2.2. Young Şema Ölçeği	42
2.2.3. Şema Mod Envanteri.....	43
2.2.4. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği	43
2.3. Verilerin Toplanması.....	44
2.4. Verilerin İstatistiksel Analizi.....	44
BÖLÜM 3: BULGULAR.....	45
3.1. Katılımcıların Tanıtıcı Özelliklerini Dağılımı.....	45
3.2. Katılımcıların Ölçeklerden Aldıkları Puanların Dağılımı	45
3.3. Katılımcıların Ölçeklerden Aldıkları Puanların Cinsiyete Göre Farklılaşma Durumlarının İncelenmesi.....	49
3.4. Katılımcıların Ölçeklerden Aldıkları Puanlar ile Yaşları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	52
3.5. Katılımcıların Ölçeklerden Aldıkları Puanların Eğitim Durumuna Göre Farklılaşma Durumlarının İncelenmesi.....	54
3.6. Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Saldırganlık İle Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	59
3.7. Şema Modları ile Saldırganlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	63

3.8. Saldırganlığın Yordanmasında Erken Dönem Uyumsuz Şemalarının ve Şema Modlarının Rolüne İlişkin Adımsal Regresyon Analizine Ait Bulgular	69
BÖLÜM 4: TARTIŞMA	85
4.1. Tartışma.....	85
4.2. Sınırlılıklar	95
SONUÇ VE ÖNERİLER	96
KAYNAKÇA	98
EKLER	107
ÖZGEÇMİŞ	125

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Erken Dönem Uyumsuz Şemalar	20
Tablo 2: Şema Modları	26
Tablo 3: Katılımcıların Tanıtıcı Özellikleri.....	45
Tablo 4: Young Şema Ölçeği'nden Alınan Puanların Dağılımı.....	46
Tablo 5: Şema Mod Envanterinden Alınan Puanların Dağılımı	47
Tablo 6: Buss-Perry Saldırganlık Ölçeğinden Alınan Puanların Dağılımı	48
Tablo 7: Katılımcıların Cinsiyetine Göre Young Şema Ölçeği Şemalarından Almış Oldukları Puanların Farklılaşma Durumları	49
Tablo 8: Katılımcıların Cinsiyetine Göre Şema Mod Envanterinden Almış Oldukları Puanların Farklılaşma Durumları	50
Tablo 9: Katılımcıların Buss-Perry Saldırganlık Ölçeğinden Almış Oldukları Puanların Cinsiyete Göre Farklılaşma Durumları	51
Tablo 10: Young Şema Ölçeğinden Alınan Puanlar ile Yaş Arasındaki İlişki Durumu	52
Tablo 11: Şema Mod Envanterinden Alınan Puanlar ile Yaş Arasındaki İlişki Durumu	53
Tablo 12: Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği ve Alt Boyutlarından Alınan Puanlar ile Yaş Arasındaki İlişki Durumu.....	54
Tablo 13: Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Young Şema Ölçeği Şemalarından Almış Oldukları Puanların Farklılaşma Durumları.....	54
Tablo 14: Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Şema Mod Envanterinden Almış Oldukları Puanların Farklılaşma Durumları	56
Tablo 15: Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği ve Alt Boyutlarından Almış Oldukları Puanların Farklılaşma Durumları	59
Tablo 16: Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Ve Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nin Alt Boyutlarının Birbiri Arasındaki İlişki	60
Tablo 17: Şema Modları ve Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nin Alt Boyutlarının Birbiri Arasındaki İlişki	64
Tablo 18: Fiziksel Saldırganlığın Yordanmasına İlişkin Adımsal Regresyon Analizi Sonuçları...	70
Tablo 19: Öfkenin Yordanmasına İlişkin Adımsal Regresyon Analizi Sonuçları.....	71
Tablo 20: Düşmanlığın Yordanmasına İlişkin Adımsal Regresyon Analizi Sonuçları	74
Tablo 21: Sözel Saldırganlığın Yordanmasına İlişkin Adımsal Regresyon Analizi Sonuçları	78
Tablo 22: Genel Saldırganlığın Yordanmasına İlişkin Adımsal Regresyon Analizi Sonuçları.....	82

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Genel Saldırganlık Modeli.....	10
---	----

Tezin Başlığı: Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Ve Şema Modlarının Saldırganlık Türleri Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi	
Tezin Yazarı: Lerzan Tuğdem BERNA Danışman: Burcu SEVİM	
Kabul Tarihi: 21/06/2021	Sayfa Sayısı: iv (ön kısım)+107 tez+18(ek)
Anabilimdalı: Psikoloji	Bilimdalı: Klinik Psikoloji
<p>Şiddet olgularının önlenmesinde, şiddete neden olan faktörlerin incelenmesinin oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmanın amacı saldırganlık eğiliminin yeni nesil terapi ekollerinden Şema Terapi kavramları olan Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ve Şema Modları bağlamında incelenmesidir. Araştırma 18 yaş ve üzeri 340 katılımcı ile gerçekleştirilmiş olup veriler çevrimiçi ortamda toplanmıştır. Young Şema Ölçeği Kısa Form, Şema Mod Envanteri, Buss Perry Saldırganlık Ölçeği ve Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Veriler SPSS 20 programında analiz edilmiştir. Araştırmanın değişkenleri arasındaki ilişki tek yönlü çok değişkenli varyans analizi (MANOVA), Pearson Korelasyon Analizi ve Adımsal (Stepwise) Regresyon Analizi uygulanmıştır. Verilerin analizi % 95 güven düzeyinde gerçekleştirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda erken dönem uyumsuz şemaların ve şema modlarının saldırganlığı yordadığı ve saldırganlığın farklı türlerinde farklı şemaların ve şema modlarının etkili olduğu görülmüştür. Bununla beraber cinsiyet, yaş ve eğitim durumu ile araştırma değişkenleri arasında ilişki bulunmuştur. Araştırma verileri, literatürdeki mevcut çalışmalar ve kavramsal perspektif ışığında değerlendirilmiş ve gelecekteki araştırmalara dair öneriler sunulmuştur.</p>	
Anahtar Kelimeler: Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Şema Modları, Saldırganlık	

Title of the Thesis: The Effect Of Early Maladaptive Schemas And Schema Modes On Types Of Aggression	
Author: Lerzan Tuğdem BERNA Supervisor: Burcu SEVİM	
Date: 21/06/2021	Nu. of pages: iv (pretext)+107 (main body)+18(app)
Department: Psychology	Subfield: Clinical Psychology
<p>It is very important to examine the factors that cause violence in the prevention of violence cases. The aim of this study is to examine the tendency to aggression in the context of Early Maladaptive Schemas and Schema Modes, which are the concepts of Schema Therapy, which is one of the new generation therapies. The research was carried out with 340 participants aged 18 and over, and the data were collected online. Young Schema Scale Short Form, Schema Mode Inventory, Buss Perry Aggression Scale and Demographic Information Form were used. The datas were analyzed with SPSS 20 program. One-way multivariate analysis of variance (MANOVA), Pearson Correlation Analysis and Stepwise Regression Analysis were applied to the examine relationship between the variables of the study. The analysis of the data was carried out at the 95% confidence level. As a result of the analysis, it was seen that early maladaptive schemas and schema modes predict aggression and different schemas and schema modes are effective in different types of aggression. However, a relationship was found between gender, age and education level and research variables. Research data were evaluated in the light of current studies in the literature and conceptual perspective, and suggestions for future research were presented.</p>	
Keywords: Early Maladaptive Schemas, Schema Modes, Aggressiveness	

GİRİŞ

Gerek ülkemizde, gerekse dünyada şiddet içerikli eylemlerin sayısı her geçen gün niceliksel olarak artmakla beraber bu eylemler nitelik bakımından da her geçen gün daha ciddi boyutlara gelmektedir (Berna, 2019). Şiddet en genel tanımı ile insanın fiziksel ve ruhsal olarak zarar görmesine neden olan her türlü eylem olarak tanımlanmaktadır. Şiddet eylemlerinin temelinde iki faktör yatmaktadır: güç ve saldırganlık. Her ne kadar şiddet ve saldırganlık farklı kavramlar gibi görülse de yapılan araştırmalarda bu iki kavramın aslında birbiriyle oldukça güçlü bir bağı olduğu görülmektedir (Ayan, 2007).

Saldırganlık genel anlamda “Bireyin kendi düşünce ya da davranışlarını, dıştaki direnmelere karşın zorla karşısındakine benimsetme çabası” olarak tanımlanmaktadır (Enç, 1974; Hasta, 2013). Farklı kuramsal yaklaşımların hangi davranışların saldırganlık kapsamına girdiğine dair farklı görüşleri bulunmaktadır. Duygusal yaklaşımlara göre, saldırganlık öfke duygusu sonucunda meydana gelen bir davranıştır. Saldırganlığı güdüsel bakış açısı ile açıklayan kuramlara göre ise bir davranışın saldırgan olarak değerlendirilmesi için kişinin zarar verme niyetinin olması gerekmektedir. Davranışsal perspektife göre ise bir başka kişiye herhangi bir şekilde zarar veren her türlü davranış saldırganlık olarak tanımlanmaktadır (Yavuzer, & Karataş, 2012).

Saldırgan davranış pek çok farklı şekilde kategorize edilmiştir. Bu araştırmada Buss ve Perry tarafından yapılan kategorizasyon üzerinden çalışılacaktır. Buna göre saldırganlığın, fiziksel, sözel, öfke ve düşmanlık olmak üzere 4 alt boyutu bulunmaktadır. (Buss & Perry, 1992).

Şema kavramı psikolojide çok yeni bir kavram sayılmamakla beraber şemalar farklı kuramlarca farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Beck’in geliştirmiş olduğu Bilişsel kuramda şemalar, diğer adıyla temel inançlar, kişinin karşılaştığı bir uyarıyı nasıl kodlayacağını ve değerlendireceğini belirleyen bilişsel bir yapı olarak ele alınmaktadır (Beck, 1967; Gör vd., 2017).

Şema Terapi Modeline göre evrensel olarak kabul görmüş olan duygusal ihtiyaçlarımızın yeterli derecede karşılanmaması ruh sağlığını etkilemektedir (Rafaeli, P. Bernstein, & Young, 2011). Şemalar erken çocukluk döneminde ve ergenlikte tekrarlayan olumsuz yaşam deneyimleri sonucunda oluşur (Şaşmaz, 2014). Erken dönem uyumsuz şemalar, kişinin anılarını, duygularını, bedensel duyularını ve bilişlerini içeren kişinin kendisine yönelik veya diğer bireylerle ilişkilerine ilişkin işlevi olmayan, kişinin hayatının her alanına etki eden kalıplar olarak

tanımlanmaktadır (Dozois&Beck, 2008). Şemalar aktive olduğunda beraberinde korku, öfke, üzüntü, utanç, suçluluk gibi güçlü duyguları getirirler (Rafaeli, P.Bernstein, & Young, 2011).

Şema modları bir kişinin belirli bir zaman diliminde aktive olan baskın duyguları, şemaları ve başa çıkma tepkileri olarak tanımlanabilir (Erdem, 2018; Rafaeli, P.Bernstein, & Young, 2011). Diğer bir deyişle şema modları bireyin şemalarından, başa çıkma tepkilerinden ve bilişsel, emosyonel ve davranışsal durumudan oluşan belirli bir ana özel kümelerdir. (Dunne vd., 2019). Şema modları, şemalar ve uyumsuz başa çıkma tepkilerinin kombinasyonu olsa da modları şemalardan ve başa çıkma tepkilerinden ayıran en önemli fark bireyin duruma bağlı bilişlerini ve davranışlarını temsil etmesidir. (Keulen-de Vos vd., 2016) Uyum bozucu şema modlarının aktif hale gelmesi kişinin davranışlarını belirleyen yoğun negatif duygular yaşamasına ve sert başa çıkma tepkileri vermesi ile sonuçlanır (Taymur& Türkçapar, 2012; Young, 1999).

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı saldırganlık eğiliminin ve saldırganlık türlerinin erken dönem uyumsuz şemalar ve şema modları bağlamında incelenmesidir. Bu çalışmada katılımcıların erken dönem uyumsuz şemaları ve şema modları, ardından aynı katılımcıların saldırganlık eğilimlerinin hangi saldırganlık alt boyutunda veya boyutlarında (“Fiziksel Saldırganlık”, “Sözel Saldırganlık”, “Öfke”, “Düşmanlık”) daha etkili olduğunun belirlenmesidir. Tezin amacı elde edilen veriler ile erken dönem uyumsuz şemaların ve şema modlarının, saldırganlığın dört farklı türünü ile ilişkisinin olup olmadığını yordamaktır. Bununla beraber demografik özelliklerin Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Şema Modları ve Saldırganlıkla ilişkisinin incelenmesi de amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki hipotezler araştırılmıştır:

- 1- Erken Dönem Uyumsuz Şemalar cinsiyete göre farklılık gösterecektir.
- 2- Şema Modları cinsiyete göre farklılık gösterecektir.
- 3- Saldırganlığın alt boyutlarından alınan puanlar cinsiyete göre farklılık gösterecektir.
- 4- Erken Dönem Uyumsuz Şemalar yaş arttıkça azalacaktır.
- 5- Şema Modlarından alınan puanlar yaş arttıkça azalacaktır.
- 6- Saldırganlığın tüm alt boyutlarından alınan puanlar yaş arttıkça azalacaktır.
- 7- Eğitim düzeyi arttıkça Erken Dönem Uyumsuz Şemalar azalacaktır.
- 8- Eğitim düzeyi arttıkça Şema Modları azalmaktadır
- 9- Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ve Şema Modları saldırganlığı yordamaktadır.
- 10- Saldırganlığın türlerine göre saldırganlığı yordayan Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ve Şema Modları farklılık gösterecektir.

Araştırmanın Önemi

Saldırgan davranışların sebep olduğu şiddet her geçen gün artmaktadır. Şiddet olgularında iki özne bulunur: mağdur ve saldırgan. Mağdur konusunda pek çalışma yürütülmekle beraber şiddetin önlenmesi için saldırgan davranışın kökenlerine ilişkin daha fazla çalışmaya, farklı bakış açılarına ihtiyaç vardır

Saldırganlık eğiliminin psikolojik dinamiklerine yönelik alanyazında pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu araştırmanın yapılan diğer çalışmalardan farkı erken dönem uyumsuz şemaların ve şema modlarını saldırganlığın alt boyutları ile ilişkisinin çalışılacak olmasıdır. Saldırganlığın her boyutunun kendi içerisinde farklı nedenleri vardır ve saldırganlığı etkin önleme stratejilerinin oluşturulması için alt boyutlarının da tam anlamıyla anlaşılması gerekmektedir.

Saldırganlık her zaman cezai yaptırımlar ile sonuçlanmayabilmektedir. Bu nedenle mahkumlar üzerinde yapılan saldırganlık çalışmaları kadar daha mahkum olmayan popülasyondaki saldırganlık eğilimi üzerinde yapılacak çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu sayede saldırganlık eğilimi eyleme dönüşmeden gereken önlemleri almak mümkün olacaktır.

Araştırma Yöntemi

Bu araştırma 18 yaş ve üzeri 340 kişilik bir örneklemden oluşmaktadır. Veri toplama araçları olarak “Young Şema Ölçeği- Kısa Form”, “Şema Mod Envanteri (Versiyon-3)” ve “Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği” kullanıldı. Bununla beraber katılımcıların demografik verileri için bir kişisel bilgi formu düzenlendi. Çalışmanın yöntemine Bölüm 2’de detaylı olarak yer verilmiştir.

BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Saldırganlık

Saldırganlık pek çok farklı boyutu olan ve pek çok faktörün bir araya gelmesi ile meydana gelen bir davranış olduğundan saldırganlığın herkesçe kabul edilen tek bir tanımını yapmak oldukça zordur. İnsanlarda belirli saldırganlık davranışları olup bu davranışlar kızgınlık ve öfke duygusunu yansıtan yüzdeki hareketlerinden ya da sözel bir ifadeden doğadaki herhangi bir canlıyı ciddi derecede yaralayan ve/veya ortadan kaldıran şiddet eylemlerine kadar uzanan geniş bir spektrumda ele alınabilir (Çelikkaleli & Tümtaş, 2017).

Saldırganlık üzerine yapılan araştırmalar, biyolojik, çevresel, psikolojik ve sosyal faktörlerin saldırgan davranışı nasıl etkilediğini keşfetmeye ve buradan yola çıkılarak saldırgan davranışların nasıl azaltılacağına odaklanmaktadır (Anderson & Bushman, 2002).

Saldırganlık genel anlamda , “canlı veya cansız herhangi bir varlığa karşı fiziksel ve/veya duygusal olarak zarar vermeyi amaçlayan her türlü davranış biçimi” olarak tanımlanabilir.” (Çelik & Kocabıyık, 2014).

Saldırganlığın farklı disiplinlere, farklı kültürlere göre pek çok tanımı bulunmaktadır. Psikoloji’de farklı ekollerin saldırganlığa ilişkin açıklamaları değişiklik göstermekle beraber psikolojik açıdan saldırganlık “öfke, düşmanlık, rekabet, engellenme, korku gibi durumlardan kaynaklanan ve karşısındakine zarar vermeyi, onu durdurmayı, ona engel olmayı, ya da kendini korumayı hedefleyen fiziksel, sözel veya sembolik her türlü davranış” (Temli, 2019; Budak, 2009) “başkalarını inciten, psikolojik ve fizyolojik zarar veren her türlü davranış”, “başkalarını incitme niyeti taşıyan her türlü davranış”, veya “ öfke içeren davranış” şeklinde farklı farklı tanımlanmaktadır (Hasta & Güler, 2017). Amerikan Psikoloji Derneği’nin Psikoloji Sözlüğünde VandenBos agresifliği şu şekilde ifade etmektedir: “ Rekabetçilik, sinir veya düşmanlık duyguları tarafından harekete geçirilen, diğerlerine veya bazı durumlarda kişinin kendisine verilen bir zarar, yıkım ya da diğerlerinin veya kişinin mağlubiyetiyle sonuçlanan bir davranıştır.” (Hermann, 2019).

Duygular üzerinden tanımlandığında saldırganlık öfke sonucu meydana gelen davranışlar olarak kabul edilir. Güdüler açısından bakıldığında ise yalnızca zarar verme amacıyla gerçekleştirilen eylemler saldırganlık olarak değerlendirilir. Davranışçılara göre ise bir başka kişinin fiziksel veya psikolojik zarara uğramasına neden olan her türlü eylem niyetten bağımsız olarak saldırganlık olarak tanımlanmaktadır (Karataş, 2008).

South Richardson tarafından 2014 yılında yapılan bir çalışmaya göre saldırganlık şu şekilde tanımlanmaktadır:

1. Saldırganlık , bir düşünce, fikir veya tutum değil, bir davranıştır.
2. Saldırganlık kasıtlı olarak yapılan bir davranıştır. Kaza sonucunda birine zarar vermek saldırganlık olarak değerlendirilmez.
3. Saldırganlıkta zarar verme niyeti mevcuttur.

1.1.1.Saldırganlığa Kuramsal Bakış

İnsanlığın var olduğu günden beri görülen saldırgan davranışın doğasına yönelik pek çok farklı disiplinden araştırmacılar çalışmalar gerçekleştirmiştir ve saldırgan davranışa yönelik kimileri birbiriyle ilişkili kimileri ise diğerlerinden tamamıyla farklı kuramlar ortaya atılmıştır.

Saldırganlığa yönelik pek çok kuram geliştirilmiştir ancak Bushman ve Anderson 2002 yılında yayınlamış oldukları İnsanda Saldırganlık başlıklı makalede saldırganlığın oldukça kompleks bir kavram olduğunu gösteren ve saldırganlığa yönelik yapılan araştırmaların pek çoğunu barındıran güncel beş kuramdan söz etmektedir (Hermann, 2019).

- Bilişsel Yeni Çağırışım Kuramı
- Sosyal Öğrenme Kuramı
- Senaryo Kuramı
- Uyarım Aktarımı Kuramı
- Sosyal Etkileşim Kuramı

Bununla beraber Allen, Anderson ve Bushman 2010 yılında yapmış oldukları çalışmada genel saldırganlık modelini ileri sürmüşlerdir. Bu model saldırganlığa ilişkin geliştirilen tüm kuramları birleştirerek tek bir saldırganlık modelinin gerekliliğinden ortaya çıkmıştır. (Allen, Anderson& Bushman, 2010; Dever& Bulut).

1.1.1.1. Bilişsel Yeni Çağırışım Kuramı

Berkowitz tarafından 1989 yılında Engellenme Saldırganlık Hipotezinin geliştirilmiş hali olarak öne sürülen Bilişsel Yeni Çağırışım Kuramı olumsuz durumların saldırganlık eğilimini neden artırdığına ilişkin prensipleri açıklamaktadır (Balıkçı, 2018; Berkowitz, 1989; Hermann,2019).

Bu teoriye göre rahatsızlık veren deneyimler sonucunda meydana gelen olumsuz etki, “otomatik olarak kaç ya da savaş eğilimleriyle ilişkilendirilen çeşitli düşünceleri, anıları, dışa vurulan motor reaksiyonları ve fiziksel tepkileri harekete geçirir.” Saldırganlığa ilişkin düşünceler, duygular ve davranışlar hafızada birbirleri ile bağlantılıdır. Rahatsızlık veren bir durumun yarattığı olumsuz etki aktif hale geldiğinde, onunla ilişkili olan diğer kavramları da aktive eder. Savaş ile ilişkili tepkiler öfke duygusu ile sonuçlanırken kaç ile ilişkili tepkiler korku ile sonuçlanır (Anderson& Bushman, 2002; Hermann, 2019; Balıkçı, 2018).

Diğer bir deyişle negatif deneyimler sonucunda meydana gelen olumsuz etki saldırganlığı çağrıştıran pek çok anıyı, düşünceyi bununla beraber motor ve psikolojik tepkileri uyarmakta ve bunun sonucunda saldırgan davranış meydana gelmektedir (Kafalı vd., 2017).

Bilişsel Yeni Çağrışım Kuramı değerlendirme ve atıflar gibi daha ileri bilişsel süreçleri de barındırmaktadır. “Eğer insanlar motive olmuşlarsa, nasıl hissettiklerini düşünebilir, onları öyle hissetmeye iten sebeplerle bağlantı kurup hisleri doğrultusunda hareket etmenin sonuçlarını göz önünde bulundurabilirler. Bu planlı düşünceler daha açık bir şekilde farklılaşan sinir, korku veya ikisinin bir arada olduğu uyguları üretir. Aynı zamanda bu hislerle ilişkilendirilen hareket eğilimlerini baskılayabilir ya da güçlendirebilir.” (Anderson& Bushman, 2002;Hermann, 2019).

1.1.1.2. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal Öğrenme Kuramına göre saldırganlık diğer karmaşık davranış paternleri gibi direkt deneyimleme yoluyla öğrenildiği gibi gözlem yolu ile de öğrenilebilmektedir (Anderson & Bushman, 2002; Hermann, 2019).

Albert Bandura 1961 yılında Stanford Üniversitesinde saldırgan davranışın çocuklarda nasıl oluştuğuna ilişkin bir “Bobo Doll” isimli bir deney tasarlamıştır. Bu deneyde 36 kız 36 erkek anaokulu çocuğu üç gruba ayrılmıştır. 24 kişiden oluşan her gruptan ilk deney grubundaki çocuklara Bobo Doll ile saldırgan davranışlar sergileyerek oynayan ebeveynler gösterilmiş, ikinci deney grubundaki çocuklara ise Bobo Doll ile saldırgan olmayan bir tutumla oynayan ebeveynler gösterilmiştir. Son olarak kontrol grubundaki çocuklara ise herhangi bir şey gösterilmemiştir. Deneyin sonucunda saldırgan davranışların gösterildiği çocukların saldırgan davranışları taklit etmeye daha meyilli oldukları ve agresyon skorlarının daha yüksek olduğu görülmüştür (Artino, 2007; Balıkçı, 2018; Bandura,1961).

“Sosyal öğrenme kuramı özellikle beklentilerin geliştirilmesi ve değişmesi ve kişinin sosyal dünyayı nasıl yorumladığı ile ilgili temel kavramlar bağlamında saldırgan davranışların

kazanılmasının anlaşılmasında ve araçsal saldırganlığın açıklanması konusunda oldukça önemlidir” (Anderson & Bushman, 2002; Hermann, 2019).

1.1.1.3. Senaryo Kuramı

Senaryolar bir kişinin belleğinde yer alan pek çok kez tekrar edilmiş birbiri ile ilişkili olay dizileridir ve bu olay dizileri çoğu zaman etkin koşulları, hedefleri, eylem planlarını ve nedensellik bağlarını içerir (Allen & Anderson, 2017; Hermann , 2019).

Senaryolar semantik bellekte kodlanır ve daha sonrasında kodlanan bu senaryolar belirli durumları tanımlayarak bu gibi durumlara nasıl tepki verileceğine rehberlik eder (Warburton & Anderson, 2015). Senaryolar öğrenildikten sonra benzer durumlarda davranışlara yön verir (Hermann, 2019).

Pek çok kez pekiştirilen senaryolar, iki farklı yolla kuvvetlenir : (Anderson & Bushman, 2002; Hermann, 2019).

1. Çok sayıda tekrar hafızadaki diğer kavramlarla ek bağlantılar kurar ve dolayısıyla da etkinleşeceği yollar artar.
2. Tekrarların sıklığı aynı zamanda bağlantıların da güçlenmesini sağlar.

Bir çocuğun izlemiş olduğu bir televizyon dizisinde anlaşmazlıkların çözümünde sürekli olarak silah kullanıldığını görmesi, o çocuğun görmüş olduğu şeyi pek çok duruma genelleme ihtimali oldukça yüksektir (Anderson & Bushman, 2002; Balıkcı, 2018; Hermann, 2019).

Özetle, bir kişi yaşadığı çatışmalara saldırgan içerikli senaryolarla tepki vermeyi alışkanlık haline getirdiği takdirde bu senaryolar belleğine daha derinlemesine yerleşir ve başka durumlara da genellenerek hayatının pek çok alanında saldırgan davranış sergileme ihtimalini arttırabilir (Warburton & Anderson, 2015). “Bu teori sosyal öğrenme süreçlerinin genellenmesi ve karmaşık algı-yargı-karar-davranış süreçlerinin otomatikleşmesi (ve basitleşmesi) bakımından ayrı bir öneme sahiptir.” (Hermann, 2019).

1.1.1.4.Uyarım Aktarımı Kuramı

Saldırgan davranışın oluşumunda uyarım ve bilişin etkileşimde olduğu bilinmektedir. Schachter’in iki faktörlü duygu teorisine göre saldırgan davranış birbiriyle etkileşimde olan biliş ve uyarım olmak üzere iki bileşene sahiptir ve saldırgan davranış bu iki faktör ışığında değerlendirilmelidir. Fakat otonom uyarım reaksiyonlarının nasıl ortaya çıktığı konusunda iki faktörlü duygu teorisyenleri yetersiz kalmıştır (Zillmann, 1988).

Uyarımın etkileri göreceli olarak daha yavaş azalmaktadır ve insanların uyarılmışlık haline katkıda bulunan farklı fizyolojik tepki kaynaklarını ayırt etmede yeterli olmadıkları düşünülmektedir (Zillmann, Katcher& Millavsky, 1972).

Uyarım aktarımı kuramı Zillman tarafından 1979 yılında geliştirilmiştir (Warburton & Anderson, 2015). Bu kurama göre duygusal davranış ve deneyimin temel belirleyici etkeni olan uyarım, otonom sinir sisteminde sempatik sinir sistemi aktivasyonunun baskın olmasıdır ve yeni bir duruma bilişsel uyum sağlanması için aktive olan sempatik sinir sisteminin kalıntıları duygusal davranışı ve deneyimi uzatır ve yoğunlaştırır (Zillmann, 2008).

Yaşanılan bir olay uyarıma neden olur ve bu olayın meydana getirdiği uyarım henüz devam ederken ikinci bir olayın meydana gelmesi kişide daha yoğun duyguların meydana gelmesine neden olabilir çünkü ilk durumdan kaynaklı uyarım ikinci olaya da atfedilmiştir (Zillmann, Katcher& Millavsky, 1972; Hermann, 2019). Agresyon yaratan bir durum meydana geldikten sonra meydana gelen ikinci durum da agresyonla ilişkilendirildiği takdirde kişinin daha da agresif tepkiler vermesine sebep olmaktadır (Anderson & Bushman, 2002; Hermann, 2019).

Uyarım aktarımı kuramının bir diğer varsayımı ise bir kişinin artan uyarımını bilinçli olarak öfke ile ilişkilendirmesi, öfkenin daha uzun süreceğidir. Bu sebeple de uyarım ortadan kalksa bile, kişinin kendi yarattığı öfke etiketi devam ettiği sürece kişi her an saldırgan davranış gösterme eğiliminde olacaktır (Anderson & Bushman, 2002; Hermann, 2019).

1.1.1.5. Sosyal Etkileşim Kuramı

Sosyal Etkileşim Kuramına göre saldırgan davranış, o davranışı gösteren kişinin -aktörün- karşı tarafın (mağdurun) sergilediği davranışlarda bazı değişiklikler yapması için kullanılan koersif davranışlar olarak tanımlanır. Bu kurama göre aktör, tercihleri beklenen sonuçlara, olası ödüllere, elde edilebilecek farklı sonuçlara göre belirlenerek karar veren kişidir (Anderson & Bushman, 2002; Hermann, 2019).

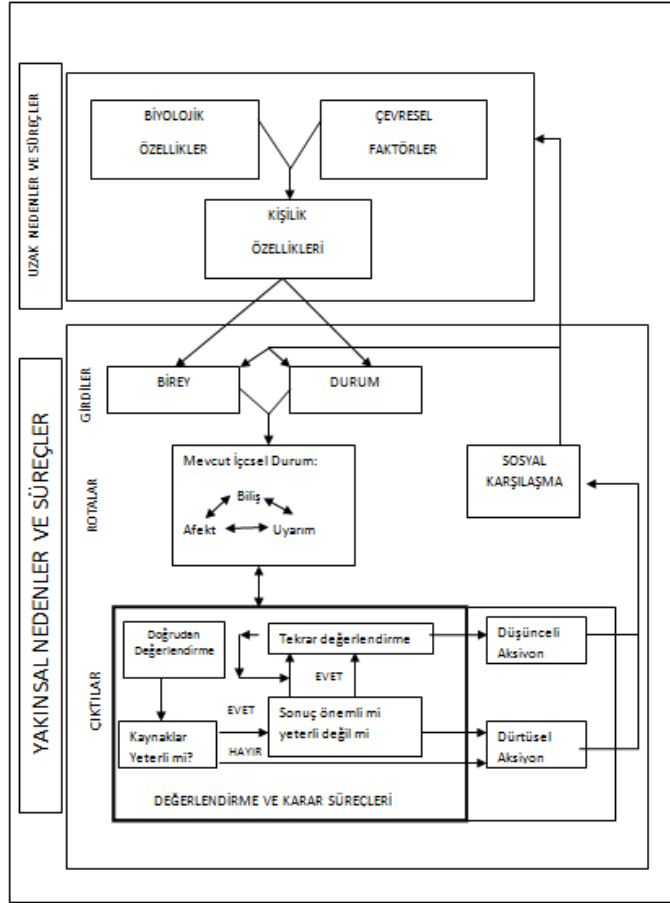
Felson'ın 1984 yılında saldırganlığın sosyal etkileşimci kuramlarına ilişkin yapmış olduğu çalışmasında agresyon “eylemin nihai amacına bakılmaksızın, bir kişinin başka bir kişiye zarar vermeye çalıştığı veya tehdit ettiği bir eylem olarak” tanımlanmaktadır ve dolayısıyla saldırganlığın “kendi başına bir amaç değil, bir amaç için bir araç olduğu” ve saldırganlığı “kişilerin çeşitli amaçlar için kullandıkları varsayılmaktadır.” (Felson, 1984).

1.1.1.6. Genel Saldırganlık Modeli

Genel Saldırganlık Modeli temelde; Bilişsel Yeni Çağırışım Kuramı, Sosyal Öğrenme Kuramı, Senaryo Kuramı, Uyarım Aktarımı Kuramı ve Sosyal Etkileşim Kuramını saldırganlığı daha çağdaş ve kapsamlı bir çerçevede ele almak üzere bütünleştiren bir yaklaşımdır (Allen, Anderson & Bushman,2018; Anderson & Bushman, 2002; Gilbert & Daffern, 2011).

Genel Saldırganlık modeli iki boyuta ayrılmıştır : yakınsal ve uzak süreçler (Şekil 1). İlk olarak yakınsal süreçler saldırganlığın bireysel boyutlarını şu üç aşamada inceler: girdiler, rotalar ve çıktılar. Uzak süreçler ise yakınsal süreçlerin alt boyutlarını oluşturan arka plandaki süreçlerdir. Burada biyolojik ve çevresel faktörlerin bir arada kişiliği nasıl etkilediği açıklanmaktadır (Allen, Anderson & Bushman,2018). Diğer bir deyişle “Yakın süreçler, mevcut saldırgan davranışlarla doğrudan ilişkili olan süreçlerdir. Uzak süreçler ise, belirli bir uyarının kısa vadeli etkilerini uzun vadeli agresif davranışsal eğilimlerin gelişimine bağlayan süreçlerdir.” (Barlett&Anderson, 2012). Girdiler kişinin anlık içsel durumunu etkiler ve bu da değerlendirme ve karar süreçlerini etkiler. Değerlendirme ve karar süreçleri de son olarak agresif ve agresif olmayan çıktıları etkiler. Özetle, Genel Saldırganlık Modeline göre saldırgan davranışlar çoğunlukla presipite edici durumsal faktörler ve predispozan kişilik özelliklerinin birleşmesi, bütünleşmesi ile meydana gelir ve mevcut durumda saldırgan davranışı başlatan çeşitli yapıları tanımlar (Allen, Anderson & Bushman,2018).

Genel Saldırganlık Modeli saldırgan davranışlar üzerine en güncel yaklaşımlardan biridir ve diğer pek çok kuramın çıktılarını sentezlemektedir. Bu model saldırganlık eğiliminin kompleks yapısını kabul ederek saldırganlığa etki eden pek çok faktörü bir arada ele almaktadır.

Şekil 1: Genel Saldırıcılık Modeli (Allen, Anderson & Bushman, 2017)

1.1.2.Saldırıcılık Türleri

Saldırıcılığın tek bir tanımının yapılamadığından da anlaşılacağı üzere saldırıcılık tek boyutlu bir kavram değildir. Saldırıcılık denilince ilk akla gelen çoğu zaman bir kişinin diğer bir kişiye fiziksel olarak zarar vermesi veya zarar vermekle tehdit etmesidir (Loeber & Hay, 1997).

Saldırıcılık davranış kompleks bir yapıya sahip olduğundan türlerine ilişkin de tek bir kategorizasyon yapılamamıştır. Somut olarak tespit edilebilir olduğundan saldırıcılık denildiğinde ilk akla gelen fiziksel ve sözel saldırıcılıktır ancak birine zarar vermenin daha farklı çeşitleri de mevcuttur (South Richardson, 2014).

Saldırıcılığın en bilinen kategorizasyonlarından biri reaktif (düşmanca) ve proaktif (araçsal) saldırıcılıktır. Bu ayrımın temel aldığı görüş saldırıcılık davranışa neden olan motivasyondur (Baş, Öz & Kabasakal, 2012). Engellenme- saldırıcılık kuramına dayanan reaktif saldırıcılık, algılanan bir kışkırtıcı tepki sonucunda öfkenin de eşlik ettiği savunma içerikli davranışlardır. Proaktif saldırıcılık ise sosyal öğrenme kuramı ile açıklanan bir nesne veya kişi

yönelimli olabilen başkasını zorlamak, etki altına almak için yapılan kasıtlı ve hedef odaklı davranışlardır. (Hubbard vd., 2001; Baş, Öz& Kabasakal, 2012). “Proaktif saldırganlık dışsal pekiştiriciler tarafından kontrol edilmektedir. Reaktif saldırganlıktan farklı olarak, proaktif saldırganlık duygu yüklü değildir ve tehdide yönelik savunucu bir tepkiyle karakterize değildir.” (Baş, Öz& Kabasakal, 2012).

Saldırganlığa yönelik yapılan bir diğer kategorizasyon ise saldırganlığın yapılış biçimi üzerinden yapılmaktadır. Yapılış biçimine yönelik yapılan sınıflandırmalarda saldırgan davranış temelde ikiye ayrılmıştır: fiziksel ve sözel saldırganlık (Ramirez & Andreu, 2003). Buss ve Perry 1992 yılında yapmış oldukları çalışmada fiziksel ve sözel saldırganlığı bir başkasına zarar vermeye odaklı davranış araçsal bileşeni olarak açıklamaktadır. Geliştirmiş oldukları Agresyon Ölçeğinde Buss ve Perry saldırganlığın iki alt boyutundan daha söz etmektedir. Bunlardan biri öfkedir. Öfke, fizyolojik uyarılma ile beraber saldırganlığa neden olabilecek davranışın duygusal bileşeni olarak tanımlanmaktadır. Diğeri ise düşmanlıktır. Düşmanlık ise kötü niyet veya adaletsizlik duygularını içeren saldırganlığın bilişsel bileşenini temsil etmektedir (Buss& Perry, 1992). Bu çalışma bu sınıflandırma üzerinde yürütülecektir.

1.1.2.1. Fiziksel Saldırganlık

Fiziksel saldırganlık en genel tanımıyla mağdurun fiziksel acı çekmesi ve yaralanması ile sonuçlanan davranışlardır (Geen& Donnerstein,1998). İttirmek, baskı yapmak, çekiştirmek, vurmak, ısırarak, , tekmeleme, bıçaklama, ateşli silahlarla yaralama, sert bir nesne fırlatma, pencere çarpma, cam kırma ve yangın çıkarma gibi davranışlar fiziksel saldırganlığa örnek olarak verilebilir (Çelik& Otrar, 2009; Karataş, 2008).

Fiziksel saldırganlık pek çok kültürde erkek cinsiyet rollerinde kabul edilen bir davranış paternidir ve erkek çocuklara fiziksel saldırganlık davranışları kız çocuklara oranla daha fazla öğretilir (Bosson vd., 2009).

1.1.2.2.Sözel Saldırganlık

Sözel saldırganlık mağduru reddetme, tehdit, bağırarak, hakkında dedikodu çıkarmak, küfür etmek, alay etmek gibi davranışları kapsamaktadır (Erşan, Doğan &Doğan, 2009; Karataş, 2008; Geen& Donnerstein,1998). “Aktif sözel doğrudan saldırganlıkta birey, başka bir insana kasıtlı olarak zarar verme amacıyla aşağılama ve küfür ya da hakaret etme gibi bir davranış sergilemekte; aktif sözel dolaylı saldırganlıkta ise birey zarar vermek istediği birey hakkında dedikodu yapmakta ya da iftira atma davranışı sergilemektedir.”(Karahan, Özcan &Ağlamaz, 2009).

Sözel saldırganlık karşıdaki kişinin benliğine karşı yapılan davranışlar olup o kişide psikolojik zarara neden olmaktadır (Infante,1995). Yapılan araştırmalara göre kelimeler ve onlara eşlik eden sözel olmayan mesajlar mağdurda fiziksel ve psikolojik sorunlara neden olmaktadır (Infante, 1995; Stets, 1990).

1.1.2.3.Düşmanlık

Düşmanlık insanların çoğu zaman bastırıldığı kin ve nefret duygularını ifade etmek olarak tanımlanmaktadır. Kin ve nefret duyguları kişilerin çok düşmanca ya da tam tersi çok itaatkar davranmalarına neden olduğu belirtilmektedir (Spigelman, Spigelman & Englesson, 1991). Düşmanlık, öfke ve nefretin bir araya geldiği olumsuz bir tutum olarak da ifade edilmektedir (Ramirez &Andreu 2006).

Düşmanlık özellikleri olan bir kişi çoğu zaman diğer kişiler hakkında olumsuz değerlendirmeler yapan, o kişileri küçümseyen ve hoşnutsuz kişidir. Yapılan çalışmalarda düşmanlık afekt, biliş ve davranışı kapsayan geniş bir yapı olarak tanımlanmış olsa da düşmanlık teriminin bilişsel faktörleri içeren daha özgül bir tanımı olduğu belirtilmektedir. Diğerlerine karşı olumsuz inançlar ve tutumlar düşmanlığın kognitif bileşenlerini oluşturmaktadır (Ramirez & Andreu 2006).

1.1.2.4.Öfke

Öfke kişinin beklentileri karşılanmadığında, istekleri gerçekleşmediğinde ve beklenmeyen sonuçlar ortaya çıktığında meydana gelen bir duygusal tepkidir. Öfke diğer tüm duygular gibi doğru ifade edildiği takdirde yapıcı ve kişiler arası ilişkileri düzenleyen bir duygu olabilmekle beraber “ saldırıya uğrama, tehdit edilme, yoksun bırakma, kısıtlama gibi durumlarda hissedilen genellikle neden olan şeye ya da kişiye yönelik şu ya da bu şekilde saldırgan davranışlarla sonuçlanabilen oldukça yoğun, olumsuz bir duygudur” (Karataş, 2008).

Saldırganlık öfkenin kontrolden çıkarak davranışa yansması olarak tanımlanabilir. Öfke, yalnızca rahatsızlık veren ve uyarıma neden olan bir yoğunlukta yaşanabileceği gibi düşmanlık ve saldırganlığa giden düzeyde de çok daha yoğun olarak da yaşanabilir (Soykan, 2003).

1.2.Şema Kavramı

Şema kavramı pek çok farklı disiplinde kullanılmakta olan bir terimdir. En genel tanımıyla şema, yapı, iskelet, taslak anlamına gelmektedir. “Antik Yunan Felsefesinde Stoacı mantıkçılar özellikle Chrysippus çıkarım şemaları biçiminde mantık prensiplerini sundular. Kantçı felsefede şema, sınıfın tüm üyeleri için ortak olan şeyin kavramıydı.” (Young, Klosko & Weishaar, 2009)

Şema kavramının psikolojide de oldukça yaygın bir kullanımı bulunmaktadır. Bilişsel gelişime göre şema kişinin deneyimlerine dayanan, yaşadıklarını anlamlandırmalarına destek olan ve verdiği tepkilere rehber olan paterndir (Young, Klosko & Weishaar, 2009).

İnsan yeni bir bilgi ile karşılaştığında, geçmişte yaşamış olduğu benzer durumdaki ile bu yeni bilgiyi eşleştirmeye, yeni bilgiyi geçmiş durumun kalıbına oturtmaya çalışır (Axelrod, 1973).

A. Beck tarafından Bilişsel Terapide ilk olarak Piaget'nin şema kavramına bilişsel yapıları tanımlamak üzere yer verilmiştir. Daha sonrasında Beck şema kavramını bir kez daha tanımlamıştır. Beck'in tanımına göre şemalar organizmayı etkileyen uyaranları görüntüleyen, tarayan ve değerlendiren yapıdır (Padesky, 1994).

Şema üzerine yapılan çalışmaların genel olarak sonuçlarına bakıldığında insanların gerçekleri sadeleştirdiği görülmektedir. Bu sadeleştirme de spesifik durumları genelden yola çıkarak değerlendirerek yaparlar (Dönmez, 1992).

Şemalar üzerinde çalışan pek çok teorisyen, şemaların her bireyde var olduğu ve hayatı anlayabilmelerini sağladığı görüşündedir ve bu şemalar pek çok terapi ekolünün temelini oluşturmaktadır. Şemalar ile ilgili bir diğer ortak görüş ise, bireyin yaşamının erken dönemlerinde olduğu ancak hayat boyu geliştiği yönündedir. Fakat erken dönemde edinilen şemalar şimdiki zamana uygun olmasa da taşınmaktadır (Rafaeli, Bernstein & Young, 2013).

1.2.1. Şema Terapi Modeli

Her gün pek çok farklı duygu hissederiz. Bu duygular kimi zaman kaygı, üzüntü, umutsuzluk, kıskançlık, öfke gibi problemlili duygular olabilir fakat problemlili duyguları olan her kişi psikiyatrik bir rahatsızlık yaşamaz (Leahy, 2018).

Rafaeli, Bernstein ve Young'ın yapmış olduğu tanıma göre “Şema Terapi, bilişsel terapi, bağlanma ve nesne ilişkileri kuramları, Gestalt ve yaşantısal terapi öğelerini bir araya getiren

bütüncül bir yaklaşımdır” (Rafaeli, Bernstein& Young,2013) Ancak her ne kadar pek çok terapi ekolü ile benzer kavramlar içerse de şema terapi hiçbir terapi ekolü ile birebir benzeşmez (Young, Klosko & Weishaar, 2009) Şema Terapi'nin oluşumunda duygular hakkındaki teoriler düşüncenin içeriği hakkında teorilere göre daha ağır basmaktadır (Leahy,2018).

Şema terapi yalnızca hali hazırda bulunan semptomlar üzerinde değil, bu semptomların gelişimi (etiyojisi) üzerinde de çalışır. Terapist-danışan ilişkisi, ve bu ilişki ile oluşan duygusal deneyim ve empatik yüzleştirme şema terapinin temel dayanaklarından birisidir. Şema terapide, terapistin nihai amacı danışanın temel duygusal ihtiyaçlarını fark etmelerini ve bu ihtiyaçlarını uyumlu yöntemler ile karşılamaları için yeni stratejiler geliştirmelerine rehber olmaktır (Rafaeli, Bernstein& Young,2013).

Şema Terapi Modeli'ni diğer üçüncü dalga terapilerden ayrı kılan en önemli özelliği, Şema Terapi'de duygunun kabulü veya farkındalığından ziyade danışanın duygularını nasıl yorumladığı üzerine çalışılmaktadır (Leahy, 2018).

1.2.2.Erken Dönem Uyumsuz Şemalar

Şema Terapi modeline göre erken çocukluk döneminde olumsuz yaşam olayları sonucunda gelişen şemaların psikolojik bozuklukların kökenini oluşturmaktadır (Young, Klosko & Weishaar, 2009).

Erken Dönem Uyumsuz Şemaların en genel tanımı “ Bireyin çocukluk döneminde gelişen ve yaşamı boyunca işlenmeye devam eden, kendisi ve diğerleriyle ilişkilerine ilişkin anılardan, duygulardan, bilişlerden ve bedensel duyumlardan oluşan oldukça istikrarlı ve kalıcı disfonksiyonel örüntüler” olarak yapılabilir (Shorey vd., 2015).

Erken dönem uyumsuz şemalar genellikle farkında olmadığımız, bilişin daha derin katmanlarında kalan, kişinin “depresyon, anksiyete bozukluğu, bağımlılık, sosyal fobi, madde kötüye kullanımı, yeme bozuklukları, kişilik bozuklukları, agorafobinin eşlik ettiği panik bozukluk, psikosomatik bozukluklar, olumlu kişiler arası ilişkiler kuramama” gibi psikolojik problemlere karşı daha savunmasız hale gelmesine neden olan örüntülerdir (Kömürcü & Pekak, 2016).

Şemalar yaşamın erken döneminde oluştuğundan ve bireyin gerçekliğini temsil eden yapılar haline gelir ve bireyin benliğini ve dış dünyaya bakışının temelini oluşturduğundan oldukça keskin ve değişmesi güç yapılardır (Yiğit& Çelik, 2016). Tüm bireylerde bulunan şemalar

değişime dirençli ve katı bir yapıya sahip olduklarından erken çocuklukta oluşan bu şemalar yetişkinlikte uyum bozucu olabilmekte ve psikolojik rahatsızlıklara temel olabilmektedir (Soygüt, Karaosmanoğlu & Çakır, 2009).

Bilişsel Terapi’de Beck’in tanımlamış olduğu şemalarda genellikle koşullara bağlı inançları kast edilmekteyken, Young’ın şema terapi modelindeki erken dönem uyumsuz şemalar bir koşula bağlı olmayan inançlardır (Kırkpınar, Deveci, Çamur & Kılıç, 2014).

Erken Dönem Uyumsuz Şemalar “toksik” olarak nitelendirilir çünkü kusurluluk, yetersizlik veya sorunlarla baş etmede eksiklik gibi duyguların sürdürülmesine neden olan hatıraları, düşünceleri ve duyguları tetikler (Marengo vd., 2019).

Young tarafından tanımlanan erken dönem uyumsuz şemalar, kognitif yapı üzerinde duran ve öz bildirim yönetimine dayanan ölçekler ile ortaya çıkarılmayacağı düşünülen diğer şema tanımlarından farklılık göstermektedir. Bazı araştırmacılar, bilişsel şemaların sadece bilgi işleme süreci ile varlığının anlaşılmasının mümkün olduğu örtük bilişsel yapılar olarak açıklamaktadır. Erken dönem uyumsuz şemalar ise farkındalığın daha üst seviyelerinde bulunan, daha ulaşılabilir ve ölçekler ile değerlendirilmesi mümkün örüntülerdir. Bu açıdan bakıldığında erken dönem uyumsuz şemalar, Beck’in temel inançlar kavramı ile daha fazla örtüşmektedir (Riso vd., 2006)

1.2.2.1. Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Özellikleri

Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, kişide tetiklendiği zamanlarda öfke, utanç, korku gibi şiddetli olumsuz duygular yaratan yapılardır. Çocukluk döneminde ve ergenlikte oluşan bu şemalar her ne kadar kişide olumsuz duygulara neden olsa da sanılanın aksine erken dönem uyumsuz şemalar her zaman çocuğun yaşadığı travmalar sonucunda oluşmaz. Çocuğun karşılanmayan temel ihtiyaçları bu şemaların temelini oluşturmaktadır (Young, Klosko & Weishaar, 2009).

İnsanlar her zaman tutarlılık arayışındadır. Davranışlarımız şemalarımızın bir parçası olarak düşünülmemelidir. Daha ziyade davranışlarımız şemalarımızı destekleyen niteliktedir. Bundandır ki şemalar değişime karşı oldukça dirençlidir. Şemaları bireyin “gerçekliği”ve şemalar ile uyumlu davranışlar gösterme eğilimindedirler (Yalçın, Ak, Kavaklı & Kesici, 2017; Young, Klosko & Weishaar, 2009). Şemalar, bilişsel olarak kişinin şema ile uyumlu bilgiye yönelmesine ve bu şemayı destekleyen durumları hatırlamasını sağlar (Rafaeli, Bernstein & Young, 2013). Bu da şemaların daha da kuvvetlenmesine ve katılaşmasına neden olur (Yalçın vd., 2017; Young, Klosko & Weishaar, 2009).

Çocukluk döneminde temeli atılan erken dönem uyumsuz şemalar kişilerin hayata bakış açılarını oluşturur. Bu nedenle gerçek olmasa bile diğer insanlarla ilişkilerinde bu şemaların etkileri devam ettiğinden erişkinlik döneminde işlev bozucu hale gelmektedir. Bireyin bu şemalar ile baş edebilmek için uyguladıkları uyumsuz yöntemler çoğu zaman anksiyete, depresyon, madde kullanımı ve psikosomatik bozukluklar gibi psikolojik rahatsızlıklara zemin hazırlamaktadır (Young, Klosko & Weishaar, 2009).

Şemalar her bireyde farklı düzeylerde görülebilir. Ancak bir şema ne kadar şiddetli ise, o şemayı tetikleyecek olaylar da o derecede fazla olur. Diğer bir deyişle şemanın şiddetine göre, şemayı tetikleyecek olay çeşitlerinin sayısı da artar. Bununla beraber şemanın şiddeti, kişi de meydana getirdiği duygunun da seviyesini belirler. Şiddetli şemalar, aktive olduklarında birey de daha yoğun olumsuz duygulara neden olur (Young, Klosko & Weishaar, 2009).

1.2.2.2. Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Kökenleri

Şemaların oluşumunda genel olarak çocukluk döneminde ebeveynlerle ilişkilerde yaşanan travmatik yaşam olayları ve karşılanmayan evrensel psikolojik ihtiyaçların etkili olduğu bilinmektedir. Çocukluğunda anne ve babaları tarafından soğuk, reddedici ve fazla kontrolcü tutumlara ve istismar ve ihmal kapsamına giren yaşam olaylarına maruziyet şemaların oluşumu üzerinde etkili olduğu ifade edilmektedir (Kapçı & Hamamcı, 2011).

Young ve arkadaşları (2009) erken dönem uyumsuz şemaların oluşumunda üç temel faktörden söz etmektedir:

1. Temel duygusal ihtiyaçlar
2. Erken dönem yaşam olayları
3. Duygusal mizaç

Temel Duygusal İhtiyaçlar

Erken dönem uyumsuz şemaların oluşumuna yönelik temel faktörlerden birisi çocukluk döneminde karşılanmayan ihtiyaçlardır. Duygusal ihtiyaçların en kritik dönemi çocukluktur. Şema terapi her bireyin farklı düzeylerde de olsa duygusal ihtiyaçlarının olduğunu ve bu ihtiyaçların ruh sağlığı için oldukça önemli olduğunu kabul eder. Psikolojik olarak iyi olma hali bu ihtiyaçların uyumlu bir şekilde karşılanması ile ilişkilidir (Rafaeli, Bernstein & Young, 2013).

Evrensel olarak her insanda karşılanması gereken beş temel ihtiyaç vardır:

1. Başkalarına güvenli bağlanma (güvenlik, istikrar, bakım ve kabul edilme)
2. Özerklik, yeterlik, kimlik algısı
3. İhtiyaç ve duyguları ifade özgürlüğü
4. Makul sınırlar ve özdenetim

Duygusal ihtiyaçlardan şema modelinden daha önceki kuramlarda da bahsedilmektedir. Bu kuramlardan Bowlby'nin Bağlanma Kuramı, ihtiyaçların çocuk gelişimi üzerinde direkt ve insanın duygusal gelişimi üzerine dolaylı etkilerinden bahsetmektedir (Rafaeli, Bernstein & Young, 2013). Bu kurama göre “erken çocukluk çağında bağlanma figürüyle kurulan etkileşim sonucunda, çocuklar sevimli değeri olup olmadıklarına ilişkin kendilerine yönelik bir “benlik modeli”; bağlanma figürünün ulaşılabilirliği ve duyarlılığına ilişkin diğerlerine yönelik bir “başkaları modeli” geliştirirler.” (Gör vd., 2017). Bu bağlamda Bowlby'nin çocukluk döneminde bakım veren kişiler ile işlevsiz iletişimden kaynaklanan “zihinsel ve duygu yüklü” örüntüler olmaları ve kişinin hayatı boyunca benliğiyle ve diğer bireylerle olan ilişkilerine yönelik bir yol haritası gibi işlev görmeleri açısından Bowlby'nin “içsel çalışma modelleri” ile Young'ın erken dönem uyumsuz şemaları benzerlik göstermektedir (Gör vd., 2017).

Erken Dönem Yaşam Olayları

Yaşamın erken döneminde çocuğun maruz kaldığı olumsuz deneyimler erken dönem uyumsuz şemalarının oluşumunun birincil neden olarak görülmektedir. Temelde şema oluşumu ile sonuçlanan yaşam deneyimleri dört başlıkta toplanmaktadır (Young, Klosko & Weishaar, 2009):

- 1. İhtiyaçların karşılanmaması:** Çocuğun anne babası tarafından veya bakım veren kişiler tarafından tutarlı, anlayışlı tutumlar görememesi, sevgi eksikliği yaşaması sonucunda Duygusal Yoksunluk veya Terk Edilme gibi uyumsuz şema örüntüleri gelişebilmektedir.
- 2. Travma ve mağduriyet:** Çocuğun güvenli bir ortamda yaşadığına ilişkin inancının kırılmasına neden olan istismar, ihmal, doğal afet gibi travmatik yaşam deneyimlerine maruz kalması Güvensizlik/Kötüye Kullanılma, Kusurluluk/ Utanç, Zararlara Karşı Dayanıksızlık gibi erken dönem uyumsuz şemaların oluşması ile sonuçlanabilmektedir.
- 3. İyi olan şeyden fazla deneyimleme:** Ebeveynin veya bakım veren kişilerin çocuğun ihtiyaçlarının gereğinden fazla sağlaması da ihtiyaçların karşılanmaması kadar çocuğu olumsuz etkilemektedir çünkü burada da çocuğun bağımsızlık ve sınır koymaya ilişkin ihtiyaçları zedelenmektedir. Ebeveynlerin çocuğa fazla korumacı yaklaşımları, ona sınırlarını çizmemeleri çocukta Bağımlılık/Yetersizlik veya Haklılık/Üstünlük şemalarının oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

- 4. Seçici içselleştirme veya önemli ötekilerle özdeşleşme:** Çocuk ebeveynlerini rol model olarak görmektedir ve onların duygu, düşünce, davranış ve deneyimlerini seçici olarak özümsemekte ve onlarla özdeşleşmektedir.

Erken çocukluk döneminde yaşanan olumsuz deneyimlere karşı çocuğun geliştirdiği şemalar, o sırada çocuğun kendini güven altına alabilmesi için ortaya çıkmış olabilir fakat bu şemalar erişkinlik döneminde işlevselliğe zarar verebilmektedir (Gör vd., 2017).

Uyumsuz şema örüntülerinin gelişmesinde etkili olan erken yaşam deneyimleri çocuğun yetiştiği ortamla sınırlı değildir. Çocuğun erken çocukluk döneminde akranlarıyla ilişkileri de şemaların oluşumunda etkilidir. Akran Zorbalığının da çocuğun kendisi ve diğerleriyle ilgili inançlarına yön verdiğine yönelik çalışmalar mevcuttur (Gör vd., 2017).

Duygusal Mizaç

Mizaç “yapısal, genetik ve biyolojik temele dayanan tavır ve davranışlar” şeklinde tanımlanmaktadır (Ereymiş et.all, 2009). Her çocuğun doğuştan gelen kendine has bir mizacı ve kişilik yapısı vardır. Kişiliğin biyolojik kökenlerine ilişkin pek çok çalışma bulunmaktadır (Young, Klosko & Weishaar, 2009).

Duygusal mizaç ve şemaları besleyen olumsuz yaşam olayları birbirleriyle ilişkilidir. Mizaç özellikleri çocuğun maruz kaldığı yaşam olayları üzerinde etkilidir. Diğer bir yandan ise çocuğun sahip olduğu mizaç özellikleri maruz kaldığı olumsuz yaşam deneyiminin onu ne şekilde etkileyeceğini de belirlemektedir. Örneğin ailesi tarafından kabul edilmeyen sakin mizaçlı bir çocuk sosyal hayattan gün geçtikçe uzaklaşmakta ve annesine daha bağımlı hale gelmekteyken, aynı koşullarda girişken mizaca sahip bir çocuk sosyal hayata adapte olabilmeye çalışır ve daha pozitif ilişkiler kurmaya uğraşır (Young, Klosko & Weishaar, 2009).

1.2.2.3.Şema Alanları ve Erken Dönem Uyumsuz Şemalar

Şema Terapi modelinde 5 temel şema alanı ve bunların altında 18 uyumsuz şema tanımlanmaktadır (Young, Klosko & Weishaar, 2009). Ayrılma ve Reddedilme alanı (Bu alandaki şemalar: Terk Edilme/ İstikrarsızlık, Güvensizlik/ Suistimal Edilme, Duygusal Yoksunluk, Kusurluluk/Utanç, Sosyal İzolasyon/Yabancılaşma)güvenli olduğunu hissetme, tutarlılık, bakım, kabul edilme, saygı görme, anlayış, duygu aktarımı gibi ihtiyaçların yoksunluğu sonucunda meydana gelen şemaları kapsar. Bu şema alanındaki şemalar çocuğun reddedildiği, sevgiden mahrum bırakıldığı sağlıklı bir aile ortamı olmadığında, ilişkilerde kopukluk olduğunda, ailede

uzun süreli ayrılıklar olduğunda oluştuğu bilinmektedir. (Rafaeli, Bernstein & Young,2013) Zedelenmiş Özerklik ve Kendini Ortaya Koyma alanı (Bu alandaki şemalar: Bağımlılık/Yetersizlik, Hastalıklar/Tehditler Karşısında Dayanıksızlık, İç İç Geçme/Gelişmemiş Benlik, Başarısızlık) çocuğun bağımsız bir birey olduğunu hissedememesinden kaynaklanan şemaları içerir. Zedelenmiş Sınırlar şema alanı (Bu alandaki şemalar: Haklılık/ Büyüklenmecilik, Yetersiz Özdenetim/Özdisiplin) ise çocuğun erken dönemde ailesi tarafından fazla kontrolsüz bırakılması, sınırlarını öğretmemesi, uygun şekilde yönlendirmemesi sonucunda kişinin başkalarının haklarını yok saymasına, bireysel hedeflerini belirleyememesine neden olan şemaları içerir. Diğer Yönelimlilik şema alanında (Bu alandaki şemalar: Boyun Eğicilik, Kendini Feda, Onay Arayıcılık) ise çocuğun sevgi ve saygı görebilmek için belli koşulları sağlamak veya fedakarlıklar yapmak zorunda bırakıldığı, onaylanmak için benliğinden ödün vermesi gerektiği bir ortamda yetişmesinin temel oluşturduğu şemaları kapsar. Son olarak Aşırı Tetikte Olma ve Bastırılmışlık şema alanında (Bu alandaki şemalar: Karamsarlık, Duyguları Bastırma, Yüksek Standartlar/Aşırı Eleştiricilik, Cezalandırılma) erken çocukluk döneminde çocuğa ihtiyacı olan kendiliğindenlik ve oyun oynama fırsatının verilmemiş olması, yetişkinlik döneminde kişinin duygularını, dürtülerini, seçimlerini sürekli olarak bastırma eğiliminde olmasına neden olan şemaları içermektedir. Bu şema alanında yer alan şemalar genellikle sürekli bir şeyler talep eden, cezalandırıcı bir yaklaşımı olan ebeveynlerin çocuklarında görülmektedir (Rafaeli, Bernstein & Young,2013; Haspolat &Şendağ, 2018).

Tablo 1: Erken Dönem Uyumsuz Şemalar

ŞEMA ALANLARI	ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALAR
1. Ayrılma ve Reddedilme	<ul style="list-style-type: none">• Terk Edilme/ İstikrarsızlık,• Güvensizlik/ Suistimal Edilme,• Duygusal Yoksunluk,• Kusurluluk/Utaç,• Sosyal İzolasyon/Yabancılaşma
2. Zedelenmiş Özerklik ve Kendini Ortaya Koyma	<ul style="list-style-type: none">• Bağımlılık/Yetersizlik,• Hastalıklar/Tehditler Karşısında Dayanıksızlık,• İç İç Geçme/Gelişmemiş Benlik,• Başarısızlık
3. Zedelenmiş Sınırlar	<ul style="list-style-type: none">• Haklılık/Büyüklenmecilik• Yetersiz Özdenetim/ Özdisiplin
4. Diğer Yönelimlilik	<ul style="list-style-type: none">• Boyun Eğicilik,• Kendini Feda,• Onay Arayıcılık
5. Aşırı Tetikte Olma ve Bastırılmışlık	<ul style="list-style-type: none">• Karamsarlık,• Duyguları Bastırma,• Yüksek Standartlar/Aşırı Eleştiricilik,• Cezalandırılma

Terk Edilme/ İstikrarsızlık

Bu şeması aktif olan kişilerde destek ve yakınlık görebilecekleri diğer kişilere bu konuda güvenilmemesi gerektiği ve istikrarlı bir şekilde bu ihtiyaçlarını karşılamaya devam etmeyecekleri algısı bulunur. Yetiştikleri aile ortamında ebeveynin veya bakım verenin devamlılığının kesintili olduğu veya aile üyelerinden birinin kaybı bu şemanın oluşumuna zemin hazırlamaktadır (Rafaeli, Bernstein & Young,2013)

Güvensizlik/ Kötüye Kullanılma

Bu şema kişinin diğerleri tarafından zarar göreceği, kandırılacağı beklentisinde olmasına sebep olur. Diğerlerinin ona kasıtlı olarak zarar verdiğini, sürekli haksızlığa uğrayacağını ve kendilerinin daima diğerlerinden daha şanssız olduğunu düşünürler (Young, Klosko & Weishaar, 2009).

Duyusal Yoksunluk

Bu şema, kişinin ihtiyacı olan duygusal desteğin diğerleri tarafından sağlanmayacağı beklentisinde olmasına neden olur. Young ve arkadaşları 3 tip yoksunluk tipi tanımlamaktadır: İlgi, sevgi ve sıcaklığın yoksunluğu olan Bakım Yoksunluğu, başkaları tarafından anlaşıldığını hissedememe ve duygu paylaşımının olmadığı Empati Yoksunluğu ve kişiye rehberlik edecek, ona destek verecek kimsenin olmamasının olduğu Koruma Yoksunluğu (Rafaeli, Bernstein & Young,2013; Young, Klosko & Weishaar, 2009).

Kusurluluk/Utanç

Bu şemada kişi pek çok açıdan kusurlu, kimsenin istemediği, işe yaramaz biri olduğu inancındadır. Gerçek benliği diğerleri tarafından görülürse onu sevmeyeceklerini düşünür. Başkaları tarafından eleştirilmekten, reddedilmekten veya suçlanmaktan oldukça rahatsız olurlar. Kendilerini diğerleri ile karşılaştırmaya ve hata yaptıklarında da fazlaca utanç duymaya meyillidirler (Pinto-Gouveia vd., 2006; Rafaeli, Bernstein & Young,2013).

Sosyal İzolasyon/Yabancılaşma

Bu şemaya sahip bireyler kendilerinin dünyanın, çoğunlukla da aileleri dışındaki ortamlardan izole hissederler. Kendilerini diğer insanlardan farklı görürler, hiç bir sosyal ortama ait hissetmezler. Ayrılma ve Reddedilme şema alanındaki diğer şemalardan farkı, bu şema daha çok aile ortamı dışındaki sosyal dışlanma sonucunda oluşmaktadır (Rafaeli, Bernstein & Young,2013; Thimm,2010).

Hastalıklar/Tehditler Karşısında Dayanıksızlık

Bu şemada kişi sürekli kalp krizi geçirmek, AIDS olmak, çıldırmak, öldürülmek, asansörde kalmak gibi dış kaynaklı bir felaket olacağı ve kendisinin buna engel olamayacağına karşı aşırı bir korku duyar (Rafaeli, Bernstein & Young,2013).

İç İçe Geçme/ Gelişmemiş Benlik

Bu şemada kişi kendi bireyselliğini yok sayma ve sosyal gelişimini tamamlayamama pahasına belirli kişilerle aşırı duygusal bağ kurar ve bu aşırı bağlandığı kişi olmadan hayatını devam ettiremeyeceğine ve mutlu olamayacağına dair inançları olur. Bu kişiler aynı zamanda kapana kısılmış gibi hisseder. Diğerleri ile tamamen bir bütün olduğunu veya kendinin birey olarak yeterli olmadığını düşünür. Bu şemaya sahip kişiler kendilerini boşluktaymış gibi algırlar ve ne kadar çabalarlarsa çabalasınlar bir yere varamayacaklarına inanırlar. Daha ilerleyen boyutlarda ise varoluşsal sorgulamalar görülür (Rafaeli, Bernstein & Young,2013).

Başarısızlık

Bu şemada kişi başarısız olduğuna ve başarılı olamayacağına inanmaktadır. Kendisini akranlarıyla kıyaslamakta ve onlara göre yetersiz olduğunu düşünmektedir. Çoğunlukla yeteneksiz olduğuna, diğerlerinden daha düşük bir konumda olduğuna, hiç bir şeyi beceremeyeceğine inanır (Young, Klosko & Weishaar, 2009)

Haklılık/ Büyükleme

Bu şeması baskın olan bireyler kendilerini diğer insanlardan daha üst bir mertebede görmektedir ve bu sebeple de ayrıcalıklı olduklarına inanmaktadırlar. Sosyal ilişkilerde görülen karşılıklı anlayışına sahip olmazlar. Sonucun ne olacağını önemsemeksizin kendi istediklerini elde etmek konusunda oldukça ısrarlıdırlar. Güç ve hakimiyet bu şemanın temel konularındandır. Kişi diğerleri üzerinde üstünlük kurabilmek ve onlarla rekabet etmek için onların duygularını, haklarını yok saymak dahi olsa her türlü yola başvurabilir (Castille vd., 2007; Rafaeli, Bernstein & Young,2013).

Yetersiz Özdenetim/Özdisiplin

Bu şemada odak noktası engellenmeye karşı aşırı duyarlılıktır. Kişi duygu ve dürtülerini kontrol edebilme konusunda yetkin değildir. Rahatsızlıktan kaçınmak için acıyı, çatışmayı, bağlılığı göze alırlar. Çaba göstermekten veya sorumluluk almaktan kaçınırlar (Rafaeli, Bernstein & Young,2013).

Boyun Eğililik

Bu şemada kişi diğerleri tarafından terk edilme, reddedilme, gibi olumsuz davranışlarla karşılaşma endişesinden kontrolü diğerlerine bırakma eğilimindedir. Boyun eğiliciliğinin iki türü vardır: İhtiyaçları bastırma ve duyguları bastırma. Bu şemaya sahip kişiler, kendi düşüncelerinin, duygularının, isteklerinin diğerleri tarafından önemsenmeyeceğini düşünür. Çoğu zaman öfke artışı işlevselliği bozacak belirtiler ile kendini belli eder (Rafaeli, Bernstein & Young,2013).

Kendini Feda

Bu şemada kişi kendisini düşünmeksizin başkalarına yardım etmeye fazlasıyla motivedir. Başkalarına zarar vermekten, bencil davranmaktan ve bunların yaratacağı suçluluk hissinden kaçınırlar. Diğer kişilerin yaşadığı acılara karşı hassasiyet bu şemanın temelini oluşturmaktadır ve kendi ihtiyaçlarının diğerleri tarafından karşılanmadığını düşünmelerine ve bakımverenlerine güvenmelerine neden olur (Rafaeli, Bernstein & Young,2013).

Onay Arayıcılık

Bu şemada kişi doğru bir benlik algısı için diğerleri tarafından onaylanmaya, ilgi görmeye ve kabul edilmeye ihtiyaç duymaktadır. Kişi kendilik değerini diğerleri görüşlerine göre belirlemektedir. Bu şemaya sahip bireyler diğerleri tarafından onaylanabilmek için statü, para, başarı gibi faktörlere oldukça odaklıdır (Renner vd., 2012; Rafaeli, Bernstein & Young,2013).

Karamsarlık

Bu şemada kişi yaşamdaki olumlu taraflarını yok sayar veya önemsemezken, olumsuz taraflarına odaklanmaktadır. Hayatlarında iyi giden şeyler olsa bile bir gün bunların da sarpa saracağına dair bir beklenti içerisindedir. Olumsuz ihtimalleri fazlaca büyüttüklerinden bu şeması aktif olan kişilerde kronik endişe görülebilir ve çoğu zaman kararsız oldukları ifade edilir (Rafaeli, Bernstein & Young,2013).

Duyguların Bastırılması

Bu şemaya sahip bireyler, başkaları tarafından olumsuz tepkilerle karşılaşmamak için veya dürtülerini kontrol edememekten çekindikleri için duygu ve düşüncelerini sürekli bastırma eğiliminde olurlar. Kişilerin kendilerini en sık bastırdığı durumlar : öfke ve saldırganlık, olumlu dürtüler (neşe, cinsel heyecan, şefkat gibi), kırıldığını veya duygusal ihtiyaçlarını ifade etme. (Rafaeli, Bernstein & Young,2013)

Yüksek Standartlar/ Aşırı Eleştiricilik

Bu şemada kişi herhangi bir eleştiriye maruz kalmamak için tutum ve davranışlarında mümkün olan en yüksek standarda erişmeye çabalar. Bu durumda baskı altında hissetmeye, kendini frenlemede güçlük çekmesine ve hem kendine hem de diğerlerine karşı aşırı eleştirel olmasına neden olur. “ Haz, rahatlama, sağlık, öz saygı, başarı duygusu ya da tatmin edici ilişkilerde önemli derecede bozulmaları içerir” (Young, Klosko & Weishaar, 2009). Bu şemanın yansımaları çoğu zaman şu şekillerde görülür: (Rafaeli, Bernstein & Young,2013)

- 1.Sürekli mükemmel ulaşma çabası, aşırı ayrıntıcılık, kendi performansını küçümseme
2. Yaşamın pek çok alanında “-meli, -malı”ları içeren oldukça katı kurallar,
3. Elde edilen başarıyla yetinememek ve hep dahaz fazlasına ulaşmaya çalışmakla meşgul olmak

Cezalandırıcılık

Bu şemaya sahip bireyler yapılan hataların - kendileri dahi yapsa- çok ağır bir şekilde cezalandırılması gerektiğini düşünürler. Beklediklerini elde edemediklerinde fazlasıyla öfkeli, tahammül seviyeleri oldukça düşük, hoşgörüsü olmayan bireylerdir. (Rafaeli, Bernstein & Young,2013; Zeigler-Hill vd.,2011)

1.3.Şema Modları

Şema modları en genel tanımıyla erken dönem uyumsuz şemalarla sağlıksız başa çıkma tepkilerinin bir araya gelmesiyle oluşan kişinin içsel yanlarıdır. (Köse-Karaca & Gürsoy, 2019; Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

Şema terapide modlar, bu terapi modelinin göreceli olarak daha güncel bir kavramdır. Şema Terapi ve Mod Terapisi temelde birbirlerinden bağımsız değillerdir, daha ziyade mod çalışması Şema Terapini bir bileşeni olarak görülür (Masley,Gillanders, Simpson& Taylor, 2012). Şema modları bugün bir çok psikopatolojide kullanılsa da, ilk olarak Borderline Kişilik Bozukluğu olan hastaların tedavisindeki ihtiyaçtan doğmuştur çünkü Borderline Kişilik Bozukluğu olan hastalarla Şema Terapi modeli ile çalışılırken bir takım zorluklarla karşılaşmıştır. Bu hastalardaki şiddetli duygulanım durumundan ya da baş etme tepkileri arasında çok ani ve hızlı geçiş yaptıklarından klasik şema terapi modelini bu hastalara uygulamanın zor olduğu anlaşılmıştır (Young, Klosko & Weishaar, 2009).

Erken dönem uyumsuz şemalar tek boyutlu inanç kalıplarıdır. Şema modları ise bir kişinin spesifik bir anda aktive olan duygusal durumlar ve başa çıkma stilleridir. Şema modları deneyimlerle beslenir ve kişinin hassas hale geldiği yaşam olayları ile tetiklenir. Erken dönem uyumsuz şemalar aktive olduğunda, şema modları uyarılır ve uyum bozucu başa çıkma tepkileri kişinin oto kontrolünü sağlamasını güçleştiren negatif duygulara neden olur. İnsanlar farklı şema modlarına geçebilir ve bu geçişlerde farklı şemalar ve başa çıkma tepkileri aktive olur (Dunne, Gilbert, Lee & Daffern, 2017; Riaz, Khalily & Kalsoom, 2013). Modlarda kimi zaman şemaların birleşimi baskınken, kimi zaman baş etme tepkileri baskındır (Young, Klosko & Weishaar, 2009).

Şema Modlarının hem sağlıklı hem de patolojik yönleri vardır. Erken dönem uyumsuz şemaları tetikleyici yaşam olayları meydana geldiğinde onlara karşı geliştirilen başa çıkma tepkileri şema modlarını aktive etmektedir (Ertürk& Kaynar, 2017).

Sağlıklı kişilerde Modlar iyi bir şekilde bütünleşmektedir ve kişi Modlar arasındaki geçişleri sorunsuz bir şekilde gerçekleştirmektedir. Aynı zamanda bu kişiler Modları konusunda bilince sahiptirler (Bamber, 2004).

Günümüzde tanımlanmış olan 22 adet şema modu bulunmaktadır. Bu modlar Young ve arkadaşları tarafından belirlenen 10 temel şema modunu ve belirli kişilik bozuklukları özelinde belirlenen altı başlıklarını kapsamaktadır. Kişilik bozukluklarına dair yapılan araştırmaların ilerlemesi ile yeni şema modlarının da oluşturulması beklenmektedir. (Lobbestael, Vreeswijk ve Arntz, 2007).

Şema modları dört ana başlıkta toplanmaktadır. (Rafaeli, Bernstein & Young,2013; Jacob, Genderen & Seebauer, 2014):

1. Çocuk Modları
2. Uyumsuz Ebeveyn Modları
3. Başa Çıkma Modları
4. Sağlıklı yetişkin modu

Bu araştırmada 4 temel şema modu başlığı kapsamında olan Young ve arkadaşlarının belirlediği şema modlarına ve daha sonrasında Lobbestael ve arkadaşları tarafından belirlenen alt başlıkları ele alınmıştır. Ele alınan şema modları Tablo 2.'de yer almaktadır.

Tablo 2. Şema Modları

Çocuk Modları	<ul style="list-style-type: none">• İncinmiş Çocuk Modu• Öfkeli Çocuk Modu<ul style="list-style-type: none">○ Kızgın Çocuk○ Hiddetli Çocuk• Denetimsiz Çocuk Modu<ul style="list-style-type: none">○ Dürtüsel Çocuk○ Denetimsiz Çocuk• Mutlu Çocuk Modu
Uyumsuz Ebeveyn Modları	<ul style="list-style-type: none">• Talepkar Ebeveyn Modu• Cezalandırıcı Ebeveyn Modu
Başa Çıkma Modları	<ul style="list-style-type: none">• Teslim Olma<ul style="list-style-type: none">○ Söz Dinleyen Temsilci• Kaçınma<ul style="list-style-type: none">○ Kopuk Korungan○ Kopuk Kendini Yatıştırıcı○ Öfkeli Korungan Mod• Aşırı Telafi<ul style="list-style-type: none">• Büyüklenmeci Mod• Zorba ve Saldırgan Mod• Şüpheli Aşırı Denetimci Mod• Entrikacı ve Manipülatif Mod• Kurnaz Avcı Mod
Sağlıklı Yetişkin Modu	

1.3.1. Çocuk Modları

Çocuk Modlarında olan kişi etrafını ve orada bulunan diğer insanları çocukların algılayış biçimine benzer bir şekilde algılamaktadır. Tıpkı çocuklarda olduğu gibi bu modda olan yetişkinler de yoğun duygular hissederken empati kurmakta zorlanırlar. Ayrıca çocuk modundaki kişinin olaylara gösterdiği tepkilerde çoğu zaman çocuklardaki gibi mantıktan uzaktır (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

Çocuk modları, mevcut duruma göre çok daha aşırı duygular hissedildiğinde aktif hale gelirler. Kişinin hissettiği aşırı duygular diğer kişiler tarafından da abartılı olarak görülmektedir ancak kişi yine de bu duygulardan kurtulamamaktadır (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014; Jacobs vd., 2020).

Bu modlar çoğunlukla kişinin kendisini yalnız, reddedilmiş hissettiği zaman aktive olurlar çünkü yakınlık, güvenlik veya otonomi gibi temel duygusal ihtiyaçlar bu durumlarda zedelenmektedir (Johnston vd.2009; Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

1.3.1.1 .İncinmiş Çocuk Modu

Kişi bu moddayken kendini kaygılı, mutsuz ve umutsuz hissedebilir. Bu mod, bireyin çocukluk döneminde ebeveynleri veya bakımvereni tarafından bakımının sağlanmamasının bir sonucudur (Rafaeli, Bernstein & Young, 2013).

Bu modda bulunan ve özellikle yalnız hisseden kişiler genellikle, çocukluk ve ergenlik dönemlerinde hayatlarındaki önemli kişiler tarafından terk edildiklerini söyler. Kendisini dışlanmış ve hiçbir yere ait hissedemeyen kişiler ise çoğu zaman erken çocukluk döneminde aile bağlarının dışında kalmış veya sık sık yer değiştirmek durumunda kalmışlardır (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

Bu modun ortaya çıktığı durumlardan bir diğeri ise güvensizliktir. Kişi kendini güvende hissedemez ve tehlike ihtimaline karşı da oldukça hassastır. Bu da onun diğerlerine karşı şüphe ile yaklaşmasına ve zarar görmemek için sürekli tetikte olmalarına neden olur (Kellog &Young, 2006 ; Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

Kişide hakim olan duygu utanç olduğunda ise kişi diğer insanlar tarafından sevilmediğine, ilgi ve şefkati hak etmediğine, yetersiz, kimse tarafından, istenmeyen biri olduğuna inanır. Çocukluk döneminde onların değersiz hissetmelerine neden olan davranışlara maruz kaldıkları bilinmektedir (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

1.3.1.2. Kızgın Çocuk Modları

Bu mod kişi ihtiyaçlarının karşılanmadığını hissettiği durumlarda ortaya çıkmaktadır. Odak duygu öfke ve hiddet olarak adlandırılan kızgınlık duygularıdır. Bu modun yansıması olan davranışlar bariz bir öfke ve hiddetle gösterilmekle beraber inatçılık veya disiplin yoksunluğu da olabilir. Şımarıklık da bu modda görülebilmektedir. Öfkeli Çocuk Modları ile İncinmiş Çocuk

Modları genellikle ya aynı anda görülür ya da birbirlerini takip ederler (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

Bu modda hakim olan duygu öfke olduğu durumlarda kişi duygusal ihtiyaçları karşılanmadığından hayal kırıklığı yaşamakta ve karşı tarafın kırılmasına neden olacak taleplerle veya suçlamalarla kendini ifade etmektedir. Hiddet ise öfkeyle çok benzemektedir ancak ona göre daha yoğundur (Kellog & Young, 2006; Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

Bu modda görülen karşı gelme veya inatçılık ise kişinin öfkesini pasif olarak yansıtması anlamına gelmektedir. Buradaki öfke çoğu zaman kişinin bağımsızlığının ve özgürlüğünün diğerleri tarafından yok sayıldığı durumlarda ortaya çıkar (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

Dürtülerin yön verdiği davranışlar ise kişinin hem kendisi için hem de diğerleri için neden olabileceği olumsuzlukları yok sayarak ihtiyaçlarını karşılamasıdır. Burada kontrol dışında bir ihtiyaç giderme vardır (Keulen-de Vos vd., 2016; Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

Şımarık davranışların görüldüğü durumlarda ise kişi kendisinin diğer insanlar gibi sorumluluklarının ve sınırlarının bilincinde değildir. Talep ettiği şeylerin diğer insanlarca kabul edilmemesini ve diğerlerinin belirlediği sınırlara uyulmasının beklenmesini kendisine hakaret olarak görür (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

Son olarak bu modda görülen disiplinsizlik ise kişinin, kendisini rahatsız eden, sıkıntıya sokan şeylere tahammülünün olmamasıdır. Kişi gündelik sorumluluklarını gerçekleştirmede fazlasıyla zorlanır. (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

Lobbsteal ve arkadaşlarının güncellemiş olduğu Şema Mod Envanterinde Kızgın Çocuk Modu, Öfkeli Çocuk Modu ve Hiddetli Çocuk Modu olarak iki alt boyuta ayrılmıştır (Lobbstael, van Vreeswijk & Arntz, 2007). Öfke duygusunun hakim olduğu durumlarda kişiler duygusal ihtiyaçlarının karşılanmaması karşısında hayal kırıklığı yaşar. Öfke ve hiddet birbirine karıştırılabilmektedir. Buradaki temel fark yaşanan duygunun şiddetidir. Hiddet, öfkeden çok daha yoğun bir duygu olduğundan kontrolü çok daha güçtür. Öfkeli Çocuk Modunda, kişinin yaşamış olduğu duygu dışarıya çok fazla yansımayaabilirken, Hiddetli Çocuk Modunda yaşanan duygu belirgin bir şekilde dışarıya yansımaktadır. Aralarındaki temel fark budur. (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

1.3.1.3. Mutlu Çocuk Modu

Mutlu Çocuk Modunda kişi kendini neşeli, huzurlu, mutlu hisseder. Bu moddayken kişi kendini diğerlerine yakın hisseder ve yalnız olduğunu düşünmez. Aktif bir mutlu çocuk modu kişiyi, psikolojik problemlere dirençli hale getirmektedir (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

1.3.2. Uyum Bozucu Ebeveyn Modları

Uyum Bozucu Ebeveyn Modları kişilerin kendilerini baskılanmış, reddedilmiş hissetmelerine, kimi zaman da diğerlerinin ondan nefret ettiğini düşünmesine neden olmaktadır (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

Bu moda ismi itibari ile yalnızca ebeveynlerin davranışları sonucunda oluşuyor gibi anlaşılabilir da durum her zaman böyle değildir. Çocuk yetişirken ona bakımveren her kişi bu modun oluşmasında etkili olabilir (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

Uyum Bozucu Ebeveyn Modları genellikle İncinmiş Çocuk Modları ile birarada görülmektedir. Her ne kadar çok sık beraber görülseler de bu modları ayrı değerlendirmek gerekir çünkü terapide her iki modla da farklı metodlar ile çalışılır (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

Bu modların oldukça yoğun olduğu kişilerin hayatlarının pek çok alanında ve yaşadıkları pek çok durumda bu modun etkileri görülür. Bu modların daha az yoğun olduğu kişilerde ise ancak belirli durumlarda bu modlar tetiklenmektedir (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

1.3.2.1 Talepkar Ebeveyn Modu

Talepkar Ebeveyn modunda olan kişiler gerçekdışı beklentileri karşılamak üzere sürekli bir çaba halindedir. Aynı zamanda bu gerçekdışı beklentilerinin karşılanması için diğer bireyleri de baskı altına alırlar (Young, Klosko & Weishaar, 2009). Talepkar Ebeveyn Modları kendi içinde motivasyonlarına göre Başarı Odaklı ve Duygu Odaklı olarak ele alınmaktadır (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

Başarı Odaklı Talepkar Ebeveyn Modunda, kişi durmaksızın sürekli mükemmelere ulaşmak için çaba gösterir ve mükemmelere ulaşmadan dinlenmekten bile rahatsızlık duyar. Bu kişiler o kadar başarıya odaklıdır ki çalışmaktan kendilerini iyi hissedebilecekleri aktivitelere zaman ayırmazlar. Başarı ve disiplin onlar için her şeyden önde gelir (Köse-Karaca & Gürsoy, 2019; Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

Başarı Odaklı Talepkar Ebeveyn modunun görüldüğü bir diğer alan ise kişinin dış görünüşüdür. Bu konuda yoğun bir Talepkar Ebeveyn Moduna sahip kişi kilosunu kontrol edebilmek için sürekli olarak spor ve sağlık beslenme üzerine derin uğraşlar içerisinde. (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014)

Yoğun Talepkar Ebeveyn modu olan erişkin bireylerin çoğunlukla çocukluk veya gençlik dönemlerinde rekabet içeren bir spor yaptığı veya bir enstrümanı oldukça iyi düzeyde çaldıkları görülür (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

Bu modun ortaya çıkmasındaki en önemli etken, çocuğun bir başarı elde ettiği zaman övülüp, takdir edilirken, başarısız olduklarında duygusal yoksunlukla cezalandırılmalarıdır çünkü, çocuk bu şekilde yalnızca başarılı olursa sevgi göreceğine inanmaktadır (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

Duygu Odaklı Talepkar Ebeveyn Modunun odak noktası diğerlerinin talepleridir fakat buradaki talep kişinin duygularına ve davranışlarına yöneliktir. Bu modu olan kişiler, diğerleri için sürekli bir şeyler yapmaları gerektiğine ve eleştiriden kaçınmaları gerektiğine inanırlar. Bu moda sahip kişiler her zaman diğerlerinin mutluluğundan kendilerini sorumlu hissederler ve bunu sağlayamadıklarında suçluluk duyarlar (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

Duygu Odaklı Talepkar Mod görülen kişilerin aile öykülerine bakıldığında ebeveynlerinde psikolojik bir rahatsızlık çoğunlukla da depresyon olduğu görülmektedir. Bu durum, kişilerin çocukluklarından itibaren kendilerini diğerlerinin ruhsal durumuna karşı sorumlu hissetmelerine neden olmaktadır (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

Bu modun oluşmasında etkili olan bir diğer durumsa kişilerin çocukluk çağında duygularını ifade etmenin zararlı sonuçları olabileceğini deneyimlemesidir. Bu bireyler yetişkinlik döneminde ihtiyaçlarını ifade etmekte veya birini eleştirme konusunda fazlasıyla endişeli olurlar (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).Bu çalışmada Talepkar Ebeveyn Modları tek bir alt boyutta ele alınacaktır.

1.3.2.2. Cezalandırıcı Ebeveyn Modu

Bu moda sahip olan bireyler kendilerini son derece değersiz görmekte hatta kendilerinden nefret edebilmektedir. Cezalandırıcı Ebeveyn Modu şiddetli olan kişilerin öykülerinde çoğunlukla duygusal, bedensel veya cinsel istismara maruz kaldıkları görülür (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

Cinsel istismara uğrayan çocuklar yaşanan olayda hiçbir suçları olmamasına karşın yoğun bir utanç hissederler. Bu suçun saldırganı ise çoğu zaman çocuğu bu olayın suçlusu gibi göstermektedir ve bu da çocuğun iyi biri olmadığı için bunu hak ettiğine inanmasına neden olmaktadır (Köse-Karaca&Gürsoy,2019; Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

1.3.3. Başa Çıkma Modları

Yaşanılan sıkıntı verici deneyimlerin yarattığı duygusal zararın üstesinden gelebilmek için insanlar kendileri için az veya çok kullandıkları çeşitli stratejiler geliştirirler. Bu stratejiler başa çıkma olarak adlandırılmaktadır ve çoğunlukla çocukluk zamanında kazanılan kişiye özel yöntemlerdir (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014; Young, Klosko& Weishaar, 2009).

Baş Çıkma Modları, işlevsiz başa çıkma tepkileri ile benzerlik göstermektedir. Fakat başa çıkma tepkiler yalnızca başa çıkma davranışlarını merkeze alırken, başa çıkma modları belirli bir durumda tetiklenen erken dönem uyum bozucu şemaların meydana getirdiği duyguları, kognisyonları ve davranışları kapsayan duygusal durumlardır (Rafaeli, Bernstein & Young, 2013).

Negatif duygularla baş edebiliyor olmak özünde iyidir ancak kişi ihtiyaçlarını karşılarken başa çıkma modunun aktive olduğu durumlar, aktive olmadığı durumlara göre daha olumsuz sonuçlar doğuruyor ise o zaman bu mod kişiye zarar vermektedir (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

Kişinin başa çıkma modları, çocukluk döneminde yaşadığı olumsuz deneyimlerden korunmak için kullandığı ve işe yarayan yöntemler olurken, yetişkinlikte uyum bozucu olabilmektedir. Aynı zamanda başa çıkma modları “model olarak öğrenme” ile de oluşabilir (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014). Başa çıkma modları teslim olma, kaçınma ve aşırı telafi olmak üzere üç başlıkta toplanmaktadır.

1.3.3.1. Teslim Olma

Teslim Olma Başa Çıkma Moduna sahip olan kişi kendi arzularını yok sayma pahasına her türlü ilişkide diğerlerinin arzularına göre hareket ederler veya Ebeveyn Modları ile uyumlu olmak adına aşırı çaba gösterirler. Genellikle başkalarının isteklerine göre davranmaktan hoşnut olmadıklarını dile getirirler (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014; Young, Klosko& Weishaar, 2009).

Lobbsteal ve arkadaşlarının güncellemiş olduğu Şema Mod Envanterinde Teslim Olma modu, Söz Dinleyen Temsilci mod olarak adlandırılmıştır (Lobbsteal, van Vreeswijk & Arntz,

2007). Bu moddaki bireyler “ pasif ve bağımlı” olarak görülmektedir. Kendilerini oldukça savunmasız hissettiklerinden herhangi bir çatışmaya girmekten çekindiklerinden istemedikleri tutum ve davranışları sergilemek ve karşılarındaki kişileri memnun etmek zorunda olduklarını düşünürler (Young, Klosko & Weishaar, 2009).

1.3.3.2.Kaçınma

Bu başa çıkma modunda kişi sıkıntıdan kaçmayı amaçlar. Genel anlamıyla kaçınma, bazı şeyleri yapmamayı, kasıtlı olarak bazı durumlardan ve sıkıntılı konulardan bahsetmekten uzak durmayı ifade eder. Aynı zamanda kişinin kendisini bir takım faaliyetlerle sürekli olarak oyalamaya çalışması da bu modun belirteçlerinden birisi olabilir. Alkol, uyuşturucu madde ve sakinleştirici ilaçların kullanımı da kişinin yaşadığı sıkıntılı duygulardan kaçınmasını sağlayabilmektedir (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

Lobbesteal ve arkadaşlarının şema modlarını güncelleyerek detaylandırmış olduğu çalışmada (2007) Kaçınma Modu kapsamına giren üç mod tanımlanmıştır: Kopuk Korungan, Kopuk Kendini Yatıştırıcı ve Öfkeli Korungan Mod.

Kopuk Korungan

Kopuk Korungan modu aktive olan bireyler genel olarak duygusal anlamda bloke gibidir, şemalarının vermiş olduğu olumsuz duygularını yansıtmaktan, ifade etmekten kaçınırlar. Kendilerini izole ederek korumaya almaya çabalarlar (Lobbestael, van Vreeswijk & Arntz, 2007; Young, Klosko & Weishaar, 2009).

Kopuk Kendini Yatıştırıcı

Kendini Yatıştırıcı modda, birey acı veren duyguların etkilerini baskılamak için, hissetmemek için aşırıya kaçan, kendisine zarar verebilme ihtimali olan kumar, rastgele cinsel ilişki, uyuşturucu tüketimi gibi faaliyetlerde bulunur (Lobbestael, van Vreeswijk & Arntz, 2007).

Öfkeli Korungan

Öfkeli Korungan moda olan birey öfkesini bir koruma kalkanı olarak kullanır ve öfke aracılığıyla tehdit olarak gördüğü diğerlerini kendisinden uzak tutar (Lobbestael, van Vreeswijk & Arntz, 2007).

1.3.3.3.Aşırı Telafi

Aşırı Telafi Başa Çıkma Modunda kişi Çocuk ve Ebeveyn modlarında hissettiği duyguların zıttını hissediyor ve bu modların altında yatan inançların tam tersini yapıyor gibi hareket eder. Bunun nedeni, kişinin diğerlerinin baskısı ve hissettiği çaresizliğe karşı koymaya çalışmasıdır. Bu modda kişiler kendilerini sıkıntıya sokan ve zorlayan durumlara yönelirler. Bu “Fobi Karşıtı” davranış olarak tanımlanır. Aşır Telafi Modunda olan kişiler çoğunlukla diğerleri tarafından baskıcı, agresif, aşırı kontrolcü veya böbürlenmiş olarak algılanırlar (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

Lobbestael ve arkadaşları aşır telafi modu başlığı altında beş tane mod tanımlamıştır: Büyüklenmeci, Zorba-Saldırgan, Şüpheli-Aşırı Denetimci, Entrikacı-Manipülatif, Kurnaz Avcı ve Adli Büyüklenmeci (Lobbestael, van Vreeswijk & Arntz, 2007).

Büyüklenmeci

Büyüklenmeci modu, bireyin sürekli kendini övmesi, istediği her şeyi elde etmeyi kendine hak görme, diğerlerinin duygu ve ihtiyaçlarını yok sayma ile karakterizedir (Lobbestael, van Vreeswijk & Arntz, 2007).

Zorba-Saldırgan

Zorba-Saldırgan modu aktif olan bireylerde diğerlerine fiziksel, sözel, cinsel saldırganlık gösterme görülür, bu saldırganlık sadistik paternleri de barındırabilir (Lobbestael, van Vreeswijk & Arntz, 2007).

Şüpheli-Aşırı Denetimci

Şüpheli-Aşırı Denetimci moda, birey dışarıdaki tehditlere veya tehdit olarak algıladığı durumlara karşı normalden çok daha fazla odaklıdır. Sürekli bu tehditler üzerinde düşünür, kontrol altında tutmak ister (Lobbestael, van Vreeswijk & Arntz, 2007).

Entrikacı-Manipülatif

Entrikacı-Manipülatif modda, kişi belirli bir hedefe ulaşma doğrultusunda karşındaki bireyleri kandırmaya, manipüle etmeye odaklıdır (Lobbestael, van Vreeswijk & Arntz, 2007).

Kurnaz-Avcı

Kurnaz-Avcı modunda birey kendisine engel olma potansiyeli yaratan bir düşmanı, rakibi son derece planlı, soğukkanlı bir şekilde ortadan kaldırmaya motivedir (Lobbestael, van Vreeswijk & Arntz, 2007).

Adli Büyükleme

Adli Büyükleme modda ise birey Büyükleme moddan farklı olarak diğerlerinin dikkatini çekmek amacı ile abartılı, uygun olmayan davranışlar sergiler. Bunun sebebi ise çoğunlukla altta yatan yalnızlık hissidir. (Lobbestael, van Vreeswijk & Arntz, 2007).

1.3.4. Sağlıklı Yetişkin Modu

Sağlıklı Yetişkin Modu temelde terapide güçlendirilerek kişinin diğer modlarını dengelemesini, iyileştirmesini sağlayan moddur (Young, Klosko & Weishaar, 2009). Bu mod kişinin benliğinin uyumlu işlev gösteren kısmıdır. Yetişkinlikte görülmesi beklenen işlevlerin gerçekleşmesi için gereken kognisyonları ve davranışları kapsar. Kişinin işlevselliğini beslemekle beraber, kişiye keyif veren aktiviteleri de gerçekleştirebilmesini sağlar (Rafaeli, Bernstein & Young, 2013). Kişinin bu moda sahip olabilmesi için gerekli olan en önemli faktör çocukluğunda ve gençliğinde ihtiyaçlarının uygun bir şekilde karşılanmasıdır (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014).

Sağlıklı Yetişkin Modu ile Mutlu Çocuk Modu arasında pek çok benzerlik olmakla beraber aralarındaki temel fark Mutlu Çocuk Modunda daha rahat hissetme, eğlenme gibi daha çocukça elementler baskınken, Sağlıklı Yetişkin Modunda ise daha yetişkinlere uygun olumlu duygularla beraber sorumlulukların da gerektiği gibi karşılanması vardır (Jacob, Genderen & Seebauer, 2014; Young, Klosko & Weishaar, 2009).

1.4. Saldırganlık, Erken Dönem Uyumsuz Şemalar Ve Şema Modları Üzerine Yapılan Yayın ve Araştırmalar

1.4.1. Saldırganlık Üzerine Yapılan Çalışmalar

Saldırgan davranışların kökenine yönelik alanyazında pek çok yayın ve araştırma bulunmaktadır. Saldırganlık karmaşık bir yapıya sahip olduğundan pek çok farklı faktörden etkilenmektedir. Bu etkileyen faktörlerin de kendi içerisinde bir dinamiği olduğu araştırmaların sonuçlarında görülmektedir.

Cinsiyet saldırgan davranışlara yönelik yapılan pek çok araştırmada ele alınan bir kriter olmuştur. Finlandiya’da 2000 yılında 209 dokuzuncu sınıf öğrencisi ile cinsiyet farkının saldırgan davranışın türleri üzerine yapılan çalışmaya göre kızların belirgin bir farkla erkeklere göre daha fazla dolaylı saldırgan davranışlar sergilediği belirtilirken, erkeklerin ise kızlara göre daha fazla fiziksel ve sözel saldırgan davranışlar sergiledikleri belirtilmiştir. Bu çalışmanın bir diğer sonucu ise ergenlerin saldırgan davranışları ile sosyal reddedilme arasında pozitif, sosyal kabul ile ise negatif bir korelasyon olmasıdır (Salmivalli, Kaukiainen & Lagerspetz, 2000).

Saldırgan davranışlarda cinsiyetin etkisi üzerine yapılan bir diğer çalışma ise Çelik ve Kocabıyık tarafından yapılmıştır. 2014 yılında Çelik ve Kocabıyık 18-33 yaş aralığından oluşan 426 genç yetişkinden oluşan örneklem üzerinde saldırganlık ifade biçimlerinin cinsiyet ve bilişsel duygu düzenleme açısından incelemiştir. Bu çalışmada cinsiyet ve bilişsel duygu düzenleme tarzlarının genç yetişkinlerde fiziksel ve sözel saldırganlık üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Kişilerin cinsiyetinin erkek olmasının ve diğerlerini suçlayıcı duygusal düzenleme stratejilerinin daha sık kullanılmasının fiziksel saldırganlığı arttırdığı saptanmıştır (Çelik & Kocabıyık, 2014). 2012 yılında Robertson ve arkadaşlarının duygu düzenleme ve saldırganlık arasındaki ilişki üzerine yayınlamış oldukları derlemeye göre de uyumsuz duygu düzenleme yöntemleri saldırgan davranışları arttırmaktadır ve bu sonuç Çelik ve Kocabıyık’ın çalışmasını desteklemektedir.(Robertson, Daffern, & Bucks, 2012). Aynı şekilde 2017 yılında Kayhan tarafından 216 lise öğrencisinden oluşan örneklem üzerinde saldırganlık ile duygu düzenleme arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada duygu düzenlemede sıkıntı yaşayanların saldırganlık düzeylerinin yüksek olduğu sonucu da duygu düzenlemenin saldırganlık eğilimi üzerindeki etkisi olduğunu gösteren bir başka çalışmadır (Kayhan, 2017).

Çelik ve Kocabıyık’ın yapmış oldukları çalışmanın sonuçları ile Finlandiya’da ergenler ile yapılan çalışmaların sonuçları bir arada değerlendirildiğinde örneklemelerinin yaş grubu her ne kadar bir olmasa da cinsiyetin saldırgan davranışın türleri ile ilişkisinin her iki çalışmada da aynı çıktığı görülmektedir. Her iki çalışmada da cinsiyet faktörünün fiziksel ve sözel saldırganlık eğilimini yordadığı saptanmıştır.

Chang ve arkadaşlarının 2003 yılında 325 çocuk ve ebeveynleri ile sert ebeveynliğin çocuğun duygu düzenlemesi ve saldırganlığı üzerine yapmış oldukları çalışmaya göre bu tarz ebeveyn tutumlarının çocuklardaki agresyonla pozitif yönde bir ilişkisi olduğu görülmüştür. Bu çalışmada aynı zamanda erkek çocukların, kız çocuklara göre saldırganlık ve duygu

disregülasyonu puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır (Chang, Schwartz, Dodge& McBride-Chang, 2003).

Ayan tarafından 2007 yılında 11- 16 yaş aralığında olan ortaokul öğrencilerinden oluşan bir örneklem üzerinde yapılan çalışmaya göre aileleri tarafından şiddet gören çocukların saldırganlık eğilimlerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Bununla beraber ailelerin çocuklara şiddet uygulamasını yordayan faktörlerin aynı zamanda çocuklardaki saldırganlık eğilimi üzerinde de etkili olduğu saptanmıştır (Ayan, 2007).

2007’de Kesen ve arkadaşlarının Konya’da yetiştirme yurtlarında kalan 201 ergen çocuk ile yapmış oldukları çalışmada ergenlerde öfke düzeyi ile saldırganlık eğilimi arasında pozitif bir korelasyon olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar alanyazındaki anne babası olmayan veya boşanmış korunma ihtiyacı olan çocuklarda görülen “öfke, hırçınlık, antisosyal ve kendine dönük saldırganca davranışlar ile korunmaya muhtaç olmalarına bağlı olarak kendilerini küçük görme, içedönüklük, hırçınlık ve dışa yönelik saldırgan davranışlar” ile uyumlu olduğu belirtilmiştir (Kesen, Deniz& Durmuşoğlu, 2007).

Sarchiapone ve arkadaşları tarafından 2009 yılında 540 erkek mahkum örnekleminde oluşan çocukluk çağı travmaları ve saldırganlık arasındaki ilişki üzerine yapılan çalışmaya göre çocukluk çağında maruz kalınan travma düzeyi ile agresyon arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür.(Sarchiapone, Carli, Cuomo, Marchetti& Roy, 2009).

Chang ve arkadaşlarının, Ayan’ın, Kesen ve arkadaşlarının ve Sarchiapone ve arkadaşlarının yapmış oldukları çalışmalara bakıldığında çocuklarda görülen saldırganlık eğiliminin yetiştikleri ortam ile ilişkisinin olduğu ortak noktasına varılmaktadır. Bu araştırmalar göstermektedir ki ihtiyaçlarının karşılanmadığı travmaya maruz kaldıkları sağlıksız ortamlarda yetişen çocuklarda saldırgan davranış gösterme potansiyeli daha yüksektir.

Kişilerin saldırganlığı ne şekilde yansıttıkları da ebeveyn tutumlarının türlerine göre değişiklik göstermektedir. Karataş ve arkadaşlarının 2019 yılında 409 yetişkin üniversite öğrencisi ile yürütmüş oldukları çalışmanın sonuçlarına göre ebeveynlerinin tutumunun daha rahat olduğunu ifade edenlerin, daha mükemmeliyetçi ve demokratik olarak ifade edenlere göre total saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Saldırganlığın Düşmanlık alt boyutunda alınan puanlara bakıldığında rahat ebeveyni olduğunu belirtenlerin, mükemmeliyetçi, otoriter ve demokratik ebeveynleri olduğunu belirtenlere kıyasla daha yüksek puan aldıkları

saptanmıştır. Öfke alt boyutunda ise tutarsız ebeveynleri olanların demokratik ebeveyni olanlara göre daha yüksek puanlar aldığı belirtilmiştir (Karataş, Yavuzer & Gündoğdu, 2019).

Çocukların maruz kaldıkları olumsuz yaşam olaylarının çeşitlerinin de saldırganlığın alt boyutları üzerinde farklı etkilerinin olduğu bilinmektedir. 2017 yılında Şimşek'in yürütmüş olduğu çalışmaya göre çocuklukta yaşanan travma türlerinin saldırganlığın alt türleri ile ilişkili olduğu görülmüştür. Buna göre çocukluğun cinsel istismara ve duygusal istismara maruz kalan yetişkinlerin sözel saldırganlık eğilimi daha yüksek çıkmıştır. Çocukluk Çağı travma toplam puanları yüksek olan ve fiziksel, duygusal ve cinsel istismara maruz kalanların düşmanlık alt boyutunda daha yüksek puan aldıkları görülmektedir. Öfke alt boyutundan yüksek puanlar alanların ise duygusal ve cinsel istismarla beraber toplam çocukluk çağı travma puanlarının da yüksek olduğu saptanmıştır. Dolaylı saldırganlık puanının ise duygusal ve cinsel istismarla pozitif yönde korelasyonu olduğu ve travma seviyesi arttıkça dolaylı saldırganlığın da arttığı görülmüştür (Şimşek, 2017).

Avcı ve Yıldırım tarafından 2014 yılında ergenlerdeki şiddet eğilimi ile yalnızlık ve sosyal destek arasındaki ilişkinin incelendiği 899 kişilik örneklemden oluşan çalışmada şiddet eğilimi yüksek olan ergenlerin yalnızlık düzeylerinin yüksek olduğu ve aile, öğretmen ve arkadaşlarından gelen sosyal desteğin ise düşük olduğu bulunmuştur (Avcı & Yıldırım, 2014).

1.4.2. Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ve Şema Modları Üzerine Yapılan Çalışmalar

Erken dönem uyumsuz şemalar ve şema modlarının bilindiği üzere bireylerin hayatlarının pek çok alanda etkileri görülmektedir. Kişinin çevresini algılayış biçimi, yaşanan olaylara verdiği tepkiler bu şemalar ve şema modları ile şekillenmektedir. Göreceli olarak yeni kavramlar olan erken dönem uyumsuz şemaların ve şema modlarının oluşum nedenleri ve sonuçlarına ilişkin pek çok çalışma yürütülmeye başlanmıştır.

2004 yılında Schmidt ve Joiner Jr tarafından Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Olumsuz Yaşam Olayları ve Psikolojik Sorunlar arasındaki ilişki üzerine herhangi bir klinik tanı almamış kişilerden oluşan 93 kişilik örneklem ile yapmış olduğu araştırmanın sonuçlarına göre kişilerin yaşadıkları olumsuz yaşam olaylarının sayısından bağımsız olarak daha yoğun uyumsuz şemaları olanların daha fazla psikolojik sorun yaşadığı saptanmıştır. (Schmidt & Joiner Jr, 2004)

Kapıcı ve Hamamcı 2010 yılında 352 üniversite öğrencisinden oluşan örnekleme aile işlevi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide erken dönem uyum bozucu şemaların aracı rolü üzerine yaptıkları çalışmada olumsuz aile tutumlarının psikolojik rahatsızlıklara neden

olmasının sebebi duygusal yoksunluk şema alanı olduğunu ifade etmektedirler (Kapçı & Hamamcı, 2010). Yiğit ve Erden'in 2015 yılında çocukluk çağı istismara maruziyet ve ruhsal sağlık arasındaki ilişkide erken dönem uyum bozucu şemaların aracı rolünü inceledikleri üniversite öğrencilerinden oluşan 430 kişilik örneklem ile yaptıkları çalışmada ise çocuklukta yaşanan tüm istismar türlerinin ruhsal sağlığı etkilemesinde kopukluk ve zedelenmiş otonomi şema alanlarının tam aracı rolünün olduğu görülmüştür (Yiğit & Erden, 2015). Her iki çalışmada da sağlıklı geçen çocukluk döneminin ruh sağlığı üzerine etkisinde erken dönem uyum bozucu şemaların aracı rolü üniversite öğrencileri üzerinde incelenmiştir. Ancak çalışmaların sonuçlarına bakıldığında farklı şemaların ruh sağlığını etkilediği görülmektedir. Burada görülmektedir ki çocukluk döneminde çocuğun maruz kaldığı farklı olumsuz çevresel faktörler çocukta farklı erken dönem uyum bozucu şemaların oluşmasına neden olmaktadır. Bununla beraber her iki çalışmada Schmidt ve Joiner Jr'ın çalışmasını destekler niteliktedir. Diğer bir deyişle çocuklukta maruz kalınan her türlü olumsuz yaşantı uyum bozucu şemaların oluşumunda etkili olduğu görülmektedir.

Özcan'ın 2015 yılında bağlanma ve öfke düzeyi arasındaki ilişkide erken dönem uyum bozucu şemaların aracı rolünü ele aldığı 444 üniversite öğrencisinden oluşan örneklem ile yaptığı çalışmada bağlanma ve öfke arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şemaların aracı rolü olduğu saptanmıştır. Cinsiyet farklılığı bazında sonuçlara bakıldığında kadınların zedelenmiş otonomi, zedelenmiş sınırlar ve diğeri yönelimlilik şema alanları genel olarak bağlanma ve öfke arasında aracı rol oynarken, erkeklerde durumun daha farklı olduğu görülmüştür. Buna göre; erkeklerde bağlanmanın ve erken dönem uyumsuz şemaların yalnızca içe yöneltilen öfke üzerinde etkili olduğu saptanmıştır (Özcan, 2015).

Irkörücü tarafından 2016 yılında erken dönem uyumsuz şemalarda cinsiyet farklılıkları üzerine 247 kişilik üniversite öğrencisinden oluşan örneklem ile gerçekleştirilen çalışmaya göre kadınlar ve erkekler arasında Duygusal Yoksunluk, Sosyal İzolasyon ve Kusurluluk olmak üzere üç şema türünde anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Bununla beraber tüm şema puanlarına bakıldığında kadınların her şema türünde erkeklere oranla daha yüksek puanlar aldığı görülmüştür. (Irkörücü, 2016). Bu araştırmanın sonuçlarına bakıldığında cinsiyetin pek çok konuda olduğu gibi erken dönem uyum bozucu şemaların oluşumunda da etkili olduğu görülmektedir.

Gölge'nin 2018 yılında antisosyal davranışlar gösteren kişilerde suça eğilim ve Erken Dönem Uyumsuz Şemalar arasındaki ilişkiyi 18 yaşından büyük 627 kişiden oluşan örneklem

aracılığıyla araştırdığı çalışmanın sonuçlarına göre antisosyal davranışlar ile erken dönem arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Yapılan regresyon analizi sonucunda ise sosyal izolasyon/güvensizlik, karamsarlık, duygusal yoksunluk, duyguları bastırma, yüksek standartlar ve ayrıcalıklılık/yetersiz özdenetim şemalarının antisosyal davranışları etkilediği belirtilmiştir (Gölge, 2018).

Bitane'nin 2019 yılında ergenlerde algılanan ebeveyn psikolojik kontrolü, erken dönem uyum bozucu şemaların ve uyum sorunlarının arasındaki ilişkiyi 462 kişilik bir örneklem aracılığı ile incelediği çalışmaya göre algılanan ebeveyn psikolojik kontrolü ve erken dönem uyumsuz şemalar uyum sorunlarını yordamaktadır (Bitane, 2019).

2017 yılında Langhinrichsen-Rohling ve arkadaşlarının yetersiz ebeveyn bağlanması ve intihar eğilimi arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şemaların aracı rolünü 766 kişilik üniversite öğrencisinden oluşan örneklem aracılığı ile inceledikleri çalışmada ebeveynleri ile zayıf ilişkisi olan üniversite öğrencilerinin intihar düşüncelerinin ve eğilimlerinin erken dönem uyumsuz şemaları yoğunlaştıkça arttığı saptanmıştır (Langhinrichsen-Rohling, Thompson, Selwyn, Finnegan & Misra, 2017). Marengo ve arkadaşlarının 2018 yılında üniversite öğrencilerinde beklenen riskli davranışlar ve erken dönem uyumsuz şemalar arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada ise hem kadınlarda hem de erkeklerde erken dönem uyumsuz şemaların büyük bir çoğunluğunun beklenen riskli davranışlar ile pozitif yönde bir ilişkisinin olduğu görülmüştür (Marengo, Klibert, Langhinrichsen-Rohling, Warren & Bryant Smalley, 2019). Her iki çalışmanın sonucu da göstermektedir ki erken dönem uyumsuz şemalar bireyi olumsuz etkileyecek davranışlara neden olabilmektedir. Bu iki çalışmayı birbirinden ayıran fark ise ilkinde erken dönem uyumsuz şemaların aracı rolü incelenirken diğer çalışmada ise erken dönem uyumsuz şemaların doğrudan riskli davranışlar üzerine etkisi incelenmiştir.

1.4.3. Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Şema Modları ve Saldırganlık İlişkisi Üzerine Yapılan Çalışmalar

Erken Dönem Uyumsuz şemaların ve şema modlarının kişinin hayatının pek çok farklı alanında etkisi olduğu yapılan araştırmalarla gösterilmiştir. Saldırganlık eğilimi de şemaların ve şema modlarının etkilediği alanlardan biridir. Saldırgan davranışın karmaşık yapısını anlamlandırmak ve çözüm bulmak için erken yaşam deneyimleri sonucunda oluşan uyum bozucu şemalara ve şema modlarına da bakmak güncel bir yaklaşım olacaktır.

Tremblay ve Dozois, 2009 yılında agresyon ve erken dönem şemalar üzerine bir çalışma yürütmüştür. Yaşları 16 ile 46 arasında olan kadın ve erkeklerden oluşan 847 kişi çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Fiziksel saldırganlığın Haklılık, Güvensizlik ve Duygusal Yoksunluk en yüksek olmak ile pozitif yönde anlamlı bir ilişkisi olduğu saptanmıştır. Sözel saldırganlığın ise Haklılık, Güvensizlik ve Yetersiz Özdenetim şemaları ile doğru orantılı bir ilişkisi olduğu görülmüştür. Düşmanlık alt boyutunun ise tüm şemalarla önemli ölçüde pozitif yönde bir ilişkisi olduğu belirtilmiştir. Öfke ile erken dönem uyumsuz şemaların ilişkisi Düşmanlık alt boyutuna benziyor olsa da ilişkinin gücünün o kadar kuvvetli olmadığı ifade edilmiştir (Tremblay & Dozois, 2009).

Calvate ve Orue 2012 yılında 650 üniversite birinci sınıf öğrencisinin katılımı ile erken dönem uyumsuz şemaların saldırgan davranış üzerine etkilerinde sosyal bilgi işleme sürecinin aracı rolünü araştırmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre Güvensizlik/ Kötüye Kullanma şeması düşmanca atıfları yüksek düzeyde ve öfkeyi de düşük düzeyde yordamaktadır (Calvate& Orue, 2012).

Sigre-Leiró ve arkadaşları 2013 yılında Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ile Saldırgan Cinsel Davranış arasındaki ilişki üzerine bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Araştırmanın örneklemini 166 erkek üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Bu öğrenciler Cinsel Deneyim Anketine verdikleri yanıtlara göre iki gruba ayrılmıştır: Salırgan Cinsel Davranış Öyküsü olanlar (N= 37) ve Salırgan Cinsel Davranış Öyküsü Olmayanlar (N=129). Araştırma örneklemindeki kişilerin hiçbirinin klinik tanısı ve adli bir geçmişi bulunmamaktadır. Araştırmanın sonuçlarına göre saldırgan cinsel davranış öyküsü olanların olmayanlara göre Ayrılma/Reddedilme, Zedelenmiş Özerklik/ Kendini Ortaya Koyma ve Aşırı Tetikte Olma/ Bastırılmışlık şema alanlarında daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür (Sigre-Leirós, Carvalho, & Nobre, 2013).

Chakhssi ve arkadaşları 2013te cinsel suç ve erken dönem uyumsuz şemalar arasındaki ilişki üzerine bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmanın örneklemini 3 ayrı grup oluşturmaktadır: çocuğa yönelik cinsel suç işleyenler, yetişkinlere karşı cinsel suç işleyenler ve cinsel suç işlemeyenler. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında, Terk Edilme, Sosyal İzolasyon, Utanç, Boyun Eğicilik ve Kendini Feda (Bu Kendini Feda şemasıdır tüm tezde böyle kullanalım) çocuğa yönelik cinsel suç işleyenlerde, cinsel suç işlemeyenlere oranla daha sık görülmüştür. Araştırmanın bir diğer kritik sonucu ise çocuğa yönelik cinsel suç işleyenlerin, yetişkinlere yönelik cinsel suç işleyenlere oranla Sosyal İzolasyon şemasında daha yüksek puan almış olmalarıdır (Chakhssi, Ruitter,& Bernstein, 2013).

Keulen- de Vos ve arkadaşları 2014 yılında şema modlarının saldırgan davranış üzerine etkileri üzerine bir çalışma yürütmüştür. Çalışmanın örneklemini 7adli psikiyatrik hastaların kaldığı 7 kurumda yatan B Kümesi Kişilik Bozukluğu tanısı olan 95 erkek suçlu oluşturmaktadır. Yapılan çalışmanın sonuçlarına göre, hastalarda suçu işlemeden önce, suçu işledikleri zamana göre Kırılğan Çocuk Modu, Yalnız Çocuk, Kopuk Korungan ve Aşırı Telafici modları daha fazla görülmektedir. Öte yandan hastaların suç işledikleri esnada, suç öncesine oranla daha fazla Kızgın , Dürtüsel Çocuk Modu Zorba ve Saldırgan ve Kurnaz Avcı Başa Çıkma Modunda oldukları saptanmıştır. Genel puanlara bakıldığında, suç öncesinde, suç işlenen zamana kıyasla çocuk modlarının daha fazla görüldüğü ifade edilmiştir. Son olarak da hastalarda suç işlemeye yönlendiren durumlarda başa çıkma modlarından Kaçınmanın, suçun işlendiği zamana oranlara daha yüksek çıktığı belirtilmiştir (Keulen-de Vos et. all, 2014)

Dunne ve arkadaşları 2017 yılında saldırganlıkla ilişkili erken dönem uyumsuz şemalar ve şema modları üzerine mahkum örneklemini ile bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Araştırmaya 18 ile 60 yaş aralığındaki 208 erkek mahkum dahil edilmiştir. Bu çalışma saldırganlık ile erken dönem uyumsuz şemaların ve şema modlarının ilişkisinin değerlendirildiği ilk çalışmadır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre Yetersiz Özdenetim, Güvensizlik, Haklılık şemaları saldırganlık ile pozitif ilişki göstermektedir. Şema modlarına bakıldığında ise saldırganlık ile Hiddetli Çocuk, Öfkeli Çocuk, Dürtüsel Çocuk, Zorba ve Saldırgan, Büyükenmeci modlarının ilişkili olduğu görülmüştür (Dunne, Gilbert, Lee & Daffern, 2017).

Saldırganlık eğilimi ile erken dönem uyumsuz şemalar arasında bir bağlantı olduğu pek çok çalışmanın sonucunda görülmektedir. Saldırganlık eğilimi, erken dönem uyumsuz şemalar ve şema modları üzerinde yapılan çalışmalara bakıldığında bu üç faktörün bir arada ele alındığı çalışmaların oldukça seyrek olduğu görülmektedir. Dunne ve arkadaşları bu üç faktörü bir arada ele almıştır ancak burada da örneklemini erkek mahkumlar oluşturmaktadır. Oysa her saldırganlık davranışı cezai yaptırımla sonuçlanacak düzeyde olmadığı gibi saldırgan davranışları yalnızca erkekler göstermemektedir. Bu nedenle bu ilişkinin mahkum olmayan kadın ve erkeklerden oluşan bir örneklem üzerinde de çalışılması anlamlı olacaktır.

BÖLÜM 2: YÖNTEM

2.1. Katılımcılar

Araştırmanın evrenini 18 yaşından büyük ve araştırmaya katılıma istekli bireyler oluşturmaktadır. Araştırmada toplamda 340 kişiye ulaşılmıştır. Araştırmada katılımcılara ulaşılması için "www.googleform.com" online anket platformunda hazırlanan online anket formu kullanılmış olup, katılımcılara sosyal medya ve e-posta grupları aracılığı ile ulaşılmıştır. Araştırmada örneklem seçimi kolayda örnekleme yöntemi ile yapılmıştır. Kolayda örnekleme yönteminde örnekleme alınacak olan bireylerin seçimi tesadüfi olmayan yöntemlerle gerçekleşmekte olup, araştırmacının inisiyatifinde gerçekleşmektedir (Robson, 2002).

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada Young Şema Ölçeği, Şema Mod Envanteri ve Buss Perry Saldırganlık Ölçeği olmak üzere 3 ölçek ve kişisel bilgileri içeren 3 soruyu kapsayan bir anket formu kullanılmıştır.

2.2.1. Demografik Özellikler

Araştırmaya katılım gösteren bireylerin cinsiyet, yaş ve eğitim durumlarının öğrenilebilmesi için 3 adet soru yer almaktadır.

2.2.2. Young Şema Ölçeği

Ölçek Jeffrey E. Young'ın şema odaklı yaklaşımı temel alınarak erken dönem uyumsuz şemaları ve düzeylerin tespit edilmesi için Young ve Brown (1990) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin orijinal halinde toplamda 205 madde ve 18 şema yer almaktadır. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması Soygüt, Karaosmanoğlu ve Çakır (2009) tarafından yapılmıştır. Bu hali ile ölçekte toplamda 90 adet ifade ve 14 adet boyut bulunmaktadır. Boyutlar; "Duygusal Yoksunluk", "Başarısızlık", "Karamsarlık", "Sosyal İzolasyon/Güvensizlik", "Duyguları Bastırma", "Onay Arayıcılık", "İç İç Geçme/Bağımlılık", "Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim", "Kendini Feda", "Terk Edilme", "Cezalandırılma", "Kusurluluk", "Tehditler Karşısında Dayanıksızlık" ve "Yüksek Standartlar" şeklindedir. Ölçek 6'lı likert tipinde değerlendirilmiş olup "1=Benim için tamamıyla yanlış, 2=Benim için büyük ölçüde yanlış, 3=Bana uyan tarafı uymayan tarafından biraz fazla, 4=Benim için orta derecede doğru, 5=Benim için çoğunlukla doğru, 6=Beni

mükemmel şekilde tanımlıyor" şeklindedir. Ölçeğin Türkçe Uyarlamasında geçerlik-güvenirlik çalışması sonucunda boyutların Cronbach Alpha güvenirlik katsayılarının 0.66-0.83 arasında değişiklik gösterdiği belirlenmiştir. Bu çalışmada ise boyutların Cronbach Alpha güvenirlik katsayıları 0.63-0.84 arasında değişkenlik göstermektedir.

2.2.3. Şema Mod Envanteri

Şema Mod Envanteri, Lobbestael ve ark. (2010) tarafından Şema kuramı çerçevesinde mevcut olan modların tespit edilmesi için geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması Soygüt ve ark. (2019) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçek toplamda 174 ifadeden ve 19 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu modlar Kırılğan Çocuk, Hiddetli Çocuk, Dürtüsel Çocuk, Öfkeli Çocuk, Denetimsiz Çocuk, Mutlu Çocuk, Kopuk Korungan, Kopuk Kendini Yatıştırıcı, Söz Dinleyen Teslimci, Büyüklemece, Zorba ve Saldırgan, Sağlıklı Yetişkin, Cezalandırıcı Ebeveyn, Öfkeli Korungan, Adli Büyüklemece, Talepkâr Ebeveyn, Şüpheli Aşırı Denetimci, Entrikacı ve Manipülatif, Kumaz Avcı ve Öfkeli Korungan şeklindedir. Ölçek 6'lı likert tipinde olup, "1= Hiç ya da neredeyse hiç, 2= Nadiren, 3= Arada Sırada, 4= Sık Sık, 5= Çoğu Zaman, 6= Her Zaman" şeklinde değerlendirilmiştir. Soygüt ve ark. (2019)'nın çalışmasında modlara ait Cronbach Alpha katsayıları 0.62-.091 arasında değişmekte olup, test tekrar test katsayıları ise 0.63-0.89 arasında değişiklik göstermektedir. Bu çalışmada da modlara ait Cronbach alpha güvenirlik katsayıları 0.62-0.89 arasında değişmektedir.

2.2.4. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği

Ölçek, Buss ve Perry (1992) tarafından literatüre kazandırılmış ve Demirtaş Madran (2012) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçek toplamda 29 ifade ve 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke ve düşmanlık şeklindedir. Ölçek 5'li likert tipi derecelendirme ile değerlendirilmiştir. Ölçekte 9. ve 16. maddeler ters kodlanmıştır. Fiziksel saldırganlık boyutu, başkalarına fiziksel olarak zarar verme ile ilişkili 9 ifade; sözel saldırganlık boyutu, başkalarını sözel yolla incitmeyi içeren 5 ifade; öfke boyutu, saldırganlığın duygusal boyutunu ölçmeyi amaçlayan 7 ifade; düşmanlık boyutu, saldırganlığın bilişsel boyutunu ölçmeyi amaçlayan 8 ifadeyi içermektedir. kapsamaktadır. Katılımcıların alt boyutlardan aldıkları puanların yüksek olması o etmene yönelik olarak saldırgan davranışlarının fazla olduğunu göstermektedir. Demirtaş Madran (2012)'in çalışmasında ölçeğin genelinin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı 0.85 olarak tespit edilmiş olup, bu çalışmada ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı 0.92 olarak tespit edilmiştir.

2.3.Verilerin Toplanması

Araştırmanın amacı doğrultusunda veri toplama süreci için İstanbul Kent Üniversitesi etik kurulundan gerekli onay alınmıştır. Araştırmanın verileri online anket platformu üzerinden toplanmış olup, anket formunun başlangıcında katılımcılara Bilgilendirilmiş Onam Formu onaylatılmıştır. Veri toplama süreci Nisan 2020 - Şubat 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Anket formu ortalama 30-35 dakikada doldurulmaktadır.

2.4.Verilerin İstatistiksel Analizi

Araştırmanın verilerinin analizi SPSS 20 istatistik programında yapılmıştır. Araştırmada yer alan katılımcıların tanıtıcı özelliklerinin dağılımı yüzde ve frekans ile gösterilmiştir. Araştırmada ölçeklerden alınan puanların gösteriminde ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri kullanılmıştır. Ölçeklerden alınan puanların normal dağılıma uygunluğunun kontrolünde basıklık ve çarpıklık değerleri kullanılmıştır. Bu değerlerin -1,5 ve +1,5 arasında olması halinde verilerin normal dağılım gösterdiği varsayılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2013). Ölçeklerin birbiri arasındaki ilişkinin incelenmesinde Pearson Korelasyon analizi uygulanmıştır. Araştırmada şema modlarının saldırganlık düzeyi yordamasının incelenmesinde aşamalı regresyon analizi kullanılmıştır. Ölçeklerden alınan puanların cinsiyete ve eğitim durumuna göre farklılaşma durumlarının incelenmesinde tek yönlü çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) kullanılmıştır. Tek yönlü çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) sonucunda fark çıkan değişkenlerde gruplar arası farklılıkların araştırılmasında Tukey post hoc testi (Levene $p>0,05$) kullanılmıştır. Yaş ve ölçeklerden alınan puanların birbiri arasındaki ilişkinin incelenmesinde Pearson Korelasyon analizi kullanılmıştır. Değişkenlerin etkisi ise Adımsal (Stepwise) Regresyon Analizi kullanılmıştır. Araştırmanın verileri %95 güven düzeyinde analiz edilmiştir.

BÖLÜM 3: BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde araştırmada yer alan katılımcıların erken dönem uyumsuz şemalar ve şema modlarının kişilerin saldırganlık eğilimleri ve türlerine etkisi incelenmiştir.

3.1.Katılımcıların Tanıtıcı Özelliklerini Dağılımı

Araştırmada yer alan bireylerin demografik özelliklerinin dağılımı Tablo 3.'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların Tanıtıcı Özellikleri

Değişkenler	Gruplar	N	%
Cinsiyet	Kadın	203	59,7
	Erkek	137	40,3
Eğitim Durumu	İlköğretim	13	3,8
	Lise	35	10,3
	Lisans	194	57,1
	Lisansüstü	98	28,8
		Ort±ss	Min-Maks
Yaş (yıl)		34,99±11,64	16,00-75,00

Tablo 4.1'e göre katılımcıların %59,7'si kadın, %57,1'i lisans mezunudur. Araştırmada yer alan bireylerin yaş ortalaması 34,99±11,64 olarak tespit edilmiştir.

3.2.Katılımcıların Ölçeklerden Aldıkları Puanların Dağılımı

Araştırmada yer alan bireylerin Young Şema Ölçeği'nden almış oldukları puanların ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerleri ile min-maks değerleri Tablo 4.'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Young Şema Ölçeği'nden Alınan Puanların Dağılımı

Şemalar	N	Ort.	ss	Min.	Maks.	Çarpıklık	Basıklık
Duygusal Yoksunluk	340	11,50	6,14	5,00	30,00	0,941	0,079
Başarısızlık	340	13,16	5,98	6,00	33,00	1,176	1,113
Karamsarlık	340	13,31	6,11	5,00	30,00	0,482	-0,618
Sosyal İzolasyon / Güvensizlik	340	21,33	8,46	7,00	42,00	0,202	-0,890
Duyguları Bastırma	340	13,28	5,86	5,00	30,00	0,593	-0,317
Onay Arayıcılık	340	20,95	6,23	6,00	36,00	0,007	-0,548
İç İçe Geçme / Bağımlılık	340	17,62	7,67	9,00	45,00	1,120	0,884
Ayrıcalıklılık / Yetersiz Özdenetim	340	25,80	6,50	9,00	42,00	-0,037	-0,410
Kendini Feda	340	16,72	5,57	5,00	30,00	0,012	-0,628
Terk Edilme	340	10,01	4,82	5,00	27,00	1,204	1,232
Cezalandırma	340	21,64	5,85	6,00	35,00	-0,343	-0,114
Kusurluluk	340	11,13	5,18	6,00	32,00	1,170	0,893
Tehditler Karşısında Dayanıksızlık	340	13,06	5,22	5,00	27,00	0,559	-0,238
Yüksek Standartlar	340	9,27	3,83	3,00	18,00	0,294	-0,626

Tablo 4.'e göre araştırmada yer alan katılımcıların Duygusal Yoksunluk şemasından aldığı puanların ortalaması $11,50 \pm 6,14$; Başarısızlık şemasından aldığı puanların ortalaması $13,16 \pm 5,98$; Karamsarlık şemasından aldığı puanların ortalaması $13,31 \pm 6,11$; Sosyal İzolasyon / Güvensizlik şemasından aldığı puanların ortalaması $21,33 \pm 8,46$; Duyguları Bastırma şemasından aldığı puanların ortalaması $13,28 \pm 5,86$; Onay Arayıcılık şemasından aldığı puanların ortalaması $20,95 \pm 6,23$; İç içe Geçme / Bağımlılık şemasından aldığı puanların ortalaması $17,62 \pm 7,67$; Ayrıcalıklılık / Yetersiz Özdenetim şemasından aldığı puanların ortalaması $25,80 \pm 6,50$; Kendini Feda şemasından aldığı puanların ortalaması $16,72 \pm 5,57$; Terk Edilme şemasından aldığı puanların ortalaması $10,01 \pm 4,82$; Cezalandırma şemasından aldığı puanların ortalaması $21,64 \pm 5,85$; Kusurluluk şemasından aldığı puanların ortalaması $11,13 \pm 5,18$; Tehditler Karşısında Dayanıksızlık şemasından aldığı puanların ortalaması $13,06 \pm 5,22$; Yüksek Standartlar şemasından aldığı puanların ortalaması $9,27 \pm 3,83$ olarak tespit edilmiştir.

Araştırmada yer alan bireylerin Young Şema Ölçeği şemalarından almış oldukları puanların basıklık ve çarpıklık değerlerinin $-1,5$ ve $+1,5$ arasında olduğu tespit edildiğinden verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir.

Araştırmada yer alan bireylerin Şema Mod Envanteri'nden almış oldukları puanların ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerleri ile min-maks değerleri Tablo 5.'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Şema Mod Envanterinden Alınan Puanların Dağılımı

Modlar	Şemalar	N	Ort.	Ss	Min.	Maks.	Çarpıklık	Basıklık
Modlar	Kırılgan Çocuk	340	29,09	12,27	11,00	64,00	0,687	-0,188
	Öfkeli Çocuk	340	21,82	7,95	8,00	44,00	0,550	-0,243
Çocuk Modları	Hiddetli Çocuk	340	16,11	7,76	9,00	50,00	1,377	1,450
	Dürtüsel Çocuk	340	14,84	5,48	7,00	33,00	0,735	0,152
	Denetimsiz Çocuk	340	14,79	4,43	5,00	29,00	0,552	0,337
	Mutlu Çocuk	340	32,38	7,44	14,00	48,00	-0,340	-0,711
	Söz Dinleyen Temsilci	340	13,77	4,92	6,00	35,00	0,815	0,877
	Kopuk Korungan	340	23,33	9,20	9,00	49,00	0,638	-0,247
	Kopuk Kendini Yatıştırıcı	340	13,28	4,57	4,00	24,00	0,022	-0,758
Uyum Bozucu Başa Çıkma Modları	Öfkeli Korungan	340	22,74	8,32	8,00	44,00	0,431	-0,306
	Büyüklenmeci	340	26,48	8,76	11,00	58,00	0,685	0,436
	Zorba ve Saldırgan	340	12,94	5,47	6,00	35,00	1,098	1,474
	Entrikacı ve Manipülatif	340	19,90	8,88	11,00	64,00	1,144	1,286
	Kurnaz Avcı	340	18,21	8,17	10,00	60,00	1,282	0,756
	Şüpheli Aşırı Denetimci	340	37,14	13,19	13,00	71,00	0,395	-0,546
	Asli Büyüklenmeci	340	36,17	11,40	14,00	78,00	0,628	0,485
İşlev Bozucu Ebeveyn Modları	Cezalandırıcı Ebeveyn	340	17,83	6,67	10,00	42,00	1,183	1,110
	Talepkar Ebeveyn	340	14,97	5,24	5,00	27,00	0,148	-0,576
Sağlıklı Yetişkin	Sağlıklı Yetişkin	340	44,51	6,07	27,00	58,00	-0,376	-0,363

Tablo 5'e göre araştırmada yer alan katılımcıların Şema Mod Envanteri Çocuk Modlarından Kırılğan Çocuk modunun ortalaması $29,09\pm 12,27$; Öfkeli Çocuk Şemasının ortalaması $21,82\pm 7,95$; Hiddetli Çocuk modunun ortalaması $16,11\pm 7,76$; Dürtüsel Çocuk modunun ortalaması $14,84\pm 5,48$; Denetimsiz Çocuk modunun ortalaması $14,79\pm 4,43$; Mutlu Çocuk modunun ortalaması $32,38\pm 7,44$; Uyum Bozucu Başa Çıkma Modlarından Söz Dinleyen Temsilci modunun ortalaması $13,77\pm 4,92$; Kopuk Korungan modunun ortalaması $23,33\pm 9,20$; Kopuk Kendini Yatıştırıcı modunun ortalaması $13,77\pm 4,92$; Kopuk Korungan modunun ortalaması $13,28\pm 4,57$; Öfkeli Korungan modunun ortalaması $22,74\pm 8,32$; Büyüklenmeci modunun ortalaması $26,48\pm 8,76$; Zorba ve Saldırğan modunun ortalaması $12,94\pm 5,47$; Entrikacı ve Manipülatif modunun ortalaması $19,90\pm 8,88$; Kurnaz Avcı modunun ortalaması $18,21\pm 8,17$; Şüpheci AŞırı Denetimci modunun ortalaması $37,14\pm 13,19$; Asli Büyüklenmeci modunun ortalaması $36,17\pm 11,40$; İŞlev Bozucu Ebeveyn Modlarından Cezalandırıcı Ebeveyn modunun ortalaması $17,83\pm 6,67$; Talepkar Ebeveyn ortalaması $17,97\pm 5,24$; Sağlıklı Yetişkin modunun ortalaması $44,51\pm 6,07$ olarak bulunmuştur.

Araştırmada yer alan bireylerin Şema Mod Envanteri modlarından almış oldukları puanların basıklık ve çarpıklık değerlerinin $-1,5$ ve $+1,5$ arasında olduğu tespit edildiğinden verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir.

Araştırmada yer alan bireylerin Buss-Perry Saldırğanlık Ölçeği'nden almış oldukları puanların ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerleri ile min-maks değerleri Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Buss-Perry Saldırğanlık Ölçeğinden Alınan Puanların Dağılımı

Alt Boyutlar	N	Ort.	Ss	Min.	Maks.	Çarpıklık	Basıklık
Fiziksel Saldırğanlık	340	18,95	7,13	9,00	43,00	0,862	0,413
Öfke	340	17,94	6,22	7,00	34,00	0,253	-0,768
Düşmanlık	340	22,26	6,83	8,00	38,00	-0,056	-0,769
Sözel Saldırğanlık	340	15,19	3,70	5,00	24,00	-0,046	-0,491
Genel	340	75,42	19,73	33,00	131,00	0,211	-0,378

Tablo 6.'ya göre araştırmada yer alan katılımcıların Fiziksel Saldırğanlık alt boyutu puanlarının ortalaması $18,95\pm 7,13$; Öfke alt boyutu puanlarının ortalaması $17,94\pm 6,22$; Düşmanlık alt boyutu puanlarının ortalaması $22,26\pm 6,83$; Sözel Saldırğanlık alt boyutu puanlarının ortalaması $15,19\pm 3,70$ ve ölçeğin genelinden alınan puanların ortalaması $75,42\pm 19,73$ olarak bulunmuştur.

Araştırmada yer alan bireylerin Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nden almış oldukları puanların basıklık ve çarpıklık değerlerinin -1,5 ve +1,5 arasında olduğu tespit edildiğinden verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir.

3.3.Katılımcıların Ölçeklerden Aldıkları Puanların Cinsiyete Göre Farklılaşma Durumlarının İncelenmesi

Araştırmada yer alan bireylerin Young Şema Ölçeğinden almış oldukları puanların cinsiyete göre farklılaşma durumlarının incelenmesi için yapılan tek yönlü çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) sonuçları Tablo 7.'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Katılımcıların Cinsiyetine Göre Young Şema Ölçeği Şemalarından Almış Oldukları Puanların Farklılaşma Durumları

Şemalar	Cinsiyet	N	Ort.	ss	P	Kısmi Eta Kare
Duygusal Yoksunluk	Kadın	203	10,35	5,64	0,000	0,052
	Erkek	137	13,21	6,45		
Başarısızlık	Kadın	203	13,22	6,07	0,846	0,000
	Erkek	137	13,09	5,88		
Karamsarlık	Kadın	203	13,01	6,08	0,273	0,004
	Erkek	137	13,75	6,15		
Sosyal İzolasyon / Güvensizlik	Kadın	203	19,88	8,41	0,000	0,044
	Erkek	137	23,47	8,11		
Duyguları Bastırma	Kadın	203	12,26	5,85	0,000	0,045
	Erkek	137	14,79	5,54		
Onay Arayıcılık	Kadın	203	21,32	6,41	0,182	0,005
	Erkek	137	20,40	5,92		
İç İçe Geçme / Bağımlılık	Kadın	203	16,86	7,31	0,026	0,015
	Erkek	137	18,74	8,06		
Ayrıcalıklılık / Yetersiz Özdenetim	Kadın	203	24,62	6,34	0,000	0,050
	Erkek	137	27,56	6,36		
Kendini Feda	Kadın	203	16,39	5,47	0,189	0,005
	Erkek	137	17,20	5,71		
Terk Edilme	Kadın	203	9,90	4,78	0,608	0,001
	Erkek	137	10,18	4,89		
Cezalandırma	Kadın	203	20,81	5,65	0,001	0,030
	Erkek	137	22,86	5,95		
Kusurluluk	Kadın	203	10,27	4,83	0,000	0,041
	Erkek	137	12,41	5,41		
Tehditler Karşısında Dayanıksızlık	Kadın	203	12,77	5,27	0,203	0,005
	Erkek	137	13,50	5,14		
Yüksek Standartlar	Kadın	203	9,23	3,93	0,780	0,000
	Erkek	137	9,35	3,68		

Box's M p=0,055 ; Wilks'Lambda = 0,824; p=0,000 Kısmi Eta Kare= 0,176

Araştırmada yer alan bireylerin Young Şema Ölçeğinden almış oldukları puanların cinsiyete göre farklılaşma durumlarının incelenmesi için yapılan tek yönlü çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) sonucunda Duygusal Yoksunluk, Sosyal İzolasyon /Güvensizlik, Duyguları Bastırma, İç İçe Geçme / Bağımlılık, Ayrıcalıklılık / Yetersiz Özdenetim, Cezalandırma ve şema puanlarının %95 güven düzeyinde cinsiyete göre %95 güven düzeyinde istatistiksel bakımdan farklılaştığı belirlenmiştir. Buna göre araştırmada yer alan erkek bireylerin Duygusal Yoksunluk, Sosyal İzolasyon /Güvensizlik, Duyguları Bastırma, İç İçe Geçme / Bağımlılık, Ayrıcalıklılık / Yetersiz Özdenetim, Cezalandırma ve Kusurluluk şemaları puanları kadın bireylerden daha yüksek bulunmuştur.

Araştırmada yer alan bireylerin Şema Mod Envanterinden almış oldukları puanların cinsiyete göre farklılaşma durumlarının incelenmesi için yapılan tek yönlü çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) sonuçları Tablo 8.'d e gösterilmiştir.

Tablo 8. Katılımcıların Cinsiyetine Göre Şema Mod Envanterinden Almış Oldukları Puanların Farklılaşma Durumları

Modlar	Cinsiyet	N	Ort.	ss	P	Kısmi Eta Kare
Kırılgan Çocuk	Kadın	203	28,25	12,26	0,123	0,007
	Erkek	137	30,34	12,24		
Öfkeli Çocuk	Kadın	203	21,65	8,23	0,629	0,001
	Erkek	137	22,08	7,55		
Hiddetli Çocuk	Kadın	203	15,97	7,74	0,685	0,000
	Erkek	137	16,31	7,81		
Dürtüsel Çocuk	Kadın	203	14,41	5,41	0,078	0,009
	Erkek	137	15,48	5,54		
Denetimsiz Çocuk	Kadın	203	14,57	4,61	0,264	0,004
	Erkek	137	15,12	4,15		
Mutlu Çocuk	Kadın	203	33,13	7,46	0,023	0,015
	Erkek	137	31,26	7,29		
Söz Dinleyen Temsilci	Kadın	203	13,16	4,88	0,006	0,023
	Erkek	137	14,67	4,86		
Kopuk Korungan	Kadın	203	21,73	8,75	0,000	0,045
	Erkek	137	25,70	9,36		
Kopuk Kendini Yatıştırıcı	Kadın	203	13,29	4,45	0,968	0,000
	Erkek	137	13,27	4,74		
Öfkeli Korungan	Kadın	203	22,97	8,49	0,533	0,001
	Erkek	137	22,39	8,09		
Büyükleme	Kadın	203	26,46	8,91	0,962	0,000
	Erkek	137	26,51	8,56		
Zorba ve Saldırgan	Kadın	203	12,42	5,49	0,032	0,014
	Erkek	137	13,72	5,37		
Entrikacı ve Manipülatif	Kadın	203	19,47	8,65	0,283	0,003
	Erkek	137	20,53	9,20		
Kurnaz Avcı	Kadın	203	16,87	7,20	0,000	0,040
	Erkek	137	20,19	9,09		
Şüpheli Aşırı Denetimci	Kadın	203	35,63	13,23	0,010	0,020
	Erkek	137	39,38	12,86		
Asli Büyükleme	Kadın	203	36,41	11,65	0,628	0,001

	Erkek	137	35,80	11,05		
Cezalandırıcı	Kadın	203	16,86	6,51		
Ebeveyn	Erkek	137	19,26	6,68	0,001	0,031
Talepkar Ebeveyn	Kadın	203	14,76	5,45		
	Erkek	137	15,28	4,91	0,377	0,002
Sağlıklı Yetişkin	Kadın	203	44,38	5,88		
	Erkek	137	44,70	6,36	0,635	0,001

Box's M p=0,163 ; Wilks'Lambda = 0,792; p=0,000 Kısmi Eta Kare= 0,208

Araştırmada yer alan bireylerin Şema Mod Envanterinden almış oldukları puanların cinsiyete göre farklılaşma durumlarının incelenmesi için yapılan yapılan tek yönlü çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) sonucunda Mutlu Çocuk, Söz Dinleyen Temsilci, Kopuk Korungan, Zorba ve Saldırgan, Kurnaz Avcı, Şüpheli Aşırı Denetimci ve Cezalandırıcı Ebeveyn modları puanlarının %95 güven düzeyinde cinsiyete göre %95 güven düzeyinde istatistiksel bakımdan farklılaştığı belirlenmiştir. Buna göre kadınların Mutlu Çocuk modu puanları erkeklerden daha yüksek; erkeklerin Söz Dinleyen Temsilci, Kopuk Korungan, Zorba ve Saldırgan, Kurnaz Avcı, Şüpheli Aşırı Denetimci ve Cezalandırıcı Ebeveyn modları puanları kadınlardan daha yüksek bulunmuştur.

Araştırmada yer alan bireylerin Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği alt boyutlarından almış oldukları puanların cinsiyete göre farklılaşma durumlarının incelenmesi için yapılan tek yönlü çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) Tablo 9.'da gösterilmiştir.

Tablo 9. Katılımcıların Buss-Perry Saldırganlık Ölçeğinden Almış Oldukları Puanların Cinsiyete Göre Farklılaşma Durumları

Saldırganlık ve Alt Boyutları	Cinsiyet	N	Ort.	ss	P	Kısmi Eta Kare
Fiziksel Saldırganlık	Kadın	203	17,82	6,84	0,000	0,037
	Erkek	137	20,61	7,24		
Öfke	Kadın	203	18,46	6,38	0,057	0,011
	Erkek	137	17,16	5,89		
Düşmanlık	Kadın	203	22,22	6,99	0,898	0,000
	Erkek	137	22,32	6,60		
Sözel Saldırganlık	Kadın	203	14,91	3,78	0,095	0,008
	Erkek	137	15,59	3,53		
Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği	Kadın	203	74,31	19,95	0,208	0,005
	Erkek	137	77,06	19,34		

Box's M p=0,384 ; Wilks'Lambda = 0,867; p=0,000 Kısmi Eta Kare= 0,133

Araştırmada yer alan bireylerin Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği ve Alt Boyutlarından almış oldukları puanların cinsiyete göre farklılaşma durumlarının incelenmesi için yapılan tek yönlü çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) sonucunda Fiziksel Saldırganlık alt boyutu puanlarının %95 güven düzeyinde cinsiyete göre %95 güven düzeyinde istatistiksel bakımdan farklılaştığı

belirlenmiştir. Buna göre erkeklerin Fiziksel Saldırganlık alt boyutu puanlarının kadınlardan daha yüksek olduğu bulunmuştur.

3.4.Katılımcıların Ölçeklerden Aldıkları Puanlar ile Yaşları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Araştırmada yer alan bireylerin Young Şema Ölçeğinden almış oldukları puanlar ile yaş arasındaki ilişkinin incelenmesi için yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonuçları Tablo 10.'da gösterilmiştir.

Tablo 10. Young Şema Ölçeğinden Alınan Puanlar ile Yaş Arasındaki İlişki Durumu

Değişkenler	Duygusal Yoksunluk	Başarısızlık	Karamsarlık	Sosyal İzolasyon / Güvensizlik	Duyguları Bastırma	Onay Arayıcılık	İç İçe Geçme / Bağımlılık	
r	,017	-,244**	-,153**	-,104	-,099	-,298**	-,101	
Yaş	p	,751	,000	,005	,055	,068	,000	,063

**p<0,01 * p<0,05

Tablo 10. (devamı) Young Şema Ölçeğinden Alınan Puanlar ile Yaş Arasındaki İlişki Durumu

Değişkenler	Ayrıcalıklılık / Yetersiz Özdenetim	Kendini Feda	Terk Edilme	Cezalandırma	Kusurluluk	Tehditler Karşısında Dayanaksızlık	Yüksek Standartlar	
r	-,046	,076	-,117*	-,057	-,166**	-,097	-,157**	
Yaş	p	,401	,162	,031	,295	,002	,073	,004

**p<0,01 * p<0,05

Tablo 10' göre araştırmada yer alan bireylerin Young Şema Ölçeği şemalarından almış oldukları puanlar ile yaş arasındaki ilişkinin incelenmesi için yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonucunda katılımcıların yaşları ile Başarısızlık (r=-.244, p<0.0; negatif), Karamsarlık (r=-.153, p<0.01; negatif) , Onay Arayıcılık (r=-.298, p<0.01; negatif), Terk Edilme (r=-.117, p<0.05; negatif), Kusurluluk (t=-.166, p<0.02; negatif) ve Yüksek Standartlar (r=-.157, p<0.01; negatif) şemaları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Buna göre bireyleri yaşı arttıkça, bahsi geçen şemalardan almış oldukları puanların azaldığı görülmektedir. Buna karşılık katılımcıların yaşları ile Duygusal Yoksunluk, Sosyal İzolasyon / Güvensizlik, Duyguları Bastırma, İç İçe Geçme / Bağımlılık, Ayrıcalıklılık / Yetersiz Özdenetim, Kendini Feda,

Cezalandırma, Tehditler Karşısında Dayanıksızlık şema puanları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Araştırmada yer alan bireylerin Şema Mod Envanterinden almış oldukları puanlar ile yaş arasındaki ilişkinin incelenmesi için yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonuçları Tablo 11.'de gösterilmiştir.

Tablo 11. Şema Mod Envanterinden Alınan Puanlar ile Yaş Arasındaki İlişki Durumu

Değişkenler	Kırılgan Çocuk	Öfkeli Çocuk	Hiddetli Çocuk	Dürtüsel Çocuk	Denetimsiz Çocuk	Mutlu Çocuk	Söz Dinleyen Temsilci	Kopuk Korungan	Kopuk Kendini Yatıştırıcı	
r	-,191**	-,158**	-,091	-,076	-,200**	,192**	-,121*	-,161**	-,157**	
Yaş	P	,000	,003	,093	,164	,000	,000	,025	,003	,004

**p<0,01 * p<0,05

Tablo 36. (devamı) Şema Mod Envanterinden Alınan Puanlar ile Yaş Arasındaki İlişki Durumu

Değişkenler	Öfkeli Korungan	Büyüklenmeci	Zorba ve Saldırgan	Entrikacı ve Manipülatif	Kurnaz Avcı	Şüpheli Aşırı Denetimci	Adli Büyüklenmeci	Sağlıklı Yetişkin	Cezalandırıcı Ebeveyn	Talepkar Ebeveyn	
r	-,048	-,172**	-,090	-,228**	-,136*	-,106	-,121*	0,010	-,125*	-,189**	
Yaş	P	,373	,001	,099	,000	,012	,051	,025	0,828	,021	,000

**p<0,001 * p<0,05

Araştırmada yer alan bireylerin Şema Mod Envanterinden almış oldukları puanlar ile yaş arasındaki ilişkinin incelenmesi için yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonucunda katılımcıların yaşları ile Kırılgan Çocuk (t=-.191, p<0.0; negatif), Öfkeli Çocuk (t=-.158, p<0.01; negatif), Denetimsiz Çocuk (r=-.192, p<0.01; negatif), Mutlu Çocuk (r=.192, p<0.01; pozitif), Söz Dinleyen Temsilci (r=-.121, p<0.05; negatif), Kopuk Korungan (r=-.161, p<0.01; negatif), Kopuk Kendini Yatıştırıcı (r=-.157, p<0.01; negatif), Büyüklenmeci (r=-.172, p<0.01; negatif), Entrikacı ve Manipülatif (r=-.228, p<0.01; negatif), Kurnaz Avcı (r=-.136, p<0.05; negatif), Adli Büyüklenmeci (r=-.121, p<0.05; negatif), Cezalandırıcı Ebeveyn (r=-.125, p<0.05; negatif) ve Talepkar Ebeveyn (r=-.189, p<0.01; negatif) modları puanları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Buna karşılık katılımcıların yaşları ile Hiddetli Çocuk, Dürtüsel Çocuk, Öfkeli Korungan, Zorba ve Saldırgan, Şüpheli Aşırı Denetimci ve Sağlıklı Yetişkin modları puanları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Araştırmada yer alan bireylerin Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği ve alt boyutlarından almış oldukları puanlar ile yaş arasındaki ilişkinin incelenmesi için yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonuçları Tablo 12.'de gösterilmiştir

Tablo 12. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği ve Alt Boyutlarından Alınan Puanlar ile Yaş Arasındaki İlişki Durumu

Değişkenler		Fiziksel Saldırganlık	Öfke	Düşmanlık	Sözel Saldırganlık	Genel (Saldırganlık)
R		-,041	-,119*	-,204**	-,110*	-,152**
Yaş	p	,453	,028	,000	,042	,005

**p<0,01 * p<0,05

Araştırmada yer alan bireylerin Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği ve alt boyutlarından almış oldukları puanlar ile yaş arasındaki ilişkinin incelenmesi için yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonucunda Öfke ($r=-.119$, $p<0.05$), Düşmanlık ($r=-.204$, $p<0.01$), Sözel Saldırganlık ($r=-.110$, $p<0.05$) alt boyutu puanları ve ölçeğin genelinden ($r=-.152$, $p<0.01$) alınan puanları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Buna karşılık katılımcıların yaşları ile Fiziksel Saldırganlık alt boyutu puanları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı ilişki bulunmamıştır.

3.5. Katılımcıların Ölçeklerden Aldıkları Puanların Eğitim Durumuna Göre Farklılaşma Durumlarının İncelenmesi

Araştırmada yer alan bireylerin Young Şema Ölçeği şemalarından almış oldukları puanların eğitim durumuna göre farklılaşma durumlarının incelenmesi için yapılan tek yönlü çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) sonuçları Tablo 13. 'te gösterilmiştir.

Tablo 13. Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Young Şema Ölçeği Şemalarından Almış Oldukları Puanların Farklılaşma Durumları

Şemalar	Eğitim Durumu	N	Ort.	Ss	P	Kısmi Eta Kare	Fark
Duygusal Yoksunluk	İlköğretim ⁽¹⁾	13	18,69	7,26	0,000	0,086	1-3 1-4
	Lise ⁽²⁾	35	13,86	6,26			
	Lisans ⁽³⁾	194	11,37	5,73			
	Lisansüstü ⁽⁴⁾	98	9,98	5,89			
Başarısızlık	İlköğretim ⁽¹⁾	13	15,69	6,88	0,403	0,009	
	Lise ⁽²⁾	35	13,74	6,11			
	Lisans ⁽³⁾	194	12,95	5,92			
	Lisansüstü ⁽⁴⁾	98	13,05	5,94			

Karamsarlık	İlköğretim ⁽¹⁾	13	16,15	6,11	0,011	0,033	1-3 1-4
	Lise ⁽²⁾	35	14,97	5,91			
	Lisans ⁽³⁾	194	13,54	6,32			
Sosyal İzolasyon / Güvensizlik	Lisansüstü ⁽⁴⁾	98	11,88	5,46	0,000	0,068	1-3 1-4
	İlköğretim ⁽¹⁾	13	29,85	7,66			
	Lise ⁽²⁾	35	23,03	7,20			
	Lisans ⁽³⁾	194	21,68	8,44			
Duyguları Bastırma	Lisansüstü ⁽⁴⁾	98	18,89	8,14	0,054	0,022	
	İlköğretim ⁽¹⁾	13	16,69	6,10			
	Lise ⁽²⁾	35	12,60	5,26			
Onay Arayıcılık	Lisans ⁽³⁾	194	13,61	5,97	0,593	0,006	
	Lisansüstü ⁽⁴⁾	98	12,42	5,65			
	İlköğretim ⁽¹⁾	13	21,31	4,52			
	Lise ⁽²⁾	35	20,00	5,80			
İç İçe Geçme / Bağımlılık	Lisans ⁽³⁾	194	21,30	6,33	0,061	0,022	
	Lisansüstü ⁽⁴⁾	98	20,54	6,38			
	İlköğretim ⁽¹⁾	13	22,85	7,87			
	Lise ⁽²⁾	35	18,63	7,36			
Ayrıcalıklılık / Yetersiz Özdenetim	Lisans ⁽³⁾	194	17,36	7,65	0,000	0,060	1-4 2-4 3-4
	Lisansüstü ⁽⁴⁾	98	17,08	7,60			
	İlköğretim ⁽¹⁾	13	27,54	5,88			
	Lise ⁽²⁾	35	27,89	5,48			
Kendini Feda	Lisans ⁽³⁾	194	26,53	6,64	0,080	0,020	
	Lisansüstü ⁽⁴⁾	98	23,40	6,04			
	İlköğretim ⁽¹⁾	13	20,38	4,25			
	Lise ⁽²⁾	35	16,69	5,72			
Terk Edilme	Lisans ⁽³⁾	194	16,78	5,71	0,074	0,20	
	Lisansüstü ⁽⁴⁾	98	16,13	5,27			
	İlköğretim ⁽¹⁾	13	13,38	5,85			
	Lise ⁽²⁾	35	10,26	4,86			
Cezalandırma	Lisans ⁽³⁾	194	9,89	4,54	0,258	0,012	
	Lisansüstü ⁽⁴⁾	98	9,72	5,11			
	İlköğretim ⁽¹⁾	13	24,54	3,80			
	Lise ⁽²⁾	35	22,31	5,42			
Kusurluluk	Lisans ⁽³⁾	194	21,45	5,82	0,214	0,013	
	Lisansüstü ⁽⁴⁾	98	21,39	6,23			
	İlköğretim ⁽¹⁾	13	14,00	6,18			
	Lise ⁽²⁾	35	11,49	5,41			
Tehditler Karşısında Dayanıksızlık	Lisans ⁽³⁾	194	10,97	4,95	0,022	0,028	1-4 2-4 3-4
	Lisansüstü ⁽⁴⁾	98	10,94	5,34			
	İlköğretim ⁽¹⁾	13	14,54	5,81			
	Lise ⁽²⁾	35	14,23	4,67			
Yüksek Standartlar	Lisans ⁽³⁾	194	13,41	5,12	0,711	0,004	
	Lisansüstü ⁽⁴⁾	98	11,78	5,34			
	İlköğretim ⁽¹⁾	13	9,31	3,25			
	Lise ⁽²⁾	35	8,69	4,23			
	Lisans ⁽³⁾	194	9,45	3,90			
	Lisansüstü ⁽⁴⁾	98	9,12	3,63			

Box's M p=0,151 ; Wilks'Lambda = 0,763; p=0,000 Kısmi Eta Kare= 0,085

Araştırmada yer alan bireylerin Young Şema Ölçeğinden almış oldukları puanların eğitim durumuna göre farklılaşma durumlarının incelenmesi için yapılan tek yönlü çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) sonucunda Duygusal Yoksunluk (F=10.528, p<0.01), Karamsarlık (F=3.781, p<0.05), Sosyal İzolasyon / Güvensizlik (F=8.175, p<0.01), Ayrıcalıklılık / Yetersiz Özdenetim (r=7.139, p<0.01) ve Tehditler Karşısında Dayanıksızlık (F=3.258, p<0.05) şema puanlarının eğitim durumuna göre %95 güven düzeyinde istatistiksel bakımdan farklılaştığı belirlenmiştir. İstatistiksel olarak anlamlı farklılık gösteren değişkenlerde gruplararası farklılıkların tespitinde yapılan TUKEY post hoc testi sonucunda (Levene p>0,05) İlköğretim mezunu bireylerin Duygusal Yoksunluk, Karamsarlık ve Sosyal İzolasyon / Güvensizlik

şemalarından aldıkları puanlarının lisans ve lisansüstü mezunlarından daha yüksek; lisansüstü mezunu bireylerin Ayrıcalıklılık / Yetersiz Özdenetim ve Tehditler Karşısında Dayanıksızlık şema puanlarının ilköğretim, lise ve lisans mezunu bireylerden daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Araştırmada yer alan bireylerin Şema Mod Envanterinden almış oldukları puanların eğitim durumuna göre farklılaşma durumlarının incelenmesi için yapılan yapılan tek yönlü çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) sonuçları Tablo 14.'te gösterilmiştir.

Tablo 14. Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Şema Mod Envanterinden Almış Oldukları Puanların Farklılaşma Durumları

Şemalar	Eğitim Durumu	N	Ort.	ss	p	Kısmi Eta Kare	Fark
Kırılgan Çocuk	İlköğretim ⁽¹⁾	13	37,08	10,94	0,014	0,031	1-4
	Lise ⁽²⁾	35	27,83	12,70			
	Lisans ⁽³⁾	194	29,98	12,45			
	Lisans üstü ⁽⁴⁾	98	26,72	11,42			
Öfkeli Çocuk	İlköğretim ⁽¹⁾	13	23,85	6,45	0,134	0,016	
	Lise ⁽²⁾	35	22,14	8,27			
	Lisans ⁽³⁾	194	22,41	8,44			
	Lisans üstü ⁽⁴⁾	98	20,29	6,83			
Hiddetli Çocuk	İlköğretim ⁽¹⁾	13	20,31	9,66	0,013	0,031	1-4
	Lise ⁽²⁾	35	18,20	9,53			
	Lisans ⁽³⁾	194	16,26	7,85			
	Lisans üstü ⁽⁴⁾	98	14,50	6,17			
Dürtüsel Çocuk	İlköğretim ⁽¹⁾	13	19,69	5,59	0,002	0,044	1-3 1-4
	Lise ⁽²⁾	35	15,86	5,59			
	Lisans ⁽³⁾	194	14,85	5,55			
	Lisans üstü ⁽⁴⁾	98	13,83	4,93			
Denetimsiz Çocuk	İlköğretim ⁽¹⁾	13	15,08	3,15	0,001	0,046	3-4
	Lise ⁽²⁾	35	14,35	3,97			
	Lisans ⁽³⁾	194	15,55	4,75			
	Lisans üstü ⁽⁴⁾	98	13,42	3,71			
Mutlu Çocuk	İlköğretim ⁽¹⁾	13	27,77	6,25	0,045	0,024	1-4
	Lise ⁽²⁾	35	31,14	7,04			
	Lisans ⁽³⁾	194	32,37	7,73			
	Lisans üstü ⁽⁴⁾	98	33,45	6,91			
Söz Dinleyen Temsilci	İlköğretim ⁽¹⁾	13	14,08	4,42	0,836	0,003	
	Lise ⁽²⁾	35	13,23	4,51			
	Lisans ⁽³⁾	194	13,70	5,05			
	Lisans üstü ⁽⁴⁾	98	14,06	4,92			
Kopuk Korungan	İlköğretim ⁽¹⁾	13	27,77	8,61	0,053	0,024	
	Lise ⁽²⁾	35	22,94	8,97			
	Lisans ⁽³⁾	194	24,03	9,48			
	Lisans üstü ⁽⁴⁾	98	21,50	8,49			
Kopuk Kendini Yatıştırıcı	İlköğretim ⁽¹⁾	13	15,54	4,25	0,033	0,026	1-4
	Lise ⁽²⁾	35	14,46	5,30			
	Lisans ⁽³⁾	194	13,34	4,68			
	Lisans üstü ⁽⁴⁾	98	12,46	3,91			

Öfkeli Korungan	İlköğretim ⁽¹⁾	13	25,54	6,73	0,547	0,006	
	Lise ⁽²⁾	35	22,80	9,15			
	Lisans ⁽³⁾	194	22,87	8,28			
	Lisans üstü ⁽⁴⁾	98	22,08	8,32			
Büyüklemececi	İlköğretim ⁽¹⁾	13	23,86	6,38	0,060	0,029	
	Lise ⁽²⁾	35	23,82	7,28			
	Lisans ⁽³⁾	194	27,70	9,47			
	Lisans üstü ⁽⁴⁾	98	25,37	7,62			
Zorba ve Saldırgan	İlköğretim ⁽¹⁾	13	12,54	4,33	0,031	0,026	3-4
	Lise ⁽²⁾	35	13,34	4,78			
	Lisans ⁽³⁾	194	13,58	5,78			
	Lisans üstü ⁽⁴⁾	98	11,59	5,00			
Entrikacı ve Manipülatif	İlköğretim ⁽¹⁾	13	15,46	4,81	0,136	0,016	
	Lise ⁽²⁾	35	20,26	8,19			
	Lisans ⁽³⁾	194	20,59	09,59			
	Lisans üstü ⁽⁴⁾	98	18,98	7,84			
Kurnaz Avcı	İlköğretim ⁽¹⁾	13	21,31	8,90	0,010	0,033	3-4
	Lise ⁽²⁾	35	19,37	8,50			
	Lisans ⁽³⁾	194	18,90	8,53			
	Lisans üstü ⁽⁴⁾	98	15,99	6,76			
Şüpheli Aşırı Denetimci	İlköğretim ⁽¹⁾	13	44,31	13,98	0,012	0,032	1-4
	Lise ⁽²⁾	35	39,17	13,51			
	Lisans ⁽³⁾	194	37,88	13,37			
	Lisans üstü ⁽⁴⁾	98	34,01	12,03			
Asli Büyüklemececi	İlköğretim ⁽¹⁾	13	32,08	6,34	0,014	0,031	1-3 2-3
	Lise ⁽²⁾	35	32,80	9,06			
	Lisans ⁽³⁾	194	37,82	12,31			
	Lisans üstü ⁽⁴⁾	98	34,65	10,23			
Cezalandırıcı Ebeveyn	İlköğretim ⁽¹⁾	13	22,69	6,34	0,043	0,024	1-2 1-3 1-4
	Lise ⁽²⁾	35	16,63	6,00			
	Lisans ⁽³⁾	194	17,71	6,43			
	Lisans üstü ⁽⁴⁾	98	17,84	7,22			
Talepkar Ebeveyn	İlköğretim ⁽¹⁾	13	16,15	4,79	0,035	0,025	1-2 1-3 1-4
	Lise ⁽²⁾	35	12,69	4,47			
	Lisans ⁽³⁾	194	15,01	5,17			
	Lisans üstü ⁽⁴⁾	98	15,56	5,50			
Sağlıklı Yetişkin	İlköğretim ⁽¹⁾	13	42,77	7,21	0,059	0,022	
	Lise ⁽²⁾	35	43,94	7,12			
	Lisans ⁽³⁾	194	45,26	5,90			
	Lisans üstü ⁽⁴⁾	98	43,44	5,70			

Box's M p=0,312 ; Wilks'Lambda = 0,644; p=0,000 Kısmi Eta Kare= 0,137

Araştırmada yer alan bireylerin Şema Mod Envanteri şemalarından almış oldukları puanların eğitim durumuna göre farklılaşma durumlarının incelenmesi için yapılan tek yönlü çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) sonucunda Kırılğan Çocuk (F=3.600, p<0.05), Hiddetli Çocuk (F=3.623, p<0.05), Dürtüsel Çocuk (F=5.096, p<0.01), Denetimsiz Çocuk (F=5.342, p<0.01), Mutlu Çocuk (F=2.706, p<0.05), Kopuk Kendini Yatıştırıcı (F=2.952, p<0.05), Zorba ve Saldırgan (F=3.004, p<0.05), Kurnaz Avcı (F=3.682, p<0.05), Şüpheli Aşırı Denetimci (F=3.682, p<0.05), Asli Büyükleme (F=3.586, p<0.05), Cezalandırıcı Ebeveyn (F=2.739, p<0.05), Talepkar Ebeveyn (F=2.908, p<0.05) modları puanlarının eğitim durumuna göre %95 güven düzeyinde istatistiksel bakımdan farklılaştığı belirlenmiştir. İstatistiksel olarak anlamlı farklılık gösteren değişkenlerde gruplararası farklılıkların tespitinde yapılan TUKEY post hoc testi sonucunda (Levene p>0,05) İlköğretim mezunu bireylerin Kırılğan Çocuk ve Hiddetli Çocuk modları puanlarının lisansüstü mezunlarından daha yüksek; lisansüstü mezunu bireylerin Mutlu Çocuk modları puanlarının ilköğretim mezunlarından daha yüksek; ilköğretim mezunu bireylerin Dürtüsel Çocuk modları puanlarının lisans ve lisans üstü mezunlarından daha yüksek; ilköğretim mezunu bireylerin Kopuk Kendini Yatıştırıcı ve Şüpheli Aşırı Denetimci modları puanlarının lisansüstü mezunlarından daha yüksek; lisans mezunu bireylerin Zorba ve Saldırgan ve Kurnaz Avcı modları puanlarının lisans üstü mezunu bireylerden daha yüksek; lisans mezunu bireylerin Adli Büyükleme modları puanları ilköğretim ve lise mezunu bireylerden daha yüksek; ilköğretim mezunu bireylerin Cezalandırıcı Ebeveyn ve Talepkar ebeveyn modları puanlarının lise, lisans ve lisans üstü mezunlarından daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Araştırmada yer alan bireylerin Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği ve Alt Boyutlarından almış oldukları puanların eğitim durumuna göre farklılaşma durumlarının incelenmesi için yapılan tek yönlü çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) sonuçları Tablo 15.'te gösterilmiştir.

Tablo 15. Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği ve Alt Boyutlarından Almış Oldukları Puanların Farklılaşma Durumları

Alt Boyutlar	Eğitim Durumu	N	Ort.	Ss	p	Kısmi Eta Kare	Fark
Fiziksel Saldırganlık	İlköğretim ⁽¹⁾	13	25,00	7,20	0,000	0,062	1-3
	Lise ⁽²⁾	35	22,03	8,88			1-4
	Lisans ⁽³⁾	194	18,79	7,00			2-3
	Lisansüstü ⁽⁴⁾	98	17,35	5,94			2-4
Öfke	İlköğretim ⁽¹⁾	13	20,85	6,24	0,104	0,018	
	Lise ⁽²⁾	35	19,06	6,69			
	Lisans ⁽³⁾	194	18,01	6,11			
	Lisansüstü ⁽⁴⁾	98	17,02	6,16			
Düşmanlık	İlköğretim ⁽¹⁾	13	26,62	5,04	0,010	0,033	1-4
	Lise ⁽²⁾	35	23,63	6,53			
	Lisans ⁽³⁾	194	22,45	7,03			
	Lisansüstü ⁽⁴⁾	98	20,83	6,42			
Sözel Saldırganlık	İlköğretim ⁽¹⁾	13	15,62	3,48	0,002	0,043	1-4
	Lise ⁽²⁾	35	16,17	3,26			2-4
	Lisans ⁽³⁾	194	15,57	3,63			3-4
	Lisansüstü ⁽⁴⁾	98	14,02	3,77			
Genel (Saldırganlık)	İlköğretim ⁽¹⁾	13	88,92	17,48	0,000	0,052	1-4
	Lise ⁽²⁾	35	81,94	21,39			2-4
	Lisans ⁽³⁾	194	76,12	19,73			3-4
	Lisansüstü ⁽⁴⁾	98	69,94	17,79			

Box's M p=0,111 ; Wilks'Lambda = 0,884; p=0,000 Kısmi Eta Kare= 0,040

Araştırmada yer alan bireylerin Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği ve Alt Boyutlarından almış oldukları puanların eğitim durumuna göre farklılaşma durumlarının incelenmesi için yapılan tek yönlü çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) sonucunda Fiziksel Saldırganlık (F=7.356 p<0.01), Düşmanlık (F=3.807, p<0.05), Sözel Saldırganlık (F=4.995, p<0.01) alt boyutlarından ve ölçeğin genelinden (F=6.177, p<0.01) alınan puanların eğitim durumuna göre %95 güven düzeyinde istatistiksel bakımdan farklılaştığı belirlenmiştir. İstatistiksel olarak anlamlı farklılık gösteren değişkenlerde gruplararası farklılıkların tespitinde yapılan TUKEY post hoc testi sonucunda (Levene p>0,05) ilköğretim ve lise mezunu bireylerin Fiziksel Saldırganlık alt boyutu puanları lisans ve lisansüstü bireyden daha yüksek; ilköğretim mezunu bireylerin Düşmanlık alt boyutu puanlarının lisansüstü mezunu bireyden daha yüksek; lisansüstü mezunu bireylerin Sözel Saldırganlık alt boyutu ve ölçeğin genel puanlarının ilköğretim, lise ve lisans mezunu bireylerden daha düşük olduğu bulunmuştur.

3.6. Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Saldırganlık İle Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Araştırmada yer alan bireylerin Young Şema Ölçeği şemaları ve Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nin alt boyutlarının birbiri arasındaki ilişkinin incelenmesi için yapılan Pearson Korelasyon analizi sonuçları Tablo 16'da belirtilmiştir.

Tablo 16. Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Ve Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nin Alt Boyutlarının Birbiri Arasındaki İlişki

Şemalar		1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.Duygusal Yoksunluk	R	1								
	P									
2.Başarısızlık	R	,390**	1							
	P	,000								
3.Karamsarlık	r	,396**	,373**	1						
	p	,000	,000							
4.Sosyal İzolasyon / Güvensizlik	r	,681**	,433**	,563**	1					
	p	,000	,000	,000						
5.Duyguları Bastırma	r	,468**	,414**	,325**	,643**	1				
	p	,000	,000	,000	,000					
6.Onay Arayıcılık	r	,143**	,395**	,452**	,339**	,225**	1			
	p	,008	,000	,000	,000	,000				
7.İç İçe Geçme / Bağımlılık	r	,428**	,632**	,442**	,438**	,447**	,387**	1		
	p	,000	,000	,000	,000	,000	,000			
8.Ayrıcalıklılık / Yetersiz Özdenetim	r	,304**	,100	,287**	,475**	,344**	,257**	,130*	1	
	p	,000	,066	,000	,000	,000	,000	,017		
9.Kendini Feda	r	,265**	,047	,337**	,241**	,159**	,241**	,311**	,161**	1
	p	,000	,385	,000	,000	,003	,000	,000	,003	
10.Terk Edilme	r	,509**	,526**	,574**	,561**	,360**	,462**	,570**	,175**	,280**
	p	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,001	,000
11.Cezalandırma	r	,252**	,161**	,449**	,423**	,308**	,367**	,252**	,274**	,392**
	p	,000	,003	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
12.Kusurluluk	r	,555**	,609**	,493**	,649**	,504**	,348**	,600**	,266**	,154**
	p	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,005
13.Tehditler Karşısında Dayanıksızlık	r	,491**	,425**	,616**	,631**	,459**	,456**	,459**	,320**	,231**
	p	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
14.Yüksek Standartlar	r	,205**	,101	,378**	,386**	,246**	,533**	,167**	,408**	,270**
	p	,000	,064	,000	,000	,000	,000	,002	,000	,000
15.Fiziksel Saldırganlık	r	,315**	,164**	,277**	,443**	,285**	,247**	,148**	,365**	,111*
	p	,000	,002	,000	,000	,000	,000	,006	,000	,041
16.Öfke	r	,239**	,157**	,423**	,410**	,214**	,363**	,194**	,327**	,185**
	p	,000	,004	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,001
17.Düşmanlık	r	,373**	,397**	,589**	,636**	,404**	,533**	,412**	,359**	,261**

	p	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
18.Sözel Saldırganlık	r	,135*	-,014	,283**	,356**	,197**	,185**	-,070	,441**	,116*
	p	,013	,802	,000	,000	,000	,001	,200	,000	,032
19.Genel (Saldırganlık)	r	,351**	,261**	,499**	,588**	,365**	,438**	,256**	,446**	,222**
	p	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000

**p<0,01 * p<0,05

Tablo 16. (devamı) Erken Dönem Uyumsuz Şemaların ve Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nin alt boyutlarının birbiri arasındaki ilişkisi

Şemalar		10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
10.Terk Edilme	r	1									
	p										
11.Cezalandırma	r	,288**	1								
	p	,000									
12.Kusurluluk	r	,611**	,301**	1							
	p	,000	,000								
13.Tehditler Karşısında Dayanaksızlık	r	,599**	,470**	,484**	1						
	p	,000	,000	,000							
14.Yüksek Standartlar	r	,292**	,379**	,301**	,329**	1					
	p	,000	,000	,000	,000						
15.Fiziksel Saldırganlık	r	,211**	,221**	,286**	,374**	,239**	1				
	p	,000	,000	,000	,000	,000					
16.Öfke	r	,341**	,274**	,282**	,378**	,396**	,623**	1			
	p	,000	,000	,000	,000	,000	,000				
17.Düşmanlık	r	,508**	,383**	,466**	,592**	,395**	,586**	,762**	1		
	p	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000			
18.Sözel Saldırganlık	r	,047	,254**	,124*	,287**	,316**	,500**	,569**	,509**	1	
	p	,387	,000	,022	,000	,000	,000	,000	,000		
19.Genel (Saldırganlık)	r	,380**	,360**	,390**	,530**	,407**	,836**	,866**	,883**	,712**	1
	p	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	

**p<0,01 * p<0,05

Tablo 16' ya göre araştırmada yer alan bireylerin Fiziksel Saldırganlık alt boyutu puanları ile Duygusal Yoksunluk ($r=.315$, $p<0.01$; pozitif), Başarısızlık ($r=.164$, $p<0.01$; pozitif), Karamsarlık ($r=.277$, $p<0.01$; pozitif), Sosyal İzolasyon / Güvensizlik ($r=.443$, $p<0.01$; pozitif), Duyguları Bastırma ($r=.285$, $p<0.01$; pozitif), Onay Arayıcılık ($r=.247$, $p<0.01$; pozitif), İç İçe Geçme / Bağımlılık ($r=.148$, $p<0.05$; pozitif), Ayrıcalıklılık / Yetersiz Özdenetim ($r=.365$, $p<0.01$; pozitif), Kendini Feda ($r=.111$, $p<0.01$; pozitif), Terk Edilme ($r=.211$, $p<0.01$; pozitif), Cezalandırma ($r=.221$, $p<0.01$; pozitif), Kusurluluk ($r=.286$, $p<0.01$; pozitif), Tehditler Karşısında Dayanıksızlık ($r=.374$, $p<0.01$; pozitif), Yüksek Standartlar ($r=.239$, $p<0.01$; pozitif) şemaları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Buna göre bahsi geçen şemalardan alınan puanlar arttıkça bireylerin fiziksel saldırganlık tutumları da artmaktadır.

Araştırmada yer alan bireylerin Öfke alt boyutu puanları ile Duygusal Yoksunluk ($r=.239$, $p<0.01$; pozitif), Başarısızlık ($r=.157$, $p<0.01$; pozitif), Karamsarlık ($r=.423$, $p<0.01$; pozitif), Sosyal İzolasyon / Güvensizlik ($r=.410$, $p<0.01$; pozitif), Duyguları Bastırma ($r=.214$, $p<0.01$; pozitif), Onay Arayıcılık ($r=.363$, $p<0.01$; pozitif), İç İçe Geçme / Bağımlılık ($r=.194$, $p<0.01$; pozitif), Ayrıcalıklılık / Yetersiz Özdenetim ($r=.327$, $p<0.01$; pozitif), Kendini Feda ($r=.185$, $p<0.01$; pozitif), Terk Edilme ($r=.341$, $p<0.01$; pozitif), Cezalandırma ($r=.274$, $p<0.01$; pozitif), Kusurluluk ($r=.282$, $p<0.01$; pozitif), Tehditler Karşısında Dayanıksızlık ($r=.378$, $p<0.01$; pozitif), Yüksek Standartlar ($r=.396$, $p<0.01$; pozitif) şemaları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bahsi geçen şemalar ile saldırganlığın öfke alt boyutu arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Araştırmada yer alan bireylerin Düşmanlık alt boyutu puanları ile Duygusal Yoksunluk ($r=.373$, $p<0.01$; pozitif), Başarısızlık ($r=.397$, $p<0.01$; pozitif), Karamsarlık ($r=.589$, $p<0.01$; pozitif), Sosyal İzolasyon / Güvensizlik ($r=.636$, $p<0.01$; pozitif), Duyguları Bastırma ($r=.404$, $p<0.01$; pozitif), Onay Arayıcılık ($r=.533$, $p<0.01$; pozitif), İç İçe Geçme / Bağımlılık ($r=.412$, $p<0.01$; pozitif), Ayrıcalıklılık / Yetersiz Özdenetim ($r=.359$, $p<0.01$; pozitif), Kendini Feda ($r=.261$, $p<0.01$; pozitif), Terk Edilme ($r=.508$, $p<0.01$; pozitif), Cezalandırma ($r=.383$, $p<0.01$; pozitif), Kusurluluk ($r=.466$, $p<0.01$; pozitif), Tehditler Karşısında Dayanıksızlık ($r=.592$, $p<0.01$; pozitif), Yüksek Standartlar ($r=.395$, $p<0.01$; pozitif) şemaları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bahsi geçen şemalardan alınan puanlar arttıkça saldırganlığın düşmanlık boyutundan alınan puanların da arttığı görülmektedir.

Araştırmada yer alan bireylerin Sözel Saldırganlık alt boyutu puanları ile Duygusal Yoksunluk ($r=.135$, $p<0.05$; pozitif), Karamsarlık ($r=.283$, $p<0.01$; pozitif), Sosyal İzolasyon /

Güvensizlik ($r=.356$, $p<0.01$; pozitif), Duyguları Bastırma ($r=.197$, $p<0.01$; pozitif), Onay Arayıcılık ($r=.185$, $p<0.01$; pozitif), Ayrıcalıklılık / Yetersiz Özdenetim ($r=.441$, $p<0.01$; pozitif), Kendini Feda ($r=.116$, $p<0.05$; pozitif), Cezalandırma ($r=.254$, $p<0.01$; pozitif), Kusurluluk ($r=.124$, $p<0.05$; pozitif), Tehditler Karşısında Dayanıksızlık ($r=.287$, $p<0.01$; pozitif), Yüksek Standartlar ($r=.316$, $p<0.01$; pozitif) şemaları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı ilişkiler bulunmuş olup, Başarısızlık, İç İçe Geçme / Bağımlılık ve Terk Edilme şemaları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı ilişkiler bulunmamıştır.

Araştırmada yer alan bireylerin Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği genelinden aldığı puanlar ile Duygusal Yoksunluk ($r=.351$, $p<0.01$; pozitif), Başarısızlık ($r=.261$, $p<0.01$; pozitif), Karamsarlık ($r=.499$, $p<0.01$; pozitif), Sosyal İzolasyon / Güvensizlik ($r=.588$, $p<0.01$), Duyguları Bastırma ($r=.365$, $p<0.01$; pozitif), Onay Arayıcılık ($r=.438$, $p<0.01$; pozitif), İç İçe Geçme / Bağımlılık ($r=.256$, $p<0.01$; pozitif), Ayrıcalıklılık / Yetersiz Özdenetim ($r=.446$, $p<0.01$; pozitif), Kendini Feda ($r=.222$, $p<0.01$; pozitif), Terk Edilme ($r=.380$, $p<0.01$; pozitif), Cezalandırma ($r=.360$, $p<0.01$; pozitif), Kusurluluk ($r=.390$, $p<0.01$; pozitif), Tehditler Karşısında Dayanıksızlık ($r=.530$, $p<0.01$; pozitif), Yüksek Standartlar ($r=.407$, $p<0.01$; pozitif) şemaları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Buna göre tüm şemalar ile genel saldırganlık eğilimi arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu görülmektedir.

3.7. Şema Modları ile Saldırganlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Araştırmada yer alan bireylerin Şema Mod Envanteri şemaları ve Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nin alt boyutlarının birbiri arasındaki ilişkinin incelenmesi için yapılan Pearson Korleasyon analizi sonuçları Tablo 17'de belirtilmiştir.

Tablo 17. Şema Modları ve Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nin Alt Boyutlarının Birbiri Arasındaki İlişki

Modlar		1	2	3	4	5	6	7	8
	r	1							
1.Kırılgan Çocuk	p								
	r	,617**	1						
2.Öfkeli Çocuk	p	,000							
	r	,398**	,639**	1					
3.Hiddetli Çocuk	p	,000	,000						
	r	,421**	,461**	,533**	1				
4.Dürtüsel Çocuk	p	,000	,000	,000					
	r	,566**	,516**	,274**	,375**	1			
5.Denetimsiz Çocuk	p	,000	,000	,000	,000				
	r	-,747**	-,450**	-,314**	-,269**	-,398**	1		
6.Mutlu Çocuk	p	,000	,000	,000	,000	,000			
	r	,596**	,319**	,162**	,361**	,368**	-,391**	1	
7.Söz Dinleyen Temsilci	p	,000	,000	,003	,000	,000	,000		
	r	,753**	,596**	,369**	,348**	,532**	-,566**	,441**	1
8.Kopuk Korungan	p	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	
	r	,364**	,479**	,340**	,313**	,286**	-,209**	,293**	,358**
9.Kopuk Kendini Yatıştırıcı	p	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	r	,334**	,657**	,606**	,393**	,296**	-,143**	,144**	,402**
10.Öfkeli Korungan	p	,000	,000	,000	,000	,000	,008	,008	,000
	r	,323**	,567**	,447**	,432**	,374**	-,110*	,194**	,391**
11.Büyüklenmeci	p	,000	,000	,000	,000	,000	,042	,000	,000
	r	,339**	,636**	,509**	,397**	,420**	-,167**	,202**	,453**
12.Zorba ve Saldırgan	p	,000	,000	,000	,000	,000	,002	,000	,000
	r	-,279**	-,044	-,053	-,153**	-,112*	,499**	-,310**	-,046
13.Sağlıklı Yetişkin	p	,000	,423	,328	,005	,039	,000	,000	,403
	r	,274**	,517**	,456**	,393**	,376**	-,106	,264**	,397**
14.Entrikacı ve Manipülatif									

	p	,000	,000	,000	,000	,000	,050	,000	,000
	r	,313**	,624**	,601**	,410**	,350**	-,148**	,150**	,519**
15.Kurnaz Avcı	p	,000	,000	,000	,000	,000	,006	,005	,000
	r	,522**	,673**	,528**	,400**	,415**	-,297**	,311**	,637**
16.Şüpheli Aşırı Denetimci	p	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	r	,304**	,631**	,456**	,365**	,362**	-,097	,158**	,439**
17.Asli Büyükleme	p	,000	,000	,000	,000	,000	,074	,003	,000
	r	,659**	,475**	,451**	,484**	,361**	-,488**	,596**	,515**
18.Cezalandırıcı Ebeveyn	p	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	r	,468**	,442**	,318**	,335**	,210**	-,292**	,450**	,371**
19.Talepkar Ebeveyn	p	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	r	,306**	,579**	,717**	,399**	,277**	-,279**	,062	,386**
20.Fiziksel Saldırganlık	p	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,255	,000
	r	,370**	,655**	,737**	,493**	,275**	-,322**	,056	,279**
21.Öfke	p	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,305	,000
	r	,643**	,750**	,592**	,486**	,446**	-,541**	,327**	,501**
22.Düşmanlık	p	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	r	,196**	,486**	,433**	,339**	,279**	-,101	-,148**	,310**
23.Sözel Saldırganlık	p	,000	,000	,000	,000	,000	,062	,006	,000
	r	,496**	,763**	,745**	,519**	,406**	-,407**	,153**	,478**
24.Genel (Saldırganlık)	p	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,005	,000

**p<0,01 * p<0,05

Tablo 17. (devamı)Şema Modları ve Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nin Alt Boyutlarının Birbiri Arasındaki İlişki

Modlar	9	10	11	12	13	14	15	16
9.Kopuk Kendini Yatıştırıcı	1							
10.Öfkeli Korungan	,491**	1						
	,000							

11. Büyüklenmeci	r	,390**	,510**	1				
	p	,000	,000					
12. Zorba ve Saldırgan	r	,411**	,577**	,689**	1			
	p	,000	,000	,000				
13. Sağlıklı Yetişkin	r	,125*	,230**	,155**	,177**	1		
	p	,021	,000	,004	,001			
14. Entrikacı ve Manipülatif	r	,337**	,460**	,684**	,720**	,099	1	
	p	,000	,000	,000	,000	,069		
15. Kurnaz Avcı	r	,340**	,565**	,578**	,713**	,169**	,696**	1
	p	,000	,000	,000	,000	,002	,000	
16. Şüpheli Aşırı Denetimci	r	,530**	,672**	,593**	,736**	,180**	,604**	,668**
	p	,000	,000	,000	,000	,001	,000	,000
17. Asli Büyüklenmeci	r	,433**	,624**	,843**	,768**	,274**	,690**	,616**
	p	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
18. Cezalandırıcı Ebeveyn	r	,314**	,381**	,303**	,303**	-,245**	,295**	,324**
	p	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
19. Talepkar Ebeveyn	r	,458**	,441**	,513**	,364**	,029	,348**	,319**
	p	,000	,000	,000	,000	,595	,000	,000
20. Fiziksel Saldırganlık	r	,320**	,518**	,386**	,560**	,005	,406**	,650**
	p	,000	,000	,000	,000	,933	,000	,000
21. Öfke	r	,374**	,662**	,502**	,472**	-,077	,385**	,433**
	p	,000	,000	,000	,000	,156	,000	,000
22. Düşmanlık	r	,454**	,599**	,537**	,544**	-,183**	,446**	,489**
	p	,000	,000	,000	,000	,001	,000	,000
23. Sözel Saldırganlık	r	,306**	,507**	,490**	,538**	,269**	,429**	,518**
	p	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
24. Genel (Saldırganlık)	r	,459**	,686**	,577**	,646**	-,021	,514**	,639**
	p	,000	,000	,000	,000	,695	,000	,000

**p<0,01 * p<0,05

Tablo 17. (devamı)Şema Modları ve Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nin alt boyutlarının birbiri arasındaki ilişkisi

Modlar		17	18	19	20	21	22	23	24
17.Asli Büyüklenmeci	r	1							
	p								
18.Cezalandırıcı Ebeveyn	r	,230**	1						
	p	,000							
19.Talepkar Ebeveyn	r	,449**	,529**	1					
	p	,000	,000						
20.Fiziksel Saldırganlık	r	,440**	,290**	,247**	1				
	p	,000	,000	,000					
21.Öfke	r	,514**	,357**	,389**	,623**	1			
	p	,000	,000	,000	,000				
22.Düşmanlık	r	,539**	,478**	,514**	,586**	,762**	1		
	p	,000	,000	,000	,000	,000			
23.Sözel Saldırganlık	r	,538**	,140**	,253**	,500**	,569**	,509**	1	
	p	,000	,010	,000	,000	,000	,000		
24.Genel (Saldırganlık)	r	,614**	,407**	,444**	,836**	,866**	,883**	,712**	1
	p	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	

**p<0,01 * p<0,05

Tablo 17'ye göre araştırmada yer alan bireylerin Fiziksel Saldırganlık alt boyutu puanları ile Çocuk Modlarından Kırılgan Çocuk ($r=.306$, $p<0.01$; pozitif), Öfkeli Çocuk ($r=.579$, $p<0.01$; pozitif), Hiddetli Çocuk ($r=.717$, $p<0.01$; pozitif), Dürtüsel Çocuk ($r=.399$, $p<0.01$; pozitif), Denetimsiz Çocuk ($r=.277$, $p<0.01$; pozitif), Mutlu Çocuk ($r=-.279$, $p<0.01$; negatif) modları; Uyum Bozucu Başa Çıkma Modlarından Kopuk Korungan ($r=.386$, $p<0.01$; pozitif), Kopuk Kendini Yatıştırıcı ($r=.320$, $p<0.01$; pozitif), Öfkeli Korungan ($r=.518$, $p<0.01$; pozitif), Büyüklenmeci ($r=.386$, $p<0.01$; pozitif), Zorba ve Saldırgan ($r=.560$, $p<0.01$; pozitif), Entikacı ve Manipülatif ($r=.406$, $p<0.01$; pozitif), Kurnaz Avcı ($r=.650$, $p<0.01$; pozitif), Şüpheli Aşırı Denetimci ($r=.550$, $p<0.01$; pozitif), Asli Büyüklenmeci ($r=.440$, $p<0.01$; pozitif) modları; İşlev Bozucu Ebeveyn Modlarından Cezalandırıcı Ebeveyn ($r=.290$, $p<0.01$; pozitif), Talepkar Ebeveyn ($r=.247$, $p<0.01$; pozitif) modları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu durumda, bahsi geçen modlardan Mutlu Çocuk modundan yüksek puan alan bireylerin fiziksel

saldırıcılık puanlarının azaldığı, bahsi geçen diğer modlardan ise alınan puanlar yükseldikçe ile fiziksel saldırıcılık puanlarının da yükseldiği görülmektedir. Bununla beraber, Söz Dinleyen Temsilci ve Sağlıklı Yetişkin modları fiziksel saldırıcılık istatistiksel bakımdan anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Tablo 17'ye göre araştırmada yer alan bireylerin Öfke alt boyutu puanları ile Çocuk Modlarından Kırılgan Çocuk ($r=.370$, $p<0.01$; pozitif), Öfkeli Çocuk ($r=.655$, $p<0.01$; pozitif), Hiddetli Çocuk ($r=.737$, $p<0.01$; pozitif), Dürtüsel Çocuk ($r=.493$, $p<0.01$; pozitif), Denetimsiz Çocuk ($r=.275$, $p<0.01$; pozitif), Mutlu Çocuk ($r=-.322$, $p<0.01$; negatif) modları; Uyum Bozucu Başa Çıkma Modlarından Kopuk Korungan ($r=.279$, $p<0.01$; pozitif), Kopuk Kendini Yatıştırıcı ($r=.374$, $p<0.01$; pozitif), Öfkeli Korungan ($r=.662$, $p<0.01$; pozitif), Büyüklenmeci ($r=.502$, $p<0.01$), Zorba ve Saldırıcılık ($r=.472$, $p<0.01$; pozitif), Entikacı ve Manipülatif ($r=.385$, $p<0.01$; pozitif), Kurnaz Avcı ($r=.433$, $p<0.01$; pozitif), Şüpheli Aşırı Denetimci ($r=.487$, $p<0.01$; pozitif), Asli Büyüklenmeci ($r=.514$, $p<0.0$; pozitif 1) modları; İşlev Bozucu Ebeveyn Modlarından Cezalandırıcı Ebeveyn ($r=.357$, $p<0.01$; pozitif), Talepkar Ebeveyn ($r=.389$, $p<0.01$; pozitif) modları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Buna göre Mutlu Çocuk modundan alınan puanlar artarken Öfke alt boyutu azalırken, bahsi geçen diğer modlar artarken öfke puanlarının da arttığı görülmektedir. Söz Dinleyen Temsilci ve Sağlıklı Yetişkin modları ile ise anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Tablo 17'e göre araştırmada yer alan bireylerin Düşmanlık alt boyutu puanları ile Çocuk Modlarından Kırılgan Çocuk ($r=.643$, $p<0.01$; pozitif), Öfkeli Çocuk ($r=.750$, $p<0.01$; pozitif), Hiddetli Çocuk ($r=.592$, $p<0.01$; pozitif), Dürtüsel Çocuk ($r=.486$, $p<0.01$; pozitif), Denetimsiz Çocuk ($r=.446$, $p<0.01$; pozitif), Mutlu Çocuk ($r=-.541$, $p<0.01$; negatif) modları; Uyum Bozucu Başa Çıkma Modlarından Söz Dinleyen Temsilci ($r=.327$, $p<0.01$; pozitif), Kopuk Korungan ($r=.501$, $p<0.01$; pozitif), Kopuk Kendini Yatıştırıcı ($r=.454$, $p<0.01$; pozitif), Öfkeli Korungan ($r=.599$, $p<0.01$; pozitif), Büyüklenmeci ($r=.537$, $p<0.01$; pozitif), Zorba ve Saldırıcılık ($r=.544$, $p<0.01$; pozitif), Entikacı ve Manipülatif ($r=.446$, $p<0.01$; pozitif), Kurnaz Avcı ($r=.486$, $p<0.01$; pozitif), Şüpheli Aşırı Denetimci ($r=.674$, $p<0.01$; pozitif), Asli Büyüklenmeci ($r=.539$, $p<0.01$; pozitif) modları; İşlev Bozucu Ebeveyn Modlarından Cezalandırıcı Ebeveyn ($r=.478$, $p<0.01$; pozitif), Talepkar Ebeveyn ($r=.514$, $p<0.01$; pozitif) ve Sağlıklı Yetişkin ($r=-.183$, $p<0.01$; negatif) modları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Buna göre Mutlu Çocuk ve Sağlıklı Yetişkin modlarından alınan puanlar arttıkça bireylerin Düşmanlık puanları düşerken, bahsi geçen diğer modlardan alınan puanlar arttıkça, bireylerin Düşmanlık puanlarının da arttığı görülmektedir.

Tablo 17'ye göre araştırmada yer alan bireylerin Sözel Saldırganlık alt boyutu puanları ile Çocuk Modlarından Kırılğan Çocuk ($r=.196$, $p<0.01$; pozitif), Öfkeli Çocuk ($r=.486$, $p<0.01$; pozitif), Hiddetli Çocuk ($r=.433$, $p<0.01$; pozitif), Dürtüsel Çocuk ($r=.339$, $p<0.01$; pozitif), Denetimsiz Çocuk ($r=.279$, $p<0.01$; pozitif) modları; Uyum Bozucu Başa Çıkma Modlarından Söz Dinleyen Temsilci ($r=.148$, $p<0.01$; pozitif), Kopuk Korungan ($r=.310$, $p<0.01$; pozitif), Kopuk Kendini Yatıştırıcı ($r=.306$, $p<0.01$; pozitif), Öfkeli Korungan ($r=.507$, $p<0.01$; pozitif), Büyüklenmeci ($r=.490$, $p<0.01$; pozitif), Zorba ve Saldırgan ($r=.538$, $p<0.01$; pozitif), Entikacı ve Manipülatif ($r=.429$, $p<0.01$; pozitif), Kurnaz Avcı ($r=.518$, $p<0.01$; pozitif), Şüpheci Aşırı Denetimci ($r=.494$, $p<0.01$; pozitif), Asli Büyüklenmeci ($r=.538$, $p<0.01$; pozitif) modları; İşlev Bozucu Ebeveyn Modlarından Cezalandırıcı Ebeveyn ($r=.140$, $p<0.01$; pozitif), Talepkar Ebeveyn ($r=.25$, $p<0.01$; pozitif) ve Sağlıklı Yetişkin ($r=.269$, $p<0.01$; pozitif) modları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı ilişkiler bulunmuş olup ilişkinin yönü pozitifdir, bunun yanında Mutlu Çocuk modu ile ilişki bulunamamıştır.

Tablo 17'ye göre araştırmada yer alan bireylerin Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği puanları ile Çocuk Modlarından Kırılğan Çocuk ($r=.496$, $p<0.01$; pozitif), Öfkeli Çocuk ($r=.763$, $p<0.01$; pozitif), Hiddetli Çocuk ($r=.745$, $p<0.01$; pozitif), Dürtüsel Çocuk ($r=.519$, $p<0.01$; pozitif), Denetimsiz Çocuk ($r=.406$, $p<0.01$; pozitif), Mutlu Çocuk ($r=-.407$, $p<0.01$; pozitif) modları; Uyum Bozucu Başa Çıkma Modlarından Söz Dinleyen Temsilci ($r=.153$, $p<0.01$; pozitif), Kopuk Korungan ($r=.478$, $p<0.01$; pozitif), Kopuk Kendini Yatıştırıcı ($r=.459$, $p<0.01$; pozitif), Öfkeli Korungan ($r=.686$, $p<0.01$; pozitif), Büyüklenmeci ($r=.577$, $p<0.01$; pozitif), Zorba ve Saldırgan ($r=.646$, $p<0.01$; pozitif), Entrikacı ve Manipülatif ($r=.514$, $p<0.01$; pozitif), Kurnaz Avcı ($r=.639$, $p<0.01$; pozitif), Şüpheci Aşırı Denetimci ($r=.697$, $p<0.01$; pozitif), Asli Büyüklenmeci ($r=.614$, $p<0.01$; pozitif) modları; İşlev Bozucu Ebeveyn Modlarından Cezalandırıcı Ebeveyn ($r=.407$, $p<0.01$; pozitif), Talepkar Ebeveyn ($r=.444$, $p<0.01$; pozitif) modları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı ilişkiler bulunmuş olup bahsi geçen modlardan alınan puanlar arttıkça genel saldırganlık puanının da arttığı görülürken, Sağlıklı Yetişkin modu ile ilişki bulunamamıştır.

3.8. Saldırganlığın Yordanmasında Erken Dönem Uyumsuz Şemalarının ve Şema Modlarının Rolüne İlişkin Adımsal Regresyon Analizine Ait Bulgular

Araştırmada yer alan bireylerin fiziksel saldırganlık düzeylerinin yordanmasına ilişkin adımsal regresyon analizi sonuçları Tablo 18'de belirtilmiştir.

Tablo 18.Fiziksel Saldırganlığın Yordanmasına İlişkin Adımsal Regresyon Analizi**Sonuçları**

Model	Değişkenler	B	Standart Hata	B	R	R ²	t	P
1	Sabit	8,345	0,623				13,403	0,000
	Hiddetli Çocuk	0,658	0,035	0,717	0,717	0,514	18,897	0,000
2	Sabit	5,947	0,650				9,151	0,000
	Hiddetli Çocuk	0,469	0,040	0,511	0,767	0,589	11,681	0,000
	Kurnaz Avcı	0,299	0,038	0,343			7,842	0,000
3	Sabit	6,534	0,682				9,585	0,000
	Hiddetli Çocuk	0,476	0,040	0,518			11,931	0,000
	Kurnaz Avcı	0,373	0,047	0,427	0,773	0,597	7,931	0,000
	Entrikacı ve Manipülatif	-0,102	0,039	-0,127			-2,634	0,009
4	Sabit	5,906	0,686				8,609	0,000
	Hiddetli Çocuk	0,456	0,039	0,497			11,586	0,000
	Kurnaz Avcı	0,306	0,049	0,351	0,784	0,615	6,248	0,000
	Entrikacı ve Manipülatif	-0,176	0,042	-0,219			-4,154	0,000
	Zorba ve Saldırgan	0,280	0,071	0,215			3,949	0,000

Tablo 18'de yer alan R² değerlerine bakıldığında fiziksel saldırganlık değişkenini yordayan değişkenler arasından "*hiddetli çocuk*" un toplam varyansın %51,4'ünü açıkladığı görülmüştür (F_(1,338)=375,102 p<0,01). İkinci adımda "*kurnaz avcı*" modunun modele katılımı ile toplam varyans %58,9'a (F_(2,337)=241,262 p<0,01); üçüncü adımda "*entrikacı ve manipülatif*" modunun eklenmesi ile toplam varyans %59,7'ye (F_(3,336)=165,987 p<0,01) ve dördüncü adımda "*zorba ve saldırgan*" modunun eklenmesiyle toplam varyans %61,5'e (F_(4,335)=133,794 p<0,01) yükselmiştir.

Gerçekleştirilen adımsal regresyon analizi sonucunda fiziksel saldırganlığı en çok yordayan modun "*Hiddetli Çocuk* ($\beta=0,497$)" modu olduğu, bu modu sırasıyla "*Kurnaz Avcı* ($\beta=0,351$)", "*Entrikacı ve Manipülatif* ($\beta=-0,219$)" ve "*Zorba ve Saldırganlık* ($\beta=0,215$)" modlarının geldiği görülmektedir. Buna göre hiddetli çocuk, kurnaz avı ve zorba ve saldırganlık modlarının pozitif yönde ve entrikacı ve manipülatif modunun negatif yönde fiziksel saldırganlığı yordadığı ifade edilebilir.

Araştırmada yer alan bireylerin öfke düzeylerinin yordanmasına ilişkin adımsal regresyon analizi sonuçları Tablo 19.'da belirtilmiştir.

Tablo 19. Öfkenin Yordanmasına İlişkin Adımsal Regresyon Analizi Sonuçları

Model	Değişkenler	B	Standart Hata	β	R	R ²	t	P
1	Sabit	8,433	0,526		0,737	0,544	16,036	0,000
	Hiddetli Çocuk	0,590	0,029	0,737			20,065	0,000
2	Sabit	5,316	0,620		0,785	0,617	8,578	0,000
	Hiddetli Çocuk	0,426	0,034	0,532			12,542	0,000
	Öfkeli Korungan	0,254	0,032	0,340			8,016	0,000
3	Sabit	11,388	1,605		0,797	0,635	7,097	0,000
	Hiddetli Çocuk	0,391	0,034	0,488			11,413	0,000
	Öfkeli Korungan	0,298	0,033	0,399			9,090	0,000
	Sağlıklı Yetişkin	-0,146	0,036	-0,143			-4,086	0,000
4	Sabit	15,766	1,881		0,808	0,653	8,382	0,000
	Hiddetli Çocuk	0,392	0,033	0,489			11,721	0,000
	Öfkeli Korungan	0,322	0,033	0,431			9,911	0,000
	Sağlıklı Yetişkin	-0,200	0,037	-0,196			-5,379	0,000
	Söz Dinleyen Temsilci	-0,185	0,044	-0,146			-4,203	0,000
5	Sabit	14,023	1,856		0,822	0,676	7,556	0,000
	Hiddetli Çocuk	0,378	0,032	0,472			11,627	0,000
	Öfkeli Korungan	0,296	0,032	0,396			9,272	0,000
	Sağlıklı Yetişkin	-0,201	0,036	-0,196			-5,573	0,000
	Söz Dinleyen Temsilci	-0,256	0,045	-0,203			-5,688	0,000
	Onay Arayıcılık	0,171	0,035	0,171			4,852	0,000
6	Sabit	13,348	1,828		0,830	0,690	7,304	0,000
	Hiddetli Çocuk	0,331	0,034	0,413			9,706	0,000
	Öfkeli Korungan	0,240	0,035	0,322			6,963	0,000
	Sağlıklı Yetişkin	-0,187	0,036	-0,183			-5,274	0,000
	Söz Dinleyen Temsilci	-0,284	0,045	-0,225			-6,359	0,000
	Onay Arayıcılık	0,141	0,035	0,141			3,985	0,000
	Öfkeli Çocuk	0,142	0,037	0,182			3,826	0,000
7	Sabit	12,149	1,813		0,839	0,704	6,699	0,000
	Hiddetli Çocuk	0,375	0,035	0,469			10,669	0,000
	Öfkeli Korungan	0,251	0,034	0,336			7,402	0,000
	Sağlıklı Yetişkin	-0,154	0,036	-0,150			-4,307	0,000
	Söz Dinleyen Temsilci	-0,277	0,044	-0,220			-6,331	0,000
	Onay Arayıcılık	0,139	0,035	0,139			4,017	0,000

	Öfkeli Çocuk	0,190	0,038	0,244			4,966	0,000
	Kurnaz Avı	-0,129	0,032	-0,169			-3,981	0,000
	Sabit	10,937	1,811				6,041	0,000
	Hiddetli Çocuk	0,337	0,036	0,421			9,338	0,000
	Öfkeli Korungan	0,242	0,033	0,325			7,272	0,000
	Sağlıklı Yetişkin	-0,140	0,035	-0,137			-3,968	0,000
8	Söz Dinleyen Temsilci	-0,316	0,044	-0,250	0,846	0,715	-7,139	0,000
	Onay Arayıcılık	0,134	0,034	0,134			3,935	0,000
	Öfkeli Çocuk	0,188	0,038	0,241			4,998	0,000
	Kurnaz Avı	-0,140	0,032	-0,185			-4,405	0,000
	Dürtüsel Çocuk	0,155	0,042	0,137			3,672	0,000
	Sabit	11,300	1,788				6,319	0,000
	Hiddetli Çocuk	0,337	0,036	0,421			9,490	0,000
	Öfkeli Korungan	0,220	0,034	0,295			6,572	0,000
	Sağlıklı Yetişkin	-0,152	0,035	-0,148			-4,344	0,000
9	Söz Dinleyen Temsilci	-0,365	0,046	-0,289	0,851	0,724	-7,910	0,000
	Onay Arayıcılık	0,105	0,035	0,105			3,019	0,003
	Öfkeli Çocuk	0,182	0,037	0,232			4,891	0,000
	Kurnaz Avı	-0,140	0,031	-0,184			-4,468	0,000
	Dürtüsel Çocuk	0,149	0,042	0,132			3,577	0,000
	Talepkar Ebeveyn	0,145	0,045	0,122			3,261	0,001
	Sabit	11,610	1,787				6,498	0,000
	Hiddetli Çocuk	0,341	0,035	0,426			9,623	0,000
	Öfkeli Korungan	0,219	0,033	0,294			6,567	0,000
	Sağlıklı Yetişkin	-0,162	0,035	-0,158			-4,594	0,000
	Söz Dinleyen Temsilci	-0,348	0,047	-0,276			-7,450	0,000
10	Onay Arayıcılık	0,070	0,039	0,070	0,853	0,728	1,810	0,071
	Öfkeli Çocuk	0,173	0,037	0,221			4,631	0,000
	Kurnaz Avı	-0,161	0,033	-0,211			-4,890	0,000
	Dürtüsel Çocuk	0,132	0,042	0,116			3,114	0,002
	Talepkar Ebeveyn	0,123	0,046	0,103			2,688	0,008
	Büyüklenmeci	0,066	0,033	0,092			2,006	0,046

Tablo 19'da yer alan R² değerlerine bakıldığında öfke değişkenini yordayan değişkenler arasından "*hiddetli çocuk*" un toplam varyansın %54,4'ünü açıkladığı görülmüştür (F_(1,338)=402,604 p<0,01). İkinci adımda "*öfkeli korungan*" modunun modele katılımı ile toplam varyans %61,7'ye (F_(2,337)=271,110 p<0,01); üçüncü adımda "*sağlıklı yetişkin*" modunun eklenmesi ile toplam varyans %63,5'e (F_(3,336)=194,725 p<0,01); dördüncü adımda "*söz dinleyen temsilci*" modunun eklenmesiyle toplam varyans %65,3'e (F_(4,335)=157,705 p<0,01); beşinci adımda "*onay arayıcılık*" şemasının eklenmesiyle toplam varyans %67,6'ya (F_(5,334)=139,360 p<0,01); altıncı adımda "*öfkeli çocuk*" modunun eklenmesiyle toplam varyans %69,0'a (F_(6,333)=123,315 p<0,01); yedinci adımda "*kurnaz avcı*" modunun eklenmesiyle toplam varyans %70,4'e (F_(7,332)=112,675 p<0,01); sekizinci adımda "*dürtüsel çocuk*" modunun eklenmesiyle toplam varyans %71,5'e (F_(8,331)=103,983 p<0,01); dokuzuncu adımda "*talepkar ebeveyn*" modunun eklenmesiyle toplam varyans %72,4'e (F_(9,330)=96,301 p<0,01); onuncu adımda "*büyüklenmeci*" modunun eklenmesiyle toplam varyans %72,8'e (F_(10,329)=87,867 p<0,01) yükselmiştir.

Gerçekleştirilen adımsal regresyon analizi sonucunda öfkeyi en çok yordayan modun "*Hiddetli Çocuk* ($\beta=0,426$)" modu olduğu, bu modu sırasıyla "*Öfkeli Korungan* ($\beta=0,294$)", "*Söz Dinleyen Temsilci* ($\beta=-0,276$)", "*Öfkeli Çocuk* ($\beta=0,221$)", "*Kurnaz Avcı* ($\beta=-0,211$)", "*Sağlıklı Yetişkin* ($\beta=-0,158$)", "*Dürtüsel Çocuk* ($\beta=-0,116$)", "*Talepkar Ebeveyn* ($\beta=0,103$)", "*Büyüklenmeci* ($\beta=0,092$)" modlarının ve "*Onay Arayıcılık* ($\beta=0,070$)" şemalarının geldiği görülmektedir. Buna göre hiddetli çocuk, öfkeli korungan, öfkeli çocuk, talepkar ebeveyn, büyülemeci modlarının ve onay arayıcılık şemalarının pozitif yönde ve söz dinleyen temsilci, kurnaz avcı, sağlıklı yetişkin, dürtüsel çocuk modlarının negatif yönde öfkeyi yordadığı ifade edilebilir.

Araştırmada yer alan bireylerin düşmanlık düzeylerinin yordanmasına ilişkin adımsal regresyon analizi sonuçları Tablo 20.'de belirtilmiştir.

Tablo 20.Düşmanlığın Yordanmasına İlişkin Adımsal Regresyon Analizi Sonuçları

Model	Değişkenler	B	Standart Hata	β	R	R ²	t	P
1	Sabit	8,199	0,717		0,750	0,563	11,432	0,000
	Öfkeli Çocuk	0,644	0,031	0,750			20,867	0,000
2	Sabit	6,228	0,693		0,800	0,640	8,993	0,000
	Öfkeli Çocuk	0,523	0,032	0,608			16,563	0,000
	Karamsarlık	0,348	0,041	0,311			8,469	0,000
3	Sabit	3,976	0,823		0,814	0,662	4,832	0,000
	Öfkeli Çocuk	0,479	0,032	0,558			15,002	0,000
	Karamsarlık	0,285	0,042	0,255			6,785	0,000
	Onay Arayıcılık	0,193	0,041	0,176			4,734	0,000
4	Sabit	11,561	1,621		0,830	0,689	7,130	0,000
	Öfkeli Çocuk	0,423	0,032	0,493			13,040	0,000
	Karamsarlık	0,200	0,043	0,179			4,615	0,000
	Onay Arayıcılık	0,222	0,040	0,202			5,617	0,000
	Mutlu Çocuk	-0,180	0,034	-0,196			-5,358	0,000
	Sabit	12,511	1,562				8,011	0,000
5	Öfkeli Çocuk	0,287	0,039	0,334	0,846	0,716	7,267	0,000
	Karamsarlık	0,154	0,042	0,137			3,629	0,000
	Onay Arayıcılık	0,228	0,038	0,207			6,016	0,000
	Mutlu Çocuk	-0,234	0,034	-0,254			-6,951	0,000
	Öfkeli Korungan	0,187	0,033	0,227			5,607	0,000
	Sabit	12,292	1,539				7,986	0,000
6	Öfkeli Çocuk	0,247	0,041	0,288	0,852	0,725	6,094	0,000
	Karamsarlık	0,117	0,043	0,105			2,727	0,007
	Onay Arayıcılık	0,214	0,037	0,195			5,723	0,000
	Mutlu Çocuk	-0,235	0,033	-0,256			-7,091	0,000
	Öfkeli Korungan	0,140	0,036	0,171			3,942	0,000
	Şüpheli Aşırı Denetimci	0,079	0,023	0,153			3,382	0,001
7	Sabit	16,141	1,857		0,857	0,735	8,691	0,000
	Öfkeli Çocuk	0,237	0,040	0,276			5,943	0,000
	Karamsarlık	0,098	0,043	0,088			2,306	0,022
	Onay Arayıcılık	0,203	0,037	0,185			5,492	0,000
	Mutlu Çocuk	-0,172	0,037	-0,188			-4,676	0,000
	Öfkeli Korungan	0,160	0,035	0,195			4,525	0,000

	Şüpheli Aşırı Denetimci	0,104	0,024	0,201			4,331	0,000
	Sağlıklı Yetişkin	-0,147	0,041	-0,130			-3,572	0,000
	Sabit	18,359	1,988				9,234	0,000
	Öfkeli Çocuk	0,263	0,040	0,306			6,492	0,000
	Karamsarlık	0,095	0,042	0,085			2,255	0,025
	Onay Arayıcılık	0,181	0,037	0,165			4,843	0,000
8	Mutlu Çocuk	-0,222	0,040	-0,242	0,861	0,742	-5,518	0,000
	Öfkeli Korungan	0,150	0,035	0,183			4,261	0,000
	Şüpheli Aşırı Denetimci	0,136	0,026	0,263			5,201	0,000
	Sağlıklı Yetişkin	-0,133	0,041	-0,118			-3,246	0,001
	Kopuk Korungan	-0,096	0,033	-0,129			-2,913	0,004
	Sabit	19,724	2,085				9,459	0,000
	Öfkeli Çocuk	0,258	0,040	0,300			6,401	0,000
	Karamsarlık	0,099	0,042	0,089			2,367	0,019
	Onay Arayıcılık	0,205	0,039	0,187			5,262	0,000
9	Mutlu Çocuk	-0,220	0,040	-0,240	0,863	0,745	-5,491	0,000
	Öfkeli Korungan	0,148	0,035	0,180			4,214	0,000
	Şüpheli Aşırı Denetimci	0,137	0,026	0,265			5,270	0,000
	Sağlıklı Yetişkin	-0,156	0,042	-0,138			-3,689	0,000
	Kopuk Korungan	-0,074	0,034	-0,099			-2,139	0,033
	Söz Dinleyen Temsilci	-0,101	0,049	-0,072			-2,072	0,039
	Sabit	17,803	2,158				8,249	0,000
	Öfkeli Çocuk	0,237	0,040	0,276			5,853	0,000
	Karamsarlık	0,074	0,042	0,067			1,758	0,080
	Onay Arayıcılık	0,184	0,039	0,168			4,715	0,000
	Mutlu Çocuk	-0,157	0,045	-0,171			-3,504	0,001
10	Öfkeli Korungan	0,150	0,035	0,183	0,867	0,752	4,345	0,000
	Şüpheli Aşırı Denetimci	0,144	0,026	0,278			5,567	0,000
	Sağlıklı Yetişkin	-0,163	0,042	-0,145			-3,903	0,000
	Kopuk Korungan	-0,124	0,038	-0,166			-3,263	0,001
	Söz Dinleyen Temsilci	-0,153	0,051	-0,110			-2,998	0,003
	Kırılgan Çocuk	0,104	0,035	0,186			2,994	0,003
	Sabit	17,954	2,145				8,372	0,000
11	Öfkeli Çocuk	0,238	0,040	0,278	0,869	0,756	5,932	0,000
	Karamsarlık	0,065	0,042	0,058			1,530	0,127

	Onay Arayıcılık	0,165	0,040	0,151			4,174	0,000
	Mutlu Çocuk	-0,149	0,045	-0,162			-3,324	0,001
	Öfkeli Korungan	0,135	0,035	0,165			3,864	0,000
	Şüpheli Aşırı Denetimci	0,142	0,026	0,273			5,507	0,000
	Sağlıklı Yetişkin	-0,178	0,042	-0,158			-4,246	0,000
	Kopuk Korungan	-0,120	0,038	-0,162			-3,190	0,002
	Söz Dinleyen Temsilci	-0,186	0,053	-0,134			-3,529	0,000
	Kırılgan Çocuk	0,100	0,034	0,179			2,898	0,004
	Talepkar Ebeveyn	0,110	0,047	0,085			2,338	0,020
	Sabit	18,691	2,094				8,925	0,000
	Öfkeli Çocuk	0,233	0,040	0,271			5,804	0,000
	Onay Arayıcılık	0,176	0,039	0,161			4,516	0,000
	Mutlu Çocuk	-0,157	0,044	-0,171			-3,543	0,000
	Öfkeli Korungan	0,139	0,035	0,170			3,987	0,000
12	Şüpheli Aşırı Denetimci	0,152	0,025	0,293	0,868	0,754	6,108	0,000
	Sağlıklı Yetişkin	-0,186	0,042	-0,166			-4,467	0,000
	Kopuk Korungan	-0,127	0,037	-0,171			-3,386	0,001
	Söz Dinleyen Temsilci	-0,189	0,053	-0,136			-3,598	0,000
	Kırılgan Çocuk	0,110	0,034	0,198			3,243	0,001
	Talepkar Ebeveyn	0,118	0,047	0,090			2,497	0,013
	Sabit	17,941	2,103				8,531	0,000
	Öfkeli Çocuk	0,221	0,040	0,257			5,511	0,000
	Onay Arayıcılık	0,177	0,039	0,161			4,555	0,000
	Mutlu Çocuk	-0,167	0,044	-0,182			-3,766	0,000
	Öfkeli Korungan	0,127	0,035	0,155			3,614	0,000
	Şüpheli Aşırı Denetimci	0,148	0,025	0,286	0,871	0,758	5,986	0,000
13	Sağlıklı Yetişkin	-0,170	0,042	-0,151			-4,052	0,000
	Kopuk Korungan	-0,125	0,037	-0,168			-3,360	0,001
	Söz Dinleyen Temsilci	-0,204	0,053	-0,147			-3,882	0,000
	Kırılgan Çocuk	0,103	0,034	0,184			3,037	0,003
	Talepkar Ebeveyn	0,113	0,047	0,087			2,418	0,016
	Dürtüsel Çocuk	0,097	0,041	0,078			2,388	0,018
	Sabit	18,567	2,114				8,782	0,000
14	Öfkeli Çocuk	0,218	0,040	0,253	0,873	0,762	5,450	0,000
	Onay Arayıcılık	0,166	0,039	0,151			4,268	0,000

Mutlu Çocuk	-0,168	0,044	-0,183	-3,805	0,000
Öfkeli Korungan	0,138	0,035	0,168	3,902	0,000
Şüpheli Aşırı Denetimci	0,150	0,025	0,290	6,090	0,000
Sağlıklı Yetişkin	-0,181	0,042	-0,160	-4,291	0,000
Kopuk Korungan	-0,127	0,037	-0,171	-3,420	0,001
Söz Dinleyen Temsilci	-0,175	0,054	-0,126	-3,215	0,001
Kırılgan Çocuk	0,119	0,035	0,213	3,439	0,001
Talepkar Ebeveyn	0,137	0,048	0,105	2,849	0,005
Dürtüsel Çocuk	0,114	0,041	0,091	2,755	0,006
Cezalandırıcı Ebeveyn	-0,089	0,043	-0,087	-2,074	0,039

Tablo 20.'de yer alan R^2 değerlerine bakıldığında düşmanlık değişkenini yordayan değişkenler arasında "*öfkeli çocuk*" un toplam varyansın %56,3'ünü açıkladığı görülmüştür ($F_{(1,338)}=435,419$ $p<0,01$). İkinci adımda "*karamsarlık*" şemasının modele katılımı ile toplam varyans %64,0'e ($F_{(2,337)}=299,130$ $p<0,01$); üçüncü adımda "*onay arayıcılık*" şemasının modele katılımı ile toplam varyans %66,2'ye ($F_{(3,336)}=219,130$ $p<0,01$); dördüncü adımda "*mutlu çocuk*" modunun modele katılımı ile toplam varyans %68,9'a ($F_{(4,335)}=185,427$ $p<0,01$); beşinci adımda "*öfkeli korungan*" modunun modele katılımı ile toplam varyans %71,6'ya ($F_{(5,334)}=168,110$ $p<0,01$); altıncı adımda "*şüpheli aşırı denetimci*" şemasının modele katılımı ile toplam varyans %72,5'e ($F_{(6,333)}=146,345$ $p<0,01$); yedinci adımda "*sağlıklı yetişkin*" modunun modele katılımı ile toplam varyans %73,5'e ($F_{(7,332)}=131,718$ $p<0,01$); sekizinci adımda "*kopuk korungan*" modunun modele katılımı ile toplam varyans %74,2'ye ($F_{(8,331)}=118,912$ $p<0,01$); dokuzuncu adımda "*söz dinleyen temsilci*" modunun modele katılımı ile toplam varyans %74,5'e ($F_{(9,330)}=107,228$ $p<0,01$); onuncu adımda "*kırılgan çocuk*" modunun modele katılımı ile toplam varyans %75,2'ye ($F_{(10,329)}=99,730$ $p<0,01$); on birinci adımda "*talepkar ebeveyn*" modunun modele katılımı ile toplam varyans %75,6'ya ($F_{(11,328)}=92,392$ $p<0,01$); on ikinci adımda "*karamsarlık*" şemasının modelden çıkması ile toplam varyans %75,4'e ($F_{(10,329)}=100,986$ $p<0,01$); on üçüncü adımda "*dürtüsel çocuk*" modunun modele katılımı ile toplam varyans %75,8'e ($F_{(11,328)}=93,635$ $p<0,01$); on dördüncü adımda "*cezalandırıcı ebeveyn*" modunun modele katılımı ile toplam varyans %76,2'ye ($F_{(12,327)}=87,054$ $p<0,01$) yükselmiştir.

Gerçekleştirilen adımsal regresyon analizi sonucunda düşmanlığı en çok yordayan modun "Şüpheli Aşırı Denetimci ($\beta=0,290$)" modu olduğu, bu modu sırasıyla "Öfkeli Çocuk ($\beta=0,253$)", "Kırılgan Çocuk ($\beta=0,213$)", "Mutlu Çocuk ($\beta=-0,183$)", "Kopuk Korungan ($\beta =-0,171$)", "Öfkeli Korungan ($\beta =0,168$)", "Sağlıklı Yetişkin ($\beta =-0,160$)", "Onay Arayıcılık ($\beta =0,151$)", "Söz Dinleyen Temsilci ($\beta =-0,126$)", "Talepkar Ebeveyn ($\beta=0,105$)", "Dürtüsel Çocuk ($\beta=0,091$)" ve "Cezalandırıcı ebeveyn ($\beta=-0,087$)" modlarının geldiği görülmektedir. Buna göre Şüpheli Aşırı Denetimci, Öfkeli Çocuk, Kırılgan Çocuk, Öfkeli Korungan, Talepkar Ebeveyn, Dürtüsel Çocuk modlarının ve Onay Arayıcılık şemasının pozitif yönde ve Mutlu Çocuk, Kopuk Korungan, Sağlıklı Yetişkin, Söz Dinleyen Temsilci, Cezalandırıcı ebeveyn modlarının negatif yönde düşmanlığı yordadığı ifade edilebilir.

Araştırmada yer alan bireylerin sözel saldırganlık düzeylerinin yordanmasına ilişkin adımsal regresyon analizi sonuçları Tablo 21.'de belirtilmiştir.

Tablo 21.Sözel Saldırganlığın Yordanmasına İlişkin Adımsal Regresyon Analizi Sonuçları

Model	Değişkenler	B	Standart Hata	B	R	R ²	t	P
1	Sabit	8,875	0,564				15,746	0,000
	Asli Büyükleme	0,174	0,015	0,538	0,538	0,290	11,737	0,000
2	Sabit	8,569	0,545				15,736	0,000
	Asli Büyükleme	0,114	0,018	0,353	0,588	0,346	6,306	0,000
	Kurnaz Avcı	0,136	0,025	0,301			5,388	0,000
3	Sabit	10,725	0,629				17,043	0,000
	Asli Büyükleme	0,123	0,017	0,380			7,113	0,000
	Kurnaz Avcı	0,146	0,024	0,323	0,640	0,410	6,062	0,000
	Söz Dinleyen Temsilci	-0,193	0,032	-0,257			-6,034	0,000
4	Sabit	10,410	0,613				16,977	0,000
	Asli Büyükleme	0,106	0,017	0,327			6,185	0,000
	Kurnaz Avcı	0,120	0,024	0,265	0,669	0,448	5,006	0,000
	Söz Dinleyen Temsilci	-0,251	0,033	-0,335			-7,552	0,000
	Sosyal İzolasyon Güvensizlik	0,104	0,022	0,238			4,797	0,000
5	Sabit	9,875	0,613				16,117	0,000
	Asli Büyükleme	0,099	0,017	0,304			5,851	0,000
	Kurnaz Avcı	0,099	0,024	0,219	0,689	0,475	4,134	0,000
	Söz Dinleyen Temsilci	-0,288	0,034	-0,383			-8,547	0,000
	Sosyal İzolasyon Güvensizlik	0,092	0,021	0,210			4,304	0,000
6	Dürtüsel Çocuk	0,131	0,032	0,194			4,139	0,000
	Sabit	9,633	0,613		0,697	0,486	15,702	0,000

	Asli	0,080	0,018	0,247			4,453	0,000
	Büyüklenmeci							
	Kurnaz Avcı	0,085	0,024	0,188			3,491	0,001
	Söz Dinleyen							
	Temsilci	-0,281	0,033	-0,374			-8,397	0,000
	Sosyal İzolasyon							
	Güvensizlik	0,080	0,022	0,184			3,723	0,000
	Dürtüsel Çocuk	0,119	0,032	0,177			3,771	0,000
	Öfkeli Korungan	0,066	0,024	0,148			2,712	0,007
	Sabit	9,859	0,617				15,971	0,000
	Asli							
	Büyüklenmeci	0,054	0,021	0,167			2,563	0,011
	Kurnaz Avcı	0,059	0,027	0,131			2,222	0,027
	Söz Dinleyen							
	Temsilci	-0,285	0,033	-0,379	0,703	0,494	-8,560	0,000
7	Sosyal İzolasyon	0,076	0,022	0,173			3,518	0,000
	Güvensizlik							
	Dürtüsel Çocuk	0,117	0,031	0,173			3,704	0,000
	Öfkeli Korungan	0,064	0,024	0,143			2,649	0,008
	Zorba ve							
	Saldırgan	0,110	0,047	0,162			2,315	0,021
	Sabit	9,084	0,727				12,502	0,000
	Asli							
	Büyüklenmeci	0,044	0,022	0,135			2,014	0,045
	Kurnaz Avcı	0,051	0,027	0,112			1,882	0,061
	Söz Dinleyen							
	Temsilci	-0,274	0,034	-0,364			-8,146	0,000
8	Sosyal İzolasyon	0,061	0,023	0,140	0,707	0,500	2,715	0,007
	Güvensizlik							
	Dürtüsel Çocuk	0,107	0,032	0,158			3,365	0,001
	Öfkeli Korungan	0,068	0,024	0,153			2,834	0,005
	Zorba ve							
	Saldırgan	0,114	0,047	0,169			2,413	0,016
	Ayrıcalılık/Yetersiz							
	Özdenetim	0,056	0,028	0,099			1,999	0,046
	Sabit	8,835	0,732				12,067	0,000
	Asli							
	Büyüklenmeci	0,032	0,022	0,098			1,426	0,155
	Kurnaz Avcı	0,050	0,027	0,111			1,879	0,061
	Söz Dinleyen							
	Temsilci	-0,300	0,036	-0,399			-8,423	0,000
	Sosyal İzolasyon	0,054	0,023	0,125	0,712	0,507	2,399	0,017
9	Güvensizlik							
	Dürtüsel Çocuk	0,103	0,032	0,153			3,271	0,001
	Öfkeli Korungan	0,058	0,024	0,131			2,393	0,017
	Zorba ve							
	Saldırgan	0,122	0,047	0,180			2,586	0,010
	Ayrıcalılık/Yetersiz							
	Özdenetim	0,065	0,028	0,115			2,304	0,022
	Talepkar Ebeveyn	0,075	0,035	0,107			2,129	0,034
	Sabit	8,972	0,727				12,341	0,000
	Kurnaz Avcı	0,051	0,027	0,112			1,897	0,059
	Söz Dinleyen							
	Temsilci	-0,303	0,036	-0,404	0,710	0,504	-8,532	0,000
10	Sosyal İzolasyon	0,052	0,023	0,119			2,289	0,023
	Güvensizlik							
	Dürtüsel Çocuk	0,102	0,032	0,151			3,223	0,001
	Öfkeli Korungan	0,067	0,024	0,151			2,834	0,005

	Zorba ve Saldırgan	0,158	0,040	0,233			3,926	0,000
	Ayrıcalılık/Yetersiz Özdenetim	0,076	0,027	0,134			2,788	0,006
	Talepkar Ebeveyn	0,088	0,034	0,125			2,565	0,011
	Sabit	9,040	0,724				12,487	0,000
	Kurnaz Avcı	0,055	0,027	0,122			2,065	0,040
	Söz Dinleyen Temsilci	-0,256	0,042	-0,341			-6,122	0,000
	Sosyal İzolasyon Güvensizlik	0,062	0,023	0,143			2,697	0,007
11	Dürtüsel Çocuk	0,103	0,031	0,152	0,715	0,511	3,263	0,001
	Öfkeli Korungan	0,070	0,024	0,157			2,959	0,003
	Zorba ve Saldırgan	0,147	0,040	0,217			3,639	0,000
	Ayrıcalılık/Yetersiz Özdenetim	0,075	0,027	0,131			2,739	0,006
	Talepkar Ebeveyn	0,091	0,034	0,129			2,671	0,008
	İç içe geçme / Bağımlılık	-0,054	0,026	-0,112			-2,106	0,036
	Sabit	9,049	0,719				12,580	0,000
	Kurnaz Avcı	0,044	0,027	0,097			1,624	0,105
	Söz Dinleyen Temsilci	-0,255	0,042	-0,340			-6,134	0,000
	Sosyal İzolasyon Güvensizlik	0,048	0,024	0,110			2,026	0,044
	Dürtüsel Çocuk	0,096	0,031	0,143			3,061	0,002
12	Öfkeli Korungan	0,051	0,025	0,115	0,720	0,518	2,062	0,040
	Zorba ve Saldırgan	0,127	0,041	0,188			3,112	0,002
	Ayrıcalılık/Yetersiz Özdenetim	0,074	0,027	0,130			2,731	0,007
	Talepkar Ebeveyn	0,089	0,034	0,125			2,606	0,010
	İç içe geçme / Bağımlılık	-0,065	0,026	-0,135			-2,512	0,012
	Öfkeli Çocuk	0,069	0,030	0,149			2,311	0,021
	Sabit	8,965	0,719				12,465	0,000
	Söz Dinleyen Temsilci	-0,260	0,042	-0,346			-6,261	0,000
	Sosyal İzolasyon Güvensizlik	0,047	0,024	0,107			1,964	0,049
	Dürtüsel Çocuk	0,101	0,031	0,150			3,219	0,001
13	Öfkeli Korungan	0,056	0,025	0,126	0,717	0,515	2,268	0,024
	Zorba ve Saldırgan	0,157	0,037	0,232			4,295	0,000
	Ayrıcalılık/Yetersiz Özdenetim	0,081	0,027	0,143			3,036	0,003
	Talepkar Ebeveyn	0,089	0,034	0,125			2,600	0,010
	İç içe geçme / Bağımlılık	-0,063	0,026	-0,132			-2,441	0,015
	Öfkeli Çocuk	0,078	0,030	0,168			2,644	0,009

Tablo 21.'de yer alan R^2 değerlerine bakıldığında sözel saldırganlık değişkenini yordayan değişkenler arasından "*asli büyülenmeci*" nin toplam varyansın %29,0'unu açıkladığı görülmüştür ($F_{(1,338)}=137,764$ $p<0,01$). İkinci adımda "*kurnaz avcı*" modunun modele katılımı ile toplam varyans %34,6'ya ($F_{(2,337)}=89,110$ $p<0,01$); üçüncü adımda "*söz dinleyen temsilci*" modunun modele katılımı ile toplam varyans %41,0'e ($F_{(3,336)}=77,886$ $p<0,01$); dördüncü adımda "*sosyal izolasyon/güvensizlik*" şemasının modele katılımı ile toplam varyans %44,8'e ($F_{(4,335)}=67,912$ $p<0,01$); beşinci adımda "*dürtüsel çocuk*" modunun modele katılımı ile toplam varyans %47,5'e ($F_{(5,334)}=60,371$ $p<0,01$); altıncı adımda "*öfkeli korungan*" modunun modele katılımı ile toplam varyans %48,6'ya ($F_{(6,333)}=52,492$ $p<0,01$); yedinci adımda "*zorba ve saldırgan*" modunun modele katılımı ile toplam varyans %49,4'e ($F_{(7,333)}=46,347$ $p<0,01$); sekizinci adımda "*Ayrıcalılık / Yetersiz Özdenetim*" şemasının modele katılımı ile toplam varyans %50,0'ye ($F_{(8,332)}=41,419$ $p<0,01$); dokuzuncu adımda "*Talepkar Ebeveyn*" modunun modele katılımı ile toplam varyans %50,7'ye ($F_{(9,330)}=37,714$ $p<0,01$); onuncu adımda "*asli büyülenmeci*" modunun modelden çıkarımı ile toplam varyans %50,4'e ($F_{(8,331)}=42,042$ $p<0,01$); on birinci adımda "*İç içe geçme / bağımlılık*" şemasının modele katılımı ile toplam varyans %51,1'e ($F_{(9,330)}=38,252$ $p<0,01$); on ikinci adımda "*öfkeli çocuk*" modunun modele katılımı ile toplam varyans %51,8'e ($F_{(10,329)}=35,414$ $p<0,01$) yükselmiş iken; on üçüncü adımda "*kurnaz avcı*" modunun modelden çıkartılmasıyla toplam varyans %51,5'e ($F_{(9,330)}=38,863$ $p<0,01$); düşmüştür.

Gerçekleştirilen adımsal regresyon analizi sonucunda sözel saldırganlığı en çok yordayan modun "Söz Dinleyen Temsilci ($\beta=-0,346$)" modu olduğu, bu modu sırasıyla "Zorba ve Saldırganlık ($\beta=0,232$)", "Öfkeli Çocuk ($\beta=0,168$)", "Dürtüsel Çocuk ($\beta=0,150$)", "Ayrıcalılık / Yeteriz Özdenetim şeması ($\beta=0,143$)", "İç içe geçme/ Bağımlılık ($\beta=-0,132$)şeması", "Öfkeli Korungan modu ($\beta=0,126$) ", "Talepkar Ebeveyn ($\beta=0,125$) modu ", "Sosyal İzolasyon /Güvensizlik şeması ($\beta=0,107$)" geldiği görülmektedir. Buna göre Zorba ve Saldırganlık, Öfkeli Çocuk, Dürtüsel Çocuk, Öfkeli Korungan, Talepkar Ebeveyn modlarının; Ayrıcalılık / Yeteriz Özdenetim, Sosyal İzolasyon /Güvensizlik şemalarının pozitif yönde ve Söz Dinleyen Temsilci modu ve İç içe geçme/ Bağımlılık şemalarının negatif yönde sözel saldırganlığı yordadığı ifade edilebilir.

Araştırmada yer alan bireylerin genel saldırganlık düzeylerinin yordanmasına ilişkin adımsal regresyon analizi sonuçları Tablo 22.'de belirtilmiştir.

Tablo 22.Genel SaldırganlığınYordanmasına İlişkin Adımsal Regresyon Analizi Sonuçları

Model	Değişkenler	B	Standart Hata	B	R	R ²	t	P
1	Sabit	34,112	2,026				16,841	0,000
	Öfkeli Çocuk	1,893	0,087	0,763	0,763	0,582	21,704	0,000
2	Sabit	31,353	1,754				17,878	0,000
	Öfkeli Çocuk	1,204	0,097	0,485	0,833	0,694	12,394	0,000
	Hiddetli Çocuk	1,105	0,100	0,435			11,098	0,000
3	Sabit	26,554	1,788				14,849	0,000
	Öfkeli Çocuk	0,830	0,106	0,335			7,810	0,000
	Hiddetli Çocuk	0,993	0,095	0,391	0,855	0,732	10,472	0,000
	Şüpheli Aşırı Denetimci	0,398	0,058	0,266			6,848	0,000
4	Sabit	30,518	2,034				15,003	0,000
	Öfkeli Çocuk	0,902	0,106	0,363			8,520	0,000
	Hiddetli Çocuk	0,963	0,093	0,379	0,862	0,743	10,328	0,000
	Şüpheli Aşırı Denetimci	0,431	0,058	0,288			7,484	0,000
	Söz Dinleyen Temsilci	-0,456	0,119	-0,114			-3,840	0,000
5	Sabit	26,593	2,203				12,070	0,000
	Öfkeli Çocuk	0,827	0,105	0,333			7,876	0,000
	Hiddetli Çocuk	0,966	0,091	0,380	0,869	0,755	10,608	0,000
	Şüpheli Aşırı Denetimci	0,392	0,057	0,262			6,884	0,000
	Söz Dinleyen Temsilci	-0,583	0,120	-0,145			-4,858	0,000
	Onay Arayıcılık	0,414	0,100	0,131			4,124	0,000
6	Sabit	41,801	4,248				9,841	0,000
	Öfkeli Çocuk	0,704	0,107	0,284			6,598	0,000
	Hiddetli Çocuk	0,941	0,089	0,370			10,551	0,000
	Şüpheli Aşırı Denetimci	0,403	0,056	0,270	0,876	0,767	7,241	0,000
	Söz Dinleyen Temsilci	-0,745	0,124	-0,186			-6,030	0,000
	Onay Arayıcılık	0,454	0,099	0,143			4,606	0,000
7	Mutlu Çocuk	-0,344	0,083	-0,130			-4,153	0,000
	Sabit	40,302	4,197				9,603	0,000
	Öfkeli Çocuk	0,680	0,105	0,274			6,467	0,000
	Hiddetli Çocuk	0,818	0,094	0,322	0,881	0,776	8,686	0,000
	Şüpheli Aşırı Denetimci	0,397	0,055	0,265			7,243	0,000
	Söz Dinleyen Temsilci	-0,861	0,126	-0,215			-6,847	0,000
Onay Arayıcılık	0,443	0,097	0,140			4,564	0,000	

	Mutlu Çocuk	-0,348	0,081	-0,131			-4,274	0,000
	Dürtüsel Çocuk	0,419	0,118	0,116			3,552	0,000
	Sabit	41,491	4,147				10,005	0,000
	Öfkeli Çocuk	0,566	0,109	0,228			5,200	0,000
	Hiddetli Çocuk	0,733	0,096	0,289			7,634	0,000
	Şüpheli Aşırı Denetimci	0,319	0,059	0,213			5,429	0,000
8	Söz Dinleyen Temsilci	-0,831	0,124	-0,207	0,885	0,783	-6,693	0,000
	Onay Arayıcılık	0,449	0,095	0,142			4,698	0,000
	Mutlu Çocuk	-0,414	0,083	-0,156			-5,017	0,000
	Dürtüsel Çocuk	0,405	0,116	0,113			3,489	0,001
	Öfkeli Korungan	0,324	0,096	0,137			3,383	0,001
	Sabit	42,852	4,180				10,253	0,000
	Öfkeli Çocuk	0,511	0,111	0,206			4,589	0,000
	Hiddetli Çocuk	0,720	0,096	0,283			7,516	0,000
	Şüpheli Aşırı Denetimci	0,252	0,067	0,168			3,758	0,000
9	Söz Dinleyen Temsilci	-0,813	0,124	-0,203	0,887	0,786	-6,561	0,000
	Onay Arayıcılık	0,430	0,095	0,136			4,505	0,000
	Mutlu Çocuk	-0,445	0,083	-0,168			-5,328	0,000
	Dürtüsel Çocuk	0,384	0,116	0,107			3,307	0,001
	Öfkeli Korungan	0,327	0,095	0,138			3,435	0,001
	Zorba ve Saldırgan	0,301	0,146	0,084			2,058	0,040

Tablo 22.'de yer alan R^2 değerlerine bakıldığında genel saldırganlık değişkenini yordayan değişkenler arasından "*öfkeli çocuk*" un toplam varyansın %58,2'sini açıkladığı görülmüştür ($F_{(1,338)}=471,078$ $p<0,01$). İkinci adımda "*hiddetli çocuk*" modunun modele katılımı ile toplam varyans %69,4'e ($F_{(2,337)}=382,241$ $p<0,01$); üçüncü adımda "*şüpheli aşırı denetimci*" modunun modele katılımı ile toplam varyans %73,2'ye ($F_{(3,336)}=305,168$ $p<0,01$); dördüncü adımda "*söz dinleyen temsilci*" modunun modele katılımı ile toplam varyans %74,3'ye ($F_{(4,335)}=241,925$ $p<0,01$); beşinci adımda "*onay arayıcılık*" modunun modele katılımı ile toplam varyans %75,5'e ($F_{(5,334)}=206,191$ $p<0,01$); altıncı adımda "*mutlu çocuk*" modunun modele katılımı ile toplam varyans %76,7'ye ($F_{(6,333)}=183,056$ $p<0,01$); yedinci adımda "*dürtüsel çocuk*" modunun modele katılımı ile toplam varyans %77,6'ya ($F_{(7,332)}=164,180$ $p<0,01$); sekizinci adımda "*öfkeli korungan*" modunun modele katılımı ile toplam varyans %78,3'e ($F_{(8,331)}=149,609$ $p<0,01$); dokuzuncu adımda "*zorba ve saldırgan*" modunun modele katılımı ile toplam varyans %78,6'ya ($F_{(9,330)}=134,756$ $p<0,01$) yükselmiştir.

Gerçekleştirilen adımsal regresyon analizi sonucunda genel saldırganlığı en çok yordayan modun "Hiddetli Çocuk ($\beta=0,283$)" modu olduğu, bu modu sırasıyla "Öfkeli Çocuk ($\beta=0,206$)", "Söz Dinleyen Temsilci ($\beta=-0,203$)"; " Şüpheli Aşırı Denetimci ($\beta=0,168$)", " Mutlu Çocuk ($\beta=-0,168$)", "Öfkeli Korungan ($\beta=0,138$)", "Onay Arayıcılık ($\beta=0,136$)", "Dürtüsel Çocuk ($\beta=0,107$)" ve "Zorba ve Saldırgan ($\beta=0,087$) modlarının geldiği görülmektedir. Buna göre Hiddetli Çocuk, Öfkeli Çocuk, Şüpheli Aşırı Denetimci, Öfkeli Korungan, Dürtüsel Çocuk, Zorba ve Saldırgan modlarının ve Onay Arayıcılık şemasının pozitif yönde ve Söz Dinleyen Temsilci, Mutlu Çocuk modlarının negatif yönde sözel saldırganlığı yordadığı ifade edilebilir.

BÖLÜM 4: TARTIŞMA

Bu bölümde Erken Dönem Uyumsuz Şemaların ve Şema Modlarının Saldırganlık türleri ile ilişkisi, alanyazındaki konuya ilişkin diğer çalışmalarla birlikte ele alınarak incelenmiştir ve çalışmanın sınırlılıkları ile beraber ilerleyen dönemdeki çalışmalar için öneriler aktarılmıştır.

4.1. Tartışma

Çocukluk çağı yaşantıları ile beraber belirginleşen erken dönem uyumsuz şemalar ve şema modlarının gelişimi ile ilişkili faktörler üzerinde alanyazında pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmada Erken Dönem Uyumsuz Şemalar cinsiyete göre farklılaşması üzerine yapılan bağımsız tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre erkeklerin Duygusal Yoksunluk, Sosyal İzolasyon /Güvensizlik, Duyguları Bastırma, İç İç Geçme / Bağımlılık, Ayrıcalıklılık / Yetersiz Özdenetim, Cezalandırma ve Kusurluluk şema boyutlarında kadınlardan anlamlı düzeyde daha fazla puan aldığı görülmüştür. Irkörücü'nün üniversite öğrencileri ile gerçekleştirmiş olduğu çalışmada da Duygusal Yoksunluk, Sosyal İzolasyon ve Kusurluluk şemalarının erkek öğrencilerde daha fazla olduğu görülmüş olup bu araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir (Irkörücü, 2016). King ve Emmonos'un duyguların ifade edilmesinde cinsiyetler arası farkı inceledikleri çalışmada, erkeklerin kadınlara kıyasla duygularını daha az ifade ettikleri saptanmıştır (1990). Duyguları Bastırma şeması aktif olan bireyler, duygusal anlamda dışarıdan nötr olarak gözükür, duygusal ihtiyaçlarını ifade etmekten çekinirler (Rafaeli, Bernstein & Young,2013). Bu bağlamda, kavramsal olarak bakıldığında mevcut araştırma verilerinin, bahsi geçen çalışma çıktıları ile paralellik gösterdiği görülmektedir.

Bu çalışmada şema modlarının da cinsiyete göre farklılık gösterdiği görülmüştür. Cinsiyete göre farklılık gösteren şema modları daha çok uyum bozucu başa çıkma modları alanında olup, bu modlar; Söz Dinleyen Temsilci, Kopuk Korungan, Zorba ve Saldırgan, Kurnaz Avcı, Şüpheli Aşırı Denetimcidir ve erkek katılımcıların puanları kadın katılımcılara göre anlamlı derecede daha yüksektir. İşlev Bozucu Ebeveyn Modlarından olan Cezalandırıcı Ebeveyn şema modunda yine erkek katılımcılar daha yüksek puan alırken, Çocuk Modlarından Mutlu Çocuk modunda ise kadınlar anlamlı derecede daha yüksek puan almıştır. Roelofs, Muris ve Lobbestael'in çalışmasında bu çalışmanın bulgularına paralel olarak Zorba ve Saldırgan modunun erkek katılımcılarda daha yüksek olduğu görülmüştür (2015). Ancak bu araştırmanın örneklemini 12-18 yaş arasındaki ergenlerden oluştururken, mevcut çalışmanın örneklemini 18 yaş ve üzeri bireyler oluşturmaktadır. Bu bağlamda şema modlarının cinsiyete göre farklılaşması noktasında

iki çalışma arasında ortaya çıkan bulguların farklılık göstermesinde örneklemin yaş farkı olduğu düşünülmektedir.

Saldırganlık türlerinin cinsiyet bazındaki farklılaşmalarına bakıldığında ise mevcut çalışmada kadınlar ve erkekler arasında anlamlı fark olan tek saldırganlık türünün fiziksel saldırganlık olduğu görülmüştür. Özyürek'in üniversite öğrencileri ile yapmış olduğu çalışmada erkeklerin kadınlardan saldırganlığın fiziksel saldırganlık alt boyutunda anlamlı derece daha yüksek puan aldığı görülmüş olup mevcut araştırma bulgularını desteklemektedir (2019). Demirtaş-Madran 'ın Saldırganlık ve cinsiyet ilişkisine dair yayınlamış olduğu derlemede saldırganlıkta cinsiyet farklılığı konusunda gerçekleştirilen çalışmalara yer vermiştir. Bu derlemede yer verilen çalışmaların ortak çıktısı ise, erkeklerin kadınlardan daha saldırgan olduğu görüşünün 1990'lı yıllarda saldırganlık farklı türlerinin tanımlanmaya başlanması ile kadınlarında erkekler kadar saldırganlık eğilimlerinin olabileceği ancak erkeklerin fiziksel saldırganlık gibi doğrudan saldırganlık türlerini tercih ederken kadınların daha çok dolaylı saldırganlık türlerine yöneldiğidir (Demirtaş-Madran, 2020). Mevcut araştırma verilerinin bahsi geçen çalışmada yer alan araştırmalar ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Bahsi geçen araştırmada, saldırganlık türlerinin kategorizasyonu fiziksel saldırganlık, doğrudan sözel saldırganlık ve dolaylı saldırganlık şeklinde yapılmış olup, incelenen araştırmalarda bu doğrultuda değerlendirilmiştir. Mevcut araştırmada ise saldırganlık dört ana başlıkta değerlendirilmiştir. Bu nedenle her ne kadar fiziksel saldırganlığın mevcut araştırmada erkeklerde kadınlara oranla anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüş olsa da saldırganlığın diğer alt boyutlarında farklılaşma görülmemesinin nedeninin bu kategorizasyon farkında olduğu düşünülmektedir.

Araştırma verilerine göre yaş faktörünün Erken Dönem Uyumsuz Şemalarla ilişkisine bakıldığında Başarısızlık, Karamsarlık, Onay Arayıcılık, Terk Edilme, Kusurluluk ve Yüksek Standartlar şemaları ile yaş arasında ters yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir Diğer bir deyişle yaş arttıkça, bireylerde bahsi geçen şemaların daha az görüldüğü mevcut araştırma verilerince söylenebilir. Diğer şemalar ile yaş arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Aracı'nın 2019 yılında yapmış olduğu çalışmada, Başarısızlık ve Karamsarlık şemalarından alınan puanların yaş arttıkça azaldığı saptanmıştır

Şema Modlarının yaş ile korelasyonu incelendiğinde mevcut araştırmada Çocuk Modlarından Kırılgan Çocuk, Öfkeli Çocuk ve Denetimsiz Çocukla yaş arasında ters yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Bununla beraber Mutlu Çocuk Modu ile pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır. Uyum Bozucu Başa Çıkma Modlarına gelindiğinde ise Söz Dinleyen Temsilci Kopuk Korungan, Kopuk Kendini Yatıştırıcı, Büyüklenmeci, Entrikacı ve Manipülatif, Kurnaz

Avcı ve Adli Büyükleme modları ile yaş arasında ters yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. İşlev Bozucu Ebeveyn modlarında ise hem Cezalandırıcı hem de Talepkar Ebeveyn Modunun yaş ile ters yönlü bir ilişkisi olduğu görülmektedir. Alanyazında Şema Modlarının yaşla ilişkisinin incelendiği tek bir çalışmaya rastlanmıştır. Yolalan'ın 2020 yılında gerçekleştirmiş olduğu bu araştırmanın verilerine göre Cezalandırıcı ve Talepkar Ebeveyn Modları ile yaşın doğru orantılı olduğu görülürken Kopuk Korungan Mod da ise 20 yaşındaki katılımcıların 19,21 ve 22 yaşındaki bireylere göre anlamlı düzeyde daha düşük puan aldıkları görülmüştür. Diğer şema modlarının ise yaşa göre farklılaşmadığı saptanmıştır. Bahsi geçen araştırma ile mevcut araştırma bulguları arasında belirgin farklılıklar olduğu görülmektedir. Ancak bahsi geçen araştırmanın örnekleminde cinsiyet ve yaş bakımından homojen bir dağılım olmayışı, klinik olan ve klinik olmayan örneklemin belirlenmesindeki kriterlerin yeterince belirgin olmayışı araştırmacısı tarafından da araştırmanın sınırlılığı olarak ifade edilmiştir (Yolalan, 2020). Şema Modları ile yaş arasındaki ilişki kavranımsal çerçevede ele alındığında, yaşın ilerlemesi ile beraber kişilerin toksik erken çocukluk deneyimlerinin yerini yavaş yavaş gerçekçi ve göreceli olarak daha sağlıklı deneyimlerin alması ile Şema Modlarında azalma görülmesi olarak yorumlanabilir. Fakat, bu sonuçların genellenebilirliğinin olması için yeni araştırma desenleri ile tekrar test edilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Saldırganlık türlerinin yaş ile ilişkisine bakıldığında, mevcut araştırmada fiziksel saldırganlıkla yaş arasında anlamlı bir ilişki olmamasına karşın, diğer saldırganlık türleri ile yaş arasında ters yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır. İspanya'da ergenler üzerinde yapılan bir çalışmada yaşın artması ile beraber tüm saldırganlık türlerinde azalma olduğu kanaatine varılmıştır (Toldos, 2005). Pakistan'da ergenler ve orta yaş katılımcılardan oluşan bir örneklem üzerinde yapılan araştırmada da ergenlerin orta yaş bireylerden daha fazla saldırgan davranış gösterdikleri sonucuna varılmıştır (Khan, 2006). Bu araştırma sonuçları ile mevcut araştırma verilerinin paralellik gösterdiği ifade edilebilir. Fiziksel Saldırganlık ile yaş arasında anlamlı bir ilişki saptanmaması mevcut araştırmanın katılımcı sayısı ile ilişkilendirilmektedir.

Mevcut araştırmadaki bir diğer demografik veri ise katılımcıların eğitim durumudur. Eğitim durumu ile Erken Dönem Uyumsuz Şemaların ilişkisine bakıldığında bu araştırma verileri, Duygusal Yoksunluk, Karamsarlık ve Sosyal İzolasyon / Güvensizlik şemalarının ilköğretim mezunu bireylerde lisans ve lisansüstü mezunu bireylere göre daha yüksek; lisansüstü mezunu bireylerin Ayrıcalıklılık / Yetersiz Özdenetim ve Tehditler Karşısında Dayanıksızlık şema puanlarının ilköğretim, lise ve lisans mezunu bireylerden dahi düşük olduğunu göstermektedir. Aracı'nın 2019 yılında yapmış olduğu çalışmada erken dönem şemaların eğitim durumuna göre

farklılaşmadığı görülmektedir. Ancak bu çalışmanın örneklem dağılımına bakıldığında katılımcıların %73.4 lisans eğitim düzeyinde olduğundan bu sonucun çıktığı kanaatine varılmış ve Aracı tarafından bu durum araştırmanın bir sınırlılığı olarak ifade edilmiştir (Aracı,2019). Demirhan'ın 2018 yılında yapmış olduğu çalışmada ise lisans eğitim düzeyindeki katılımcıların, lisansüstü eğitim düzeyindeki katılımcılara göre erken dönem uyumsuz şemalardan aldıkları puanların istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek olduğu saptanmıştır. (Demirhan, 2018). Demirhan'ın çalışmasından farklı olarak mevcut çalışmada katılımcılar 4 farklı eğitim düzeyine dağılmıştır. Demirhan'ın çalışmasında tüm şemalarda eğitim düzeyine göre farklılaşma görülürken mevcut çalışmada yalnızca bahsi geçen şemaların eğitim düzeyine göre farklılaşmasının nedeninin örneklemedeki eğitim düzeyi grubu sayısının olduğu düşünülmektedir. Mevcut çalışmada ilköğretim seviyesindeki bireylerde lisans ve lisansüstü eğitimi olan bireylere göre daha yüksek görülen şemalara baktığımızda, kişilerin kendilerini yetersiz hissetmeleriyle ilişkili şemaların daha yüksek çıkmasının kavramsal perspektifçe anlamlı olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra lisansüstü eğitimi olan bireylerin, diğer eğitim düzeylerindeki bireylere kıyasla, Ayrıcalıklılık / Yetersiz Özdenetim ve Tehditler Karşısında Dayanıksızlık şemalarında anlamlı derecede daha düşük puan almalarının yine kavramsal açıdan tutarlı bir sonuç olduğu düşünülmektedir. Fakat, araştırmacının bu görüşlerinin, gelecekte eğitim düzeyinin Erken Dönem Şemalarla ilişkisine dair yapılacak çalışmaların daha farklı bir araştırma deseni ile tekrarlanması gerektiği düşünülmektedir.

Şema Modlarının eğitim düzeyi ile ilişkisine bakıldığında ise ilköğretim mezunu bireylerin Kırılgan Çocuk ve Hiddetli Çocuk modları puanlarının lisansüstü mezunlarından daha yüksek; lisansüstü mezunu bireylerin Mutlu Çocuk modu puanlarının ilköğretim mezunlarından daha yüksek; ilköğretim mezunu bireylerin Dürtüsel Çocuk modu puanlarının lisans ve lisans üstü mezunlarından daha yüksek; ilköğretim mezunu bireylerin Kopuk Kendini Yatıştırıcı ve Şüpheli Aşırı Denetimci modu puanlarının lisansüstü mezunlarından daha yüksek; lisans mezunu bireylerin Zorba ve Saldırgan ve Kurnaz Avcı modları puanlarının lisansüstü mezunu bireylerden daha yüksek; lisans mezunu bireylerin Adli Büyüklenmeci modu puanları ilköğretim ve lise mezunu bireylerden daha yüksek; ilköğretim mezunu bireylerin Cezalandırıcı Ebeveyn ve Talepkar ebeveyn modları puanlarının lise, lisans ve lisans üstü mezunlarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Yolalan'ın çalışmasında eğitim düzeyi lisans öncesi katılımcıların talepkar ebeveyn, söz dinleyen teslimci, dürtüsel çocuk, cezalandırıcı ebeveyn, öfkeli çocuk ve kopuk korungan modlarından aldıkları puanların eğitim düzeyi lisans ve üzeri olan katılımcılara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu saptanmıştır (Yolalan,2019). Mevcut çalışma ile Yolalan'ın

çalışmasında paralellikler olduğu görülmekle beraber iki çalışmanın örneklem yapısının farklılığından kaynaklandığı düşünülen farklılıklar da mevcuttur.

Eğitim düzeyinin saldırganlık türleri ile ilişkisine bakıldığında ise, mevcut araştırma verilerine göre genel anlamda eğitim seviyesi arttıkça saldırganlık eğiliminin azaldığı sonucuna varmak mümkündür. Bu çalışmada, ilköğretim ve lise mezunu bireylerin Fiziksel Saldırganlık alt boyutu puanları lisans ve lisansüstü bireyden daha yüksek olduğu saptanmıştır. Akkuş ve Yıldırım'ın erkeklerin kadınlara karşı uyguladıkları şiddeti etkileyen faktörler üzerine yürütmüş oldukları çalışmada (2018) eğitim seviyesi azaldıkça erkeklerin kadınlara fiziksel saldırganlık uygulama oranlarının arttığı saptanmıştır. Bahsi geçen araştırmanın örnekleme, bu araştırmanın örnekleminde cinsiyet katılımı açısından farklılık gösterse de, sonuçlar arasında tutarlılık olduğunu söylemek mümkündür. Saldırganlık türleri özelinde eğitim seviyeleri arasındaki farklılaşma düzeyleri değişse de eğitimin saldırganlık eğilimi üzerinde önemli bir önleyici faktör olduğu söylenebilir. Ancak, saldırganlık eğilimini önlemede eğitimin tek başına yeterli olmayacağı da not edilmelidir.

Bu araştırmanın temel sorularından biri erken dönem uyumsuz şemaların ve şema modlarının, saldırganlığın farklı türlerinin belirleyicisi olup olmadığıdır. Mevcut çalışmada Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ve Şema Modlarının Saldırganlığı yordamasında Adımsal Regresyon analizi ile incelenmiştir.

Mevcut çalışmada Hiddetli Çocuk, Kurnaz Avcı ve Zorba ve Saldırgan Modlarının Fiziksel Saldırganlık üzerinde pozitif yönde etkisi olduğu görülürken Entrikacı Manipülatif modun ise negatif yönde etkisi olduğu görülmüştür. Keulen- de Vos ve arkadaşlarının 2014 yılında B Kümesi Kişilik Bozukluğu tanısı alan psikiyatri kurumunda yatan 95 erkek mahkum örneklem ile yürütülmüş çalışmasında hastalarda suçu işlemeyen önce, suçu işledikleri zamana göre Kırılgan Çocuk Modu, Yalnız Çocuk, Kopuk Korungan ve Aşırı Telafici modlarının aktive olduğu; suç işledikleri süreçte ise, suç öncesine oranla daha fazla Kızgın , Dürtüsel Çocuk Modlarının, Zorba ve Saldırgan ve Kurnaz Avcı Başa Çıkma Modlarının aktive olduğu görülmüştür. Şema modları ve agresyon ilişkisi üzerine mahkum katılımcılarla yürütülen bir diğer çalışmada ise Hiddetli Çocuk, Öfkeli Çocuk, Dürtüsel Çocuk, Zorba ve Saldırgan, Büyükleme modlarının agresyon ile ilişkili olduğu saptanmıştır (Dunne, Gilbert, Lee & Daffern, 2017). Örneklem yapılarında ve araştırma metodlarında farklılıklar olsa da her iki çalışmanın da ortak sonucu öfke, dürtüsellik ve uyumsuz başa çıkma stratejilerinin saldırgan davranışı tetiklediği yönündedir (Deborah Lewis et. al., 2019). Mevcut araştırma bulgularını, bahsi geçen araştırmalar

ışığında ele aldığımızda, sonuçların alanyazın ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Entrikacı-Manipülatif Modun Fiziksel Saldırganlık üzerinde negatif yönlü bir etkisi ise kavramsal perspektifte değerlendirilmiştir. Entrikacı- Manipülatif modda birey, diğerlerine doğrudan zarar vermekten ziyade onları manipüle ederek, kandırarak istediklerini elde etmeye odaklıdır. Fiziksel saldırganlıkta ise karşıdaki kişiye doğrudan zarar verme söz konusu olmadığından Entrikacı-Manipülatif modun negatif yönde bir etkisi olduğu düşünülmektedir.

Öfke alt boyutuna geldiğimizde ise, mevcut araştırmada Hiddetli Çocuk, Öfkeli Korungan, Öfkeli Çocuk, Talepkar Ebeveyn, Büyüklemece Modlarının ve Onay Arayıcılık şemasının pozitif yönde ve Söz dinleyen Temsilci, Kurnaz Avcı, Dürtüsel Çocuk Sağlıklı Yetişkin modlarının negatif yönde öfkeyi yordadığı saptanmıştır. Öfke, bireyin beklediği durumların, istediklerinin gerçekleşmediği ve öngörülmeven sonuçlarla karşı karşıya kaldığında ortaya çıkan duygusal reaksiyon olarak tanımlanmıştır (Soykan,2003; Karataş,2008). Karaca ve Ateş'in 2019 yılında yayınlanmış çalışmalarında, değerlendirmiş oldukları yaygın anksiyete ve öfke kontrolü olan vakanın Öfkeli Çocuk Modu, Kırılğan Çocuk, Söz Dinleyen Temsilci, Kopuk Korungan ve Talepkar Ebeveyn modlarından yüksek puanlar aldıkları belirtilmiş olup mevcut araştırma verilerini destekler çıktıkları bulunmaktadır.(Karaca&Ateş,2019). Mevcut çalışma verilerine göre Söz Dinleyen Temsilci modunun Öfke üzerinde negatif bir etkisi olduğu görülürken, Kırılğan Çocuk modunun bir etkisi olduğu saptanmamıştır. Bahsi geçen çalışmanın vaka analizi olması ve incelenen vaka da yaygın anksiyet bozukluğu da görülmesinin sonuçlardaki farklılığa neden olduğu düşünülmektedir Soykan, öfke kavramı üzerine yapmış olduğu çalışmasında öfkenin; kırılma, alınma, gücenme, anlaşılmama, reddedilme, engellenme, korku, kaygı, hayal kırıklığı, yalnızlık temel olumsuz duygular sonucunda dolaylı olarak meydana geldiği ve ikincil bir duygu olarak tanımlanabileceğini belirtmiştir (Soykan,2003). Çocuk Modlarından Hiddetli Çocuk ve Öfkeli Çocuk modlarının saldırganlığın Öfke alt boyutu üzerinde etkili olması bu modların teorik açıklaması göz önüne alındığında şaşırtıcı olmadığı düşünülmektedir. Bahsi geçen çocuk modlar, birey duygusal ihtiyaçlarının karşılanmaması veya bireyin karşılanmadığını hissetmesi sonucunda hayal kırıklığı yaşaması ile meydana gelir (Jacob, van Genderen & Seebauer, 2014). Soykan'ın öfke tanımıyla da beraber değerlendirdiğinde mevcut araştırma çıktılarının tutarlı olduğu düşünülmektedir. Büyüklemece modda da bireyin kendini diğerlerinden üstün görerek istediği her şeyi elde etme arzusu bulunduğundan (Lobbestael, van Vreeswijk & Arntz, 2007) ve bu gerçekdışı beklentilerinin karşılanması mümkün olamayacağından Öfke alt boyutunda Büyüklemece modun etkili olması tutarlı bir sonuç olarak değerlendirilmektedir. Kurnaz Avcı modunda olan bireyler düşman olarak gördüğü

kişilere karşı soğukkanlı ve statejik bir şekilde zarar verme eğilimindedir (Lobbestael, van Vreeswijk & Arntz, 2007). Öfke saldırganlığın daha çok duygusal boyutu olduğundan Kurnaz Avcı modunun öfke üzerinde negatif etkisinin anlamlı olduğu düşünülmektedir. Araştırmacının bahsetmiş olduğu Kurnaz Avcı modu fiziksel saldırganlık üzerinde pozitif etkisinin olmasını da göz önüne aldığında bu değerlendirmenin tutarlı olduğu görülecektir. Dürtüsel Çocuk modunun ana teması “istiyorum, olacak” olduğundan, bu moddaki bireyler isteklerinin gerçekleşmesi için kontrolsüzce ve düşünmeden hareket etme eğilimindedir (Jacob, van Genderen & Seebauer, 2014). Kurnaz Avcı modu için ifade edildiği gibi, öfke saldırganlığın duygusal boyutu olduğundan Dürtüsel Çocuk Modunun Öfkeyi negatif yönde yordamasının anlamlı bir çıktı olduğu düşünülmektedir. Soyaslanve Özcan’ın 2019 yılında Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ile öfke arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada kişilerin öfke düzeyi ile onay arayıcılık şemaları arasında pozitif bir ilişki saptandığı ifade edilmiş olup mevcut araştırma verileri ile paralellik gösterdiği görülmektedir.

Saldırganlığın düşmanlık alt boyutu üzerinde etkisi olan Erken Dönem Uyumsuz Şema ve Şema Modlarına bakıldığında ise, bu çalışmada Şüpheli Aşırı Denetimci, Öfkeli Çocuk, Kırılgan Çocuk, Öfkeli Korungan, Talepkar Ebeveyn, Dürtüsel Çocuk modlarının ve Onay Arayıcılık şemasının pozitif yönde ve Mutlu Çocuk, Kopuk Korungan, Sağlıklı Yetişkin, Söz Dinleyen Temsilci, Cezalandırıcı ebeveyn modlarının negatif etkisi olduğu saptanmıştır. Şüpheli-Aşırı Denetimci modda birey sürekli olarak etrafındaki tehditlere veya tehdit olarak algıladığı durum ve kişiler üzerine düşünür ve onları kontrol etmeye çalışır. Bireyin diğerlerini tehdit olarak nitelendirmesi onlarla ilgili olumsuz inanç ve tutumlar geliştirmesi ile sonuçlanır. Diğerlerine karşı geliştirilen olumsuz inanç ve tutumların Düşmanlığın kognitif bileşenlerini oluşturması da göz önüne alındığında (Ramirez & Andreu, 2006) saldırganlığın bu alt boyutunda Şüpheli-Aşırı Denetimci modun görülmesi anlamlı olacaktır. Çocuk modlarının çoğunlukla, diğerlerinin bireyi reddettiği veya yalnız bıraktığı durumlarda ortaya çıktığı bilinmektedir (Jacob, van Genderen & Seebauer, 2014). Ramirez ve Andreu’nun çalışmalarındaki düşmanlık tanımını çocuk modları perspektifinden ele alındığında, saldırganlığın düşmanlık alt boyutunda Öfkeli Çocuk, Kırılgan Çocuk ve Dürtüsel Çocuk modlarının etkili olmasının alanyazın ile paralel bir çıktı olduğu düşünülmektedir. Onay Arayıcılık şeması aktif olan bireylerde reddedilmeye karşı aşırı hassasiyet gözlemlenir, özsaygılarını diğerlerinin verdiği tepkiler üzerinden değerlendirirler (Young, Klosko & Weishaar, 2009). Bu şeması aktif olan bireyler için “diğerleri” demek benlikleri demek anlama geldiğinden, ihtiyaçları olan onayı alamadıklarında diğerleri onlar için bir tehdit unsuru haline gelmektedir. Bu perspektiften bakıldığında onay arayıcılık şemasının

düşmanlığı yordamasının anlamlı olduğu düşünülmektedir. Kopuk Korungan modda olan bireyler duygularını regüle etmekten ziyade duygularından ve duygusal tepkilerden kaçındıkları bilinmektedir. Genel olarak kendilerini duygusuz hissederler ve diğerlerinden kopukturlar (Young, Klosko& Weishaar, 2009). Düşmanlıkta diğerlerine karşı aşırı duyarlılık vardır ve onları tehdit olarak görürler. Diğer bir deyişler diğerleri ile ilgili tekrarlayan olumsuz düşünce ve inançları vardır. Bu iki teorik açıklama beraber ele alındığında kopuk korungan modun düşmanlığı negatif yönde yordaması araştırmacı tarafından anlamlı bulunmuştur. Söz Dinleyen Temsilci modda ise anahtar kelime “itaattir”.Kendilerini diğerleri karşısında güçsüz ve savunmasız olarak gördüklerinden çatışmadan kaçınırlar (Young, Klosko& Weishaar, 2009). Düşmanlıkta ise esas olan diğerlerinin tehdit olarak algılanması ve onlara karşı negatif tutumların geliştirilmesidir. Bu açıdan bakıldığında Söz Dinleyen Temsilci modunun düşmanlığı ters yönde yordamasının tutarlı olduğu düşünülmektedir. Mevcut araştırmada, Uyum Bozucu Ebeveyn modlarının Düşmanlığı yordadığı fakat Talepkar Ebeveyn Modunun pozitif yönde, Cezalandırıcı Ebeveyn modunun ise negatif yönde yordadığı saptanmıştır. Talepkar Ebeveyn modunda birey mükemmelliğe karşı oldukça hassastır ve kendini yüksek standartları karşılamak mecburiyetinde hisseder (Jacob, van Genderen & Seebauer, 2014). Düşmanlıkta diğerlerinin tehdit olarak görülmesi, bireylerin ulaşmaya çalıştıkları mutlak mükemmeliyete engel olacağı inancını doğuracağı araştırmacı tarafından düşünülmekte olup, Talepkar Ebeveyn modunun düşmanlığı yordamasının anlamlı olduğu düşünülmektedir. Ancak araştırmacının bu görüşlerinin gelecekteki tekrardan araştırılması gerekmektedir. Cezalandırıcı Ebeveyn modunda ise bireyin kendisi hakkında aşırı derecede olumsuz düşünceleri vardır, kendisini değersiz görür. Bununla beraber, kişi diğerlerini de kısıtlama, eleştirme veya cezalandırma eğilimindedir. Mevcut araştırmada Cezalandırıcı Ebeveyn modu üzerinde negatif etkisi olduğu saptanmıştır. Bu modda birey kendisini değersizleştirdiğinden, diğerlerine karşı olan negatif inançlar ve düşüncelerle karakterize olan Düşmanlığı negatif yönde yordamasının tutarlı olduğu düşünülebilir.

Sözel saldırganlık günümüzde oldukça sık karşılaştığımız, çoğu zaman yapılan davranışın bir saldırganlık türü olarak dahi görülmediği bir saldırganlık türüdür. Mevcut araştırma verilerine göre Zorba ve Saldırganlık, Öfkeli Çocuk, Dürtüsel Çocuk, Öfkeli Korungan, Talepkar Ebeveyn modlarının; Ayrıcalılık / Yeteriz Özdenetim, Sosyal İzolasyon /Güvensizlik şemalarının pozitif yönde ve Söz Dinleyen Temsilci modu ve İç içe geçme/ Bağımlılık şemalarının negatif yönde sözel saldırganlığı yordadığı görülmektedir. Çocuk modlarında, bireylerin olaylara tıpkı çocuklarda olduğu gibi mantıksal olarak değerlendirmeksizin tepki verirler (Jacob, van Genderen & Seebauer, 2014). Öfkeli Çocuk modunda kişi, öfkesini karşısındaki kişiyi incitecek davranışlarla

ifade edebilmektedir. Dürtüsel Çocuk modunda ise kişi, istediklerinin gerçekleşmesi veya ihtiyaçlarının karşılanması için kendisi veya diğerleri için oluşabilecek olumsuz sonuçları değerlendirmeksizin hareket eder. Sözel saldırganlık karşısındaki bireyi reddetme, onu tehdit etme, onur kırıcı sözler söyleme gibi davranışları kapsadığından(Karataş, 2008;Erşan, Doğan &Doğan, 2009; Geen& Donnerstein,1998), bahsi geçen çocuk modlarının sözel saldırganlık üzerinde etkisi olması kavramsal açıdan anlamlı bulunmuştur. Öfkeli Korungan modda olan bireyler, öfkeyi kendilerini diğerlerinden korumak amacıyla araç olarak kullanmaktadır (Lobbestael, van Vreeswijk & Arntz, 2007). Sözel Saldırganlık kapsamına giren davranışlara bakıldığında kişilerin hep karşılarındakileri bastırmaya, kontrol edebilmeye yönelik davranışlar olduğu görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında Öfkeli Korungan modun Sözel Saldırganlığı pozitif yönde yordamasının anlamlı olduğu düşünülmektedir. Talepkar Ebeveyn modda olan kişi yüksek beklentilerinin karşılanması konusunda kendini olduğu gibi diğerlerini de baskı altına alabilmektedir. Sözel saldırganlık davranışları göz önüne alındığında Talepkar Ebeveyn Modunun saldırganlığın bu alt boyutu üzerinde etkisi olmasının tutarlı bir veri olduğu düşünülmektedir. Söz Dinleyen Temsilci modda birey kendilerini diğerlerinin karşısında savunmasız olarak gördüklerinden çatışmadan kaçınma eğilimindedirler (Young, Klosko& Weishaar, 2009). Sözel saldırganlıkta ise kişinin, diğerlerin iletişim kanalı ile incitmesi söz konusudur (Algur,2019). Ancak Söz Dinleyen Temsilci Modda birey, kendisi mevcut şemaları nedeniyle fazlası ile incinmiş olduğundan, kendini oldukça güçsüz hisseder bu sebeple birini incitmek değil tam tersi bir başkasının kendisine uyguladığı olumsuz tutum ve davranışlar karşısında bile tepkisiz kalma eğilimindedir. Bu bağlamda, mevcut kavramsal tanımlar göz önüne alındığında Söz Dinleyen Temsilci Modunun sözel saldırganlık üzerinde ters yönlü bir etkisinin anlamlı olduğu düşünülmektedir. Dozois, Martin ve Faulkner'in çalışmasında Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ile Mizah Türleri ve Saldırganlığın ilişkisini inceledikleri çalışmada (2013), Zedelenmiş Sınırlar alanındaki şemaları olan bireylerin agresif mizaha daha yatkın olduklarını belirtmişlerdir. Buradaki agresif mizahı, alay etme, sarkastik cümleler kullanma ve aşağılama olarak tanımlamışlardır. Bu davranışların sözel saldırganlık kapsamına girdiğini göz önüne aldığımızda , mevcut araştırma verilerini destekler nitelikte olduğunu görebiliriz. Bununla beraber Tremblay ve Dozois'in çalışmasında da Sosyal İzolasyon/ Güvensizlik, Ayrıcalıklılık/ Yetersiz Özdenetim, Tehditler Karşısında Dayanısızlık şemalarının Sözel Saldırganlık üzerinde etkisi olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (2009). Ancak mevcut çalışmanın aksine bahsi geçen çalışmada Tehditler Karşısında Dayanısızlık şemasının Sözel Saldırganlık üzerinde bir etkisi olduğu saptanmamıştır. Mevcut çalışmada Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ve Şema Modlarının Saldırganlık üzerine etkisi aşamalı regresyon modeli ile incelenmiştir, fakat Tremblay ve Dozois'in çalışmasında

bağımsız değişken yalnızca Erken Dönem Uyumsuz Şemalardır. İki araştırma verilerindeki farklılığın araştırma desenindeki bu farklılıktan kaynaklandığı düşünülmektedir. Bağımlılık şemasının negatif yönlü etkisinin güncel yaşam koşullarının bir sonucu olduğu söylenebilir çünkü bireyler şuan hayatları üzerindeki kontrolü oldukça kaybetmiş hissettiklerinden, özellikle Bağımlılık Şeması aktif olan kişilerin, kendi kontrollerinde kalan sayılı şeylerden biri olan insan ilişkilerini kaybetme endişesi ile sözel saldırganlıktan kaçındıkları yorumu yapılabilir.

Zorba ve Saldırgan modunun ise Fiziksel, Sözel saldırganlığı yordadığı mevcut araştırma verilerinin bir diğer çıktısıdır. Ertürk ve Kaynar Kişilik Bozukluklarında Şema Terapi çalışmalarında (2017) Zorba ve saldırgan modun antisosyal kişilik bozukluğunu diğer kişilik bozukluklarından ayırtıran mod olarak ifade etmiştir. Antisosyal Kişilik Bozukluğu saldırganlıkla bağlantılı olarak en çok ele alınan kişilik bozukluğu türü olduğu göz önüne alındığında (Türkçapar ve ark., 2004) mevcut araştırma bulgularının anlamlı olduğu söylenebilir. Bununla beraber mevcut araştırmada saldırganlığın öfke ve düşmanlık alt boyutunda Zorba ve Saldırgan modun etkisi olmadığı saptanmıştır. Burada öfke saldırganlığın daha çok duygusal boyuru ve düşmanlık da daha çok bilişsel boyuru olduğundan zorba ve saldırganlık modun bu saldırganlık boyutunda etkili olmadığı düşünülmektedir.

Sağlıklı Yetişkin ve Mutlu Çocuk modlarının saldırganlık üzerine etkisine bakıldığında ise, Sağlıklı Yetişkin Modun Öfke ve Düşmanlığı yordadığı ve bu etkinin yönünün ise negatif olduğu Mutlu Çocuk modunun ise Düşmanlığı yine negatif yönde yordadığı görülmektedir. Sağlıklı Yetişkin mod, bireyin karşılanmamış duygusal ihtiyaçlarının giderilmesine yardımcı olur Bu modda olan bireyler mevcut durumlar karşısında uygun tepkiler vermektedir (Young, Klosko & Weishaar, 2009; Jacob, van Genderen, Seebauer, 2014). Bu bağlamda bakıldığında araştırmacı Sağlıklı Yetişkin modunun saldırganlığı tüm alt boyutlarını yordamasını beklemekteydi. Kavramsal tanıma bakıldığında Sağlıklı Yetişkin modda olan kişinin olumsuz duygu ve davranışlarla sonuçlanan saldırganlık eğiliminin azalması gerektiği düşünülmektedir. Mevcut araştırmanın katılımcı sayısının ölçeklerdeki total madde sayısına göre düşük olmasının bu sonucu etkilemiş olduğu ve daha fazla katılımcı ile tekrar incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Mutlu Çocuk modunda ise Erken Dönem Uyumsuz şemalar aktif değildir çünkü bu kişilerin duygusal ihtiyaçları karşılanmıştır. Kişi, diğerleri ile ilişkilerde sağlıklı bağlar kurabilir, son derece neşeli ve huzurludur (Young, Klosko & Weishaar, 2009; Jacob, van Genderen, Seebauer, 2014). Düşmanlıkta temel olarak birey diğerlerine karşı olumsuz tutum ve inançlara sahiptir ve onlara güven duymaz. Mutlu Çocuk modunda ise birey'in duygusal ihtiyaçları karşılanmış olduğundan bu modun Düşmanlığı negatif yönde yordamasının anlamlı olduğu düşünülmektedir. Fakat

Sağlıklı Yetişkin modda olduğu gibi Mutlu Çocuk moduna da kavramsal açıdan bakıldığında saldırganlığın tüm alt boyutlarını negatif yönde yordamasının daha anlamlı bir sonuç olacağı düşünülmektedir. Alanyazında halihazırda Sağlıklı Yetişkin ve Mutlu Çocuk modlarının saldırganlığa etkisine yönelik bir çalışmaya rastlanmamış olup, bu ilişkinin ele alındığı çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

4.2. Sınırlılıklar

Bu çalışma ile Erken Dönem Uyumsuz Şemaların ve Şema Modlarının Saldırganlık türleri üzerindeki etkisine dair alanyazına katkı sağlandığı düşünülmektedir. Ancak, bu araştırmanın birtakım sınırlılıkları mevcuttur.

İlk olarak, araştırmada kullanılan ölçekler ve madde sayıları göz önüne alındığında, mevcut araştırmanın örneklem sayısı yeterli değildir. Bununla beraber araştırmacı ölçekleri çevrimiçi ortamda uyguladığından, katılımcıların araştırmaya katıldıkları esnada buldukları koşullar standardize edilememiştir. Diğer bir deyişle, çevresel faktör etkisi elimine edilememiştir.

Araştırma verilerinin toplandığı dönem, tüm dünyayı hem maddi, hem fiziksel hem de psikolojik olarak fazlasıyla etkileyen Covid-19 pandemisine denk gelmektedir. Katılımcıların vermiş olduğu yanıtları pandemi faktörünün etkilemiş olabileceği düşünülmektedir. Bununla beraber, araştırmada kullanılan ölçekler, katılımcıların kendilerini değerlendirdiği ölçekler olduğundan, vermiş oldukları yanıtların objektifliğinin etkilenmiş olması olasıdır.

Özetle, mevcut araştırma verilerinin bahsi geçen sınırlılıklar ışığında değerlendirilmesi daha doğru olacaktır. Elde edilen bulguların, gelecekteki çalışmaları destekleyeceği düşünülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Mevcut araştırmada Erken Dönem Uyumsuz Şemaların ve Şema Modlarının saldırganlığın alt boyutları üzerindeki farklılaşan etkileri derinlemesine incelenmiştir. Araştırmada Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ve Şema Modlarının Saldırganlık üzerindeki etkisi beraber değerlendirildiğinde, saldırganlığın tüm alt boyutlarında etkili olan Şema Modlarının Erken Dönem Uyumsuz Şemalara kıyasla niceliksel olarak daha fazla olduğu görülmüştür. Erken Dönem Uyumsuz Şemaların ve Şema Modlarının saldırganlığın türleri üzerinde benzer etkileri olduğu gibi farklılaştığı görülmüştür. Bu bağlamda, araştırmanın Saldırganlığın türlerine göre saldırganlığı yordayan Erken Dönem Uyumsuz Şemaların ve Şema Modlarının farklılık gösterecektir hipotezi desteklenmiştir ve her ne kadar bazı şemaların ve şema modlarının saldırganlığın tüm türlerinde etkisi olduğu görölse de, saldırganlığın farklı türlerinde farklı şema ve şema modlarının aktif olduğu mevcut araştırma verilerince ortaya konmuştur.

Bu araştırma, alanyazında konuyla ilgili mevcut araştırmaların incelenmesi sonucunda yapılandırılmış olup, özellikle örnekleme bakımından diğer araştırmalardan ayrışmaktadır. Özellikle şema modlarının saldırganlıkla olan ilişkisine yönelik çalışmalarda örneklemin adli psikiyatrik yatan hastalardan ve hali hazırda mahkum olan bireylerden oluşması, bahsi geçen çalışmaların topluma genellenmesi noktasında yetersiz kalmaktadır. Bu araştırmada, saldırgan davranışların her zaman yargıya intikal etmediği veya saldırgan davranış gösteren kişilerin psikiyatrik bir tanısı olmayabileceği göz önüne alınarak örneklemin kapsamı daha geniş tutulmuştur. Saldırgan davranışın psikolojik dinamiğini anlamak ve saldırganlığın daha erken aşamada önlenebilirliği açısından mevcut araştırmanın alanyazına katkı sağladığı düşünölmektedir.

Bu araştırmada, günümüzde her geçen gün artmakta olan saldırgan davranışların psikolojik açıdan ele alınması amacı ile Erken Dönem Uyumsuz Şemaların ve Şema Modlarının saldırganlık üzerine etkisi incelenmiştir. Bu araştırmanın alanyazındaki benzer çalışmalardan farkı Erken Dönem Uyumsuz Şemaların ve Şema Modlarının klinik olmayan ve hapisanede bulunmayan bir örneklem ile saldırganlığın alt boyutları üzerindeki farklılaşan etkilerinin incelenmiş olmasıdır.

Mevcut araştırmanın daha büyük bir örneklem ile tekrarlanmasının, sonuçların genellenebilirliği açısından gerekli olduğu düşünölmektedir. Bununla beraber, katılımcıların kendilerini değerlendirdikleri ölçekler yerine farklı yöntemler kullanılarak ilgili verilerin toplanması araştırmanın geçerliği açısından önem arz etmektedir.

Her ne kadar araştırmanın örneklemini klinik olmayan ve hali hazırda mahkumiyeti bulunmayan bireyler oluştursa da, bireylerin psikiyatrik tanı ve herhangi bir adli kaydının olup olmadığı da daha detaylı bir şekilde görüşme yöntemi ile değerlendirilerek verilerin bu bilgiler ışığında değerlendirmesi daha doğru ve berrak sonuçlar verecektir.

şu anda tüm dünyayı etkisi altına almış olan Covid-19 pandemisi, herkesi fiziksel ve mental olarak fazlasıyla etkilemiştir. Bu nedenle, pandemi döneminde gerçekleştirilmiş olan çalışmanın, pandemi sonrasında, pandeminin yarattığı olumsuzlukların etkisi geçtikten sonra tekrarlanması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- .Akkuş, S., & Yıldırım, Ş. (2018). Erkeklerin kadına yönelik fiziksel şiddet uygulamasına etki eden faktörlerin incelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(4), 1368-1388.
- Algur, V. (2019). *Üniversite öğrencilerinin anksiyete ve depresyon düzeyleri ile fiziksel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve sözel saldırganlık arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi , İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Allen, J. J., & Anderson, C. A. (2017). General aggression model. *The international encyclopedia of media effects*, 1-15.
- Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2002). Human aggression. *Annual review of psychology*, (53), 27-51.
- Aracı, A. (2019). *Kişilik bozukluklarının erken dönem uyumsuz şemalar ve savunma mekanizmalarıyla ilişkisi* (Yüksek Lisans tezi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- Artino Jr, A. R. (2007). Bandura, Ross, and Ross: Observational Learning and the Bobo Doll. *Online Submission*.
- Askari, I. (2019). Early maladaptive schemas and cognitive-behavioral aspect of anger: Schema model perspective. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, 37(3), 262-283.
- Avcı, Ö. H., & Yıldırım, İ. (2014). Ergenlerde şiddet eğilimi, yalnızlık ve sosyal destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(29-1), 157-168.
- Axelrod, R. (1973). Schema theory: An information processing model of perception and cognition. *The American Political Science Review*, 67(4), 1248-1266.
- Ayan, S. (2007). Aile içinde şiddete uğrayan çocukların saldırganlık eğilimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 8(3), 206-214.
- Balıkçı, R. (2018). *Çocuklarda ve ergenlerde çevrimiçi oyun bağımlılığı ve agresif davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Bamber, M. (2004). 'The good, the bad and defenceless Jimmy'—a single case study of Schema Mode Therapy. *Clinical Psychology & Psychotherapy: An International Journal of Theory & Practice*, 11(6), 425-438.
- Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G. V., & Pastorelli, C. (1996). Mechanisms of moral disengagement in the exercise of moral agency. *Journal of personality and social psychology*, 71(2), 364.
- Bandura, A., Ross, D., & Ross, S. A. (1961). Transmission of aggression through imitation of aggressive models. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 63(3), 575.
- Barlett, C. P., & Anderson, C. A. (2012). Examining media effects: The general aggression and general learning models. *The international encyclopedia of media studies*

- Beck, A. T. (1967). *Depression: Clinical, experimental and theoretical aspects*. New York: Harper and Row.
- Berkowitz, L. (1989). Frustration-aggression hypothesis: examination and reformulation. *Psychological bulletin*, 106(1), 59.
- Berna, L. T. (2019). The relationship between aggressive behaviour and negative automatic thoughts in university students: the mediator role of hopelessness level. *Health Sciences Quarterly*, 3(5), 65-72.
- Bernstein, D. P., Clercx, M., & Keulen-De Vos, M. (2019). Schema therapy in forensic settings. *The Wiley international handbook of correctional psychology*, 654-668.
- Bernstein, P., Rafaeli, E. & Young, J. (2011). *Şema Terapi: Ayırıcı Özellikler*. Miray Şaşıoğlu (Çev.). İstanbul: Psikonet.
- Bitane, B., S., (2019). *Ergenlerin algıladıkları ebeveyn psikolojik kontrolü, erken dönem uyumsuz şemalar ve uyum sorunları ilişkisinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü)
- Bosson, J. K., Vandello, J. A., Burnaford, R. M., Weaver, J. R., & Arzu Wasti, S. (2009). Precarious manhood and displays of physical aggression. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 35(5), 623-634.
- Budak, S. (2009). Psikoloji sözlüğü (4'üncü baskı). Ankara: Bilim ve Sanat.
- Buss, A. H., & Perry, M. (1992). The aggression questionnaire. *Journal of personality and social psychology*, 63(3), 452.
- Castille, K., Prout, M., Marczyk, G., & Shmidheiser, M. (2007). The early maladaptive schemas of self-mutilators: Implications for therapy. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 21(1), 58.
- Chakhssi, F., De Ruiter, C., & Bernstein, D. P. (2013). Early maladaptive cognitive schemas in child sexual offenders compared with sexual offenders against adults and nonsexual violent offenders: An exploratory study. *The Journal of Sexual Medicine*, 10(9), 2201-2210.
- Chang, L., Schwartz, D., Dodge, K. A., & McBride-Chang, C. (2003). Harsh parenting in relation to child emotion regulation and aggression. *Journal of family psychology*, 17(4), 598.
- Çelik, H., & Kocabıyık, O. O. (2014). Genç yetişkinlerin saldırganlık ifade biçimlerinin cinsiyet ve bilişsel duygu düzenleme tarzları bağlamında incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 139-155.
- Çelik, H., & Otrar, M. (2009). Saldırganlık envanterinin türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları.
- Çelikkaleli, Ö., & Tümtaş, M. S. (2017). Üniversite öğrencilerinde sosyal dışlanma ile saldırganlık arasındaki ilişkide sosyal yabancılaşmanın aracı rolü.
- Demirhan, Z. (2018). *Yaşam amaçları belirlemede erken dönem uyumsuz şemaların etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

- Demirtaş Madran, A. (2012). *Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nin Türkçe Formunun Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması*, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 23, 1-6.
- Demirtaş-Madran, H. A. (2020). Cinsiyet ve Saldırganlık İlişkisi: Görgül ve Kuramsal Çalışmalara Güncel Bir Bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 23(45), 97-114.
- Dever, A., & Bulut, E. (2017). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin araştırılması: ordu üniversitesi örneği. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (Müsbid)*, 5(10), 45-5
- Dozois, D. J., Martin, R. A., & Faulkner, B. (2013). Early maladaptive schemas, styles of humor and aggression. *Humor*, 26(1), 97-116.
- Dönmez, A. (1992). Bilişsel sosyal şemalar.
- Dunne, A. L., Gilbert, F., Lee, S., & Daffern, M. (2018). The role of aggression-related early maladaptive schemas and schema modes in aggression in a prisoner sample. *Aggressive behavior*, 44(3), 246-256.
- Dunne, A. L., Lee, S., & Daffern, M. (2019). Extending the general aggression model: contributions of DSM-5 maladaptive personality facets and schema modes. *Psychology, Crime & Law*, 25(9), 875-895.
- Duyguner, U. (2018). Genel Popülasyonda Anti-sosyal Davranışların Sıklığı ve Anti-sosyal Davranışlar Gösteren Kişilerde Suça Eğilim ile Erken Dönem Uyumsuz Şemalar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul*.
- Erbaş, E., Dozois, D. J., & Beck, A. T. (2008). Cognitive schemas, beliefs and assumptions. *Risk factors in depression*, 119-143& PERÇİN, N. Ş. (2017). Ahlaki Çözülme (Moral Disengagement) Ölçeği Türkçe Geçerliliği ve Kişi-Çevre Uyumu İlişkisi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(1), 177-190.
- Eremeriş, S., Bellibaş, E., Özbaran, B., Büküşoğlu, N. D., Altıntoprak, E., Bildik, T., & Çetin, S. K. (2009). Ayrılma anksiyetesi bozukluğu olan okul öncesi yaş grubu çocukların annelerinin mizaç özellikleri. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(1), 14-21.
- Erşan, E., Dogan, O., & Doğan, S. (2009). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin sosyodemografik açıdan değerlendirilmesi. *Cumhuriyet Medical Journal (CMJ)*, 31(3), 231-238.
- Ertürk, İ. Ş., & Kaynar, G. (2017). Kişilik bozukluklarında şema terapi yaklaşımı. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(12),97-114.
- Gilbert, F., & Daffern, M. (2011). Illuminating the relationship between personality disorder and violence: Contributions of the General Aggression Model. *Psychology of Violence*, 1(3), 230.
- Gilbert, F., & Daffern, M. (2013). The association between early maladaptive schema and personality disorder traits in an offender population. *Psychology, Crime & Law*, 19(10), 933-946.

- Gör, N., Yiğit, İ., Kömürcü, B., & Ertürk, İ. Ş. (2017). Geçmişin mirası ve geleceğin haritası: Erken dönem uyumsuz şemalar. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 5(10), 197-218.
- Gündoğdu, R. (2010). 9. Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Çözme, Öfke Ve Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3), 257-275.
- Haspolat Özcan, A. (2015). Bağlanma ile öfke düzeyi ve ifadesi arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şemaların aracı rolü (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara*.
- Haspolat, A., & Şendağ, M. A. (2018). Öfkeyi yordamak: Bağlanma ve öfke boyutları arasında erken dönem uyumsuz şemaların aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 33(82), 34-48.
- Hermann, H., R. (2019). *İnsanlarda ve Hayvanlarda Baskınlık ve Saldırganlık Büyük Yaşam Mücadelesi*. Görkem Bir (Çev.). İstanbul: The Kitap.
- Hubbard, J. A., Dodge, K. A., Cillessen, A. H., Coie, J. D., & Schwartz, D. (2001). The dyadic nature of social information processing in boys' reactive and proactive aggression. *Journal of personality and social psychology*, 80(2), 268.
- Huesmann, L. R. (1998). The role of social information processing and cognitive schema in the acquisition and maintenance of habitual aggressive behavior. In *Human aggression* (pp. 73-109). Academic Press.
- Infante, D. A. (1995). Teaching students to understand and control verbal aggression. *Communication Education*, 44(1), 51-63.
- Irkörücü, A. (2016). bilişsel şemalarda cinsiyet farkı. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5(9), 103-119.
- Jacob, G. A., & Arntz, A. (2013). Schema therapy for personality disorders—A review. *International Journal of Cognitive Therapy*, 6(2), 171-185.
- Jacob, G., van Genderen, H. & Seebauer, L. (2014). *Mod Terapisi Diğer Yollardan Gitmek*. Nihan Azizlerli & Muharrem Soykut (Çev.) İstanbul: Psikonet.
- Jacobs, I., Lenz, L., Wollny, A., & Horsch, A. (2020). The higher-order structure of schema modes. *Journal of personality disorders*, 34(3), 348-376.
- Johnston, C., Dorahy, M. J., Courtney, D., Bayles, T., & O'Kane, M. (2009). Dysfunctional schema modes, childhood trauma and dissociation in borderline personality disorder. *Journal of behavior therapy and experimental psychiatry*, 40(2), 248-255.
- Kafalı, S., Hünkar, İ., Keçeci, O., & Demiray, E. (2017). Bireysel spor ve takım sporu yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin araştırılması. *Journal of International Social Research*, 10(50), 386-390.
- Kapçı, E. G., & Hamamcı, Z. (2010). Aile işlevi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişki: Erken dönem uyum bozucu şemaların aracı rolü. *Klinik Psikiyatri*, 13(3), 127-136.
- Karaca, B. K., & Gürsoy, M. Mükemmeliyetçiliği Şema Terapiyle Ele Almak: Bir Vaka Üzerinden Anlatım. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 6(3), 312-333.

- Karaca, B., Ateş, N. (2019). Yaygın kaygı bozukluğu ve öfke kontrol probleminde şema terapiyi kullanmak: bir vaka üzerinden anlatım. *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 6.2, 169-182.
- Karataş, Z. (2008). Lise öğrencilerinde öfke ve saldırganlık. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 277-294.
- Karataş, Z., Yavuzer, Y., & Gündoğdu, R. Beliren Yetişkinlikte Saldırganlık: Kişisel ve Ailesel Risk Faktörleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 61-85.
- Kayhan, H. (2017). *Ergenlikte saldırganlık ve duygu düzenleme güçlükleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Kellogg, S. H., & Young, J. E. (2006). Schema therapy for borderline personality disorder. *Journal of clinical psychology*, 62(4), 445-458.
- Kesen, N. F., Deniz, M. E., & Durmuşoğlu, N. (2007). Ergenlerde saldırganlık ve öfke düzeyleri arasındaki ilişki: yetiştirme yurtları üzerinde bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 353-364
- Keulen-de Vos, M. E., Bernstein, D. P., Vanstipelen, S., de Vogel, V., Lucker, T. P., Slaats, M., ... & Arntz, A. (2016). Schema modes in criminal and violent behaviour of forensic cluster B PD patients: A retrospective and prospective study. *Legal and Criminological Psychology*, 21(1), 56-76.
- Khan, N. B. (2006). Age differences in expression of aggression in men and women. *Journal of Independent Studies and Research*, 4(1), 29-32.
- Kırpınar, İ., Deveci, E., Çamur, D. Z., & Kılıç, A. (2014). Somatoform bozukluğu olan hastalarda erken dönem uyumsuz şemalar. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 3, 84-93.
- King, L. A., & Emmons, R. A. (1990). Conflict over emotional expression: Psychological and physical correlates. *Journal of personality and social psychology*, 58(5), 864.
- Kömürcü, B. & Soygüt, G.P. (2014). Erken dönem uyumsuz şemalar, ebeveynlik biçimleri ve psikolojik belirtiler ile psikolojik dışlanmanın tehdit ettiği ihtiyaçlar arasındaki ilişkiler. *Klinik Psikiyatri*, 20, 6-18.
- Köse-Karaca, B., & Gürsoy, M. (2019). Mükemmeliyetçiliği Şema Terapiyle Ele Almak: Bir Vaka Üzerinden Anlatım. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 6(3), 312-333.
- Kurnaz, A., & Kapçı, E. G. (2013). Saldırganlık ve mağduriyet ölçeklerinin ilköğretim ikinci kademe çocuklarına uyarlanması. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 106-115.
- Langhinrichsen-Rohling, J., Thompson, K., Selwyn, C., Finnegan, H., & Misra, T. (2017). Maladaptive schemas mediate poor parental attachment and suicidality in college students. *Death studies*, 41(6), 337-344.
- Leahy, R. L. (2019). Introduction: emotional schemas and emotional schema therapy. *International Journal of Cognitive Therapy*, 12(1), 1-4.

- Lewis, D., Dunne, A. L., Meyer, D., & Daffern, M. (2019). Assessing schema modes using self-and observer-rated instruments: associations with aggression. *Journal of interpersonal violence*, 1-22.
- Lobbestael, J., van Vreeswijk, M., & Arntz, A. (2007). Netherlands Journal of Psychology, 2007, number 3 Shedding light on schema modes: a clarification of the mode concept and its current research status. *Netherlands journal of psychology*, 63(3), 69-78
- Loeber, R., & Hay, D. (1997). Key issues in the development of aggression and violence from childhood to early adulthood. *Annual review of psychology*, 48(1), 371-410.
- Marengo, S. M., Klibert, J., Langhinrichsen-Rohling, J., Warren, J., & Smalley, K. B. (2019). The relationship of early maladaptive schemas and anticipated risky behaviors in college students. *Journal of Adult Development*, 26(3), 190-200.
- Masley, S. A., Gillanders, D. T., Simpson, S. G., & Taylor, M. A. (2012). A systematic review of the evidence base for schema therapy. *Cognitive Behaviour Therapy*, 41(3), 185-202.
- Özyürek, A. (2019). Kişisel Bazı Faktörlere Göre Gençlerin Saldırganlık Düzeyleri. *Proceeding E-Book*, 129-135.
- Padesky, C. A. (1994). Schema change processes in cognitive therapy. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 1(5), 267-278.
- Pinto-Gouveia, J., Castilho, P., Galhardo, A., & Cunha, M. (2006). Early maladaptive schemas and social phobia. *Cognitive Therapy and Research*, 30(5), 571-584.
- Rafaeli, P., Bernstein, & Young, (2011). *Şema Terapi: Ayırıcı Özellikler*. İstanbul: Psikonet.
- Ramirez, J. M., & Andreu Rodríguez, J. M. (2003). Aggression's typologies. *International Review of Social Psychology*, 16(3), 125-141.
- Ramirez, J. M., & Andreu, J. M. (2006). Aggression, and some related psychological constructs (anger, hostility, and impulsivity) Some comments from a research project. *Neuroscience & biobehavioral reviews*, 30(3), 276-291.
- Riaz, M. N., & Khalily, T. (2013). Translation, adaptation, and cross language validation of short Schema Mode Inventory (SMI). *Pakistan Journal of Psychological Research*, 51-64.
- Renner, F., Lobbestael, J., Peeters, F., Arntz, A., & Huibers, M. (2012). Early maladaptive schemas in depressed patients: Stability and relation with depressive symptoms over the course of treatment. *Journal of affective disorders*, 136(3), 581-590.
- Riso, L. P., Froman, S. E., Raouf, M., Gable, P., Maddux, R. E., Turini-Santorelli, N., Penna, S., Blandino, J. A., Jacobs, C. H. & Cherry, M. (2006). The long-term stability of early maladaptive schemas. *Cognitive Therapy and Research*, 30(4), 515-529.
- Robertson, T., Daffern, M., & Bucks, R. S. (2012). Emotion regulation and aggression. *Aggression and violent behavior*, 17(1), 72-82.
- Robson, C. (2002). *Real World Research: A Resource for Social Scientists and Practitioner-Researchers* (2nd ed.). Oxford: Blackwell Publishers Ltd.

- Roelofs, J., Muris, P., & Lobbestael, J. (2016). Acting and feeling like a vulnerable child, an internalized “bad” parent, or a healthy person: The assessment of schema modes in non-clinical adolescents. *Journal of personality disorders*, 30(4), 469-482.
- Salmivalli, C., Kaukiainen, A., & Lagerspetz, K. (2000). Aggression and sociometric status among peers: Do gender and type of aggression matter?. *Scandinavian journal of psychology*, 41(1), 17-24.
- Sarchiapone, M., Carli, V., Cuomo, C., Marchetti, M., & Roy, A. (2009). Association between childhood trauma and aggression in male prisoners. *Psychiatry research*, 165(1-2), 187-192.
- Schmidt, N. B., & Joiner, T. E. (2004). Global maladaptive schemas, negative life events, and psychological distress. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 26(1), 65-72.
- Shorey, R. C., Anderson, S. E., & Stuart, G. L. (2012). Gender differences in early maladaptive schemas in a treatment-seeking sample of alcohol-dependent adults. *Substance use & misuse*, 47(1), 108-116.
- Shorey, R. C., Elmquist, J., Anderson, S., & Stuart, G. L. (2015). Early maladaptive schemas and aggression in men seeking residential substance use treatment. *Personality and individual differences*, 83, 6-12.
- Sigre-Leirós, V. L., Carvalho, J., & Nobre, P. (2013). Early maladaptive schemas and aggressive sexual behavior: A preliminary study with male college students. *The journal of sexual medicine*, 10(7), 1764-1772.
- South Richardson, D. (2014). Everyday aggression takes many forms. *Current Directions in Psychological Science*, 23(3), 220-224.
- Soyaslan, B. D., & Özcan, C. T. (2019). Madde kullanım bozukluğu olan kişilerde erken dönem uyumsuz şemalar ile öfke düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 10(2), 117-123.
- Soygüt, G., Gülüm, İ. V. Tuncer, E., Lobbestael, J., & Bernstein, D. (2019). Şema Mod Envanteri-Versiyon-3. Yayına hazır çalışma. ww.sematerapienstitusu.com
- Soygüt, G., Karaosmanoğlu, A. ve Çakır, Z. (2009). Erken dönem uyumsuz şemaların değerlendirilmesi: Young Şema Ölçeği Kısa Form – 3’ün psikometrik özelliklerine ilişkin bir inceleme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20 (1): 75-84.
- Soygüt, G., Karaosmanoğlu, A., & Çakır, Z. (2009). Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Değerlendirilmesi: Young Şema Ölçeği Kısa Form-3’ün Psikometrik Özelliklerine İlişkin Bir İnceleme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(1).
- Soykan, Ç. (2003). Öfke ve öfke yönetimi. *Kriz dergisi*, 11(2).
- Spigelman, G., Spigelman, A., & Englesson, I. (1991). Hostility, aggression, and anxiety levels of divorce and nondivorce children as manifested in their responses to projective tests. *Journal of personality assessment*, 56(3), 438-452.
- Stets, J. E. (1990). Verbal and physical aggression in marriage. *Journal of Marriage and the Family*, 501-514.

- Şimşek, D.E. (2017). *Yetişkin bireylerde çocukluk çağı travmaları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişki*. (Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Tabachnick, B.G. ve Fidell. L.S. (2013). *Using Multivariate Statistics* (6.ed), Pearson, Boston
- Taymur, İ., & Türkçapar, M. H. (2012). Kişilik: tanımı, sınıflaması ve değerlendirmesi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(2), 154-177.
- Temli, D. G. (2019). *Üniversite öğrencilerinin öz-değer koşulları ile saldırganlık eğilimleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Thimm, J. C. (2010). Personality and early maladaptive schemas: A five-factor model perspective. *Journal of behavior therapy and experimental psychiatry*, 41(4), 373-380.
- Toldos, M. P. (2005). Sex and age differences in self-estimated physical, verbal and indirect aggression in Spanish adolescents. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 31(1), 13-23.
- Tremblay, P. F., & Dozois, D. J. (2009). Another perspective on trait aggressiveness: Overlap with early maladaptive schemas. *Personality and Individual Differences*, 46(5-6), 569-574.
- Tuzgöl, D., M. (2000). Ana baba tutumları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 11(14), 39-48.
- Türkçapar, H., Güriz, O., Özel, A., Işık, B., & Dönbak Örsel, S. (2004). Antisosyal kişilik bozukluğu olan hastalarda öfke ve depresyonun ilişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 15(2), 119-124.
- van Wijk-Herbrink, M. F., Bernstein, D. P., Broers, N. J., Roelofs, J., Rijkeboer, M. M., & Arntz, A. (2018). Internalizing and externalizing behaviors share a common predictor: The effects of early maladaptive schemas are mediated by coping responses and schema modes. *Journal of abnormal child psychology*, 46(5), 907-920.
- Warburton, W.A. & Anderson, C.A. (2015). Aggression, social psychology of. L. Berkowitz (Ed.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 2nd edition, 1, 295-299.
- Yalçın, S. B., Kavaklı, M., Şahin, K., & Ak, M. (2018). Mutluluğun önündeki engel: Erken dönem uyumsuz şemalar. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 7-13.
- Yavuzer, Y., & Karataş, Z. (2012). Ergenlerde otomatik düşünceler ile fiziksel saldırganlık arasındaki ilişkide öfkenin aracı rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 23(2013), 24.
- Yiğit, İ., & Çelik, C. (2016). İlişki doyumunun erken dönem uyum bozucu şemalar, kişilerarası ilişki tarzları ve kendilik algısı açısından değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 19(38), 77-87.

- Yiğit, İ., & Erden, G. (2015). Çocukluk çağı istismar yaşantıları ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide erken dönem uyum bozucu şemaların aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 30(75), 47-59.
- Yolalan, H. (2020) *Klinik olan ve klinik olmayan yetişkin örneklerinde algılanan ebeveynlik biçimleri ile depresyon arasındaki ilişkide şema modlarının aracılık rolü.* (Doktora Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).
- Young, J. E. (1999). *Cognitive therapy for personality disorders: A schema-focused approach.* Professional Resource Press/Professional Resource Exchange
- Young, J. E. ve Brown, G. (1990). Young Schema Questionnaire, New York: Cognitive Therapy Center
- Young, J.E., Klosko, J.S.& Weishaar, M.E. (2009). *Şema Terapi Terapistin Rehberi.* Tuğrul Veli Soylu (Çev.). İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Zeigler-Hill, V., Green, B. A., Arnau, R. C., Sisemore, T. B., & Myers, E. M. (2011). Trouble ahead, trouble behind: Narcissism and early maladaptive schemas. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 42(1), 96-103.
- Zillmann, D. (1988). Cognition-excitation interdependences in aggressive behavior. *Aggressive Behavior*, 14(1), 51-64.
- Zillmann, D. (2008). Excitation transfer theory. *The international encyclopedia of communication.*
- Zillmann, D., Johnson, R. C., & Day, K. D. (1974). Attribution of apparent arousal and proficiency of recovery from sympathetic activation affecting excitation transfer to aggressive behavior. *Journal of Experimental Social Psychology*, 10(6), 503-515.
- Zillmann, D., Katcher, A. H., & Milavsky, B. (1972). Excitation transfer from physical exercise to subsequent aggressive behavior. *Journal of Experimental Social Psychology*, 8(3), 247-259.

EKLER

Ek 1

Demografik Bilgi Formu

Cinsiyetiniz: Kadın/Erkek

Yaşınız:

Eğitim Durumunuz: İlkokul/ Ortaokul/ Lise/ Lisans/ Yüksek Lisan ve üzeri

Ek 2

Young Şema Ölçeği Kısa Form (YSÖ-KF3)

YSO

Yönerge: Aşağıda, kişilerin kendilerini tanımlarken kullandıkları ifadeler sıralanmıştır. Lütfen her bir ifadeyi okuyun ve sizi ne kadar iyi tanımladığına karar verin. Emin olamadığınız sorularda neyin doğru olabileceğinden çok, sizin **duygusal olarak** ne hissettiğimize dayanarak cevap verin.

Bir kaç soru, anne babanızla ilişkiniz hakkındadır. Eğer biri veya her ikisi şu anda yaşamıyorlarsa, bu soruları o veya onlar hayatta iken ilişkinizi göz önüne alarak cevaplandırın.

1 den 6'ya kadar olan seçeneklerden sizi tanımlayan en yüksek şıkkı seçerek her sorudan önce yer alan boşluğa yazın.

Derecelendirme:

- 1- Benim için tamamıyla yanlış
- 2- Benim için büyük ölçüde yanlış
- 3- Bana uyan tarafı uymayan tarafından biraz fazla
- 4- Benim için orta derecede doğru
- 5- Benim için çoğunlukla doğru
- 6- Beni mükemmel şekilde tanımlıyo

1. _____ Bana bakan, benimle zaman geçiren, başıma gelen olaylarla gerçekten ilgilenen kimsem olmadı.
2. _____ Beni terkedeceklerinden korktuğum için yakın olduğum insanların peşini bırakmam.
3. _____ İnsanların beni kullandıklarını hissediyorum
4. _____ Uyumsuzum.
5. _____ Beğendiğim hiçbir erkek/kadın, kusurlarımı görürse beni sevmez.
6. _____ İş (veya okul) hayatımda neredeyse hiçbir şeyi diğer insanlar kadar iyi yapamıyorum
7. _____ Günlük yaşamımı tek başıma idare edebilme becerisine sahip olduğumu hissetmiyorum.
8. _____ Kötü bir şey olacağı duygusundan kurtulamıyorum.
9. _____ Anne babamdan ayrılmayı, bağımsız hareket edebilmeyi, yaşlılarım kadar, başaramadım.
10. _____ Eğer istediğimi yaparsam, başımı derde sokarım diye düşünürüm.
11. _____ Genellikle yakınlarıma ilgi gösteren ve bakan ben olurum.
12. _____ Olumlu duygularımı diğerlerine göstermekten utanırım (sevdiğimi, önemseydiğimi göstermek gibi).
13. _____ Yaptığım çoğu şeyde en iyi olmalıyım; ikinci olmayı kabullenemem.

14. _____ Diğer insanlardan bir şeyler istediğimde bana “hayır” edilmesini çok zor kabullenirim.
15. _____ Kendimi sıradan ve sıkıcı işleri yapmaya zorlayamam.
16. _____ Paramın olması ve önemli insanlar tanıyarak beni değerli yapar.
17. _____ Her şey yolunda gidiyor görünse bile, bunun bozulacağını hissederim.
18. _____ Eğer bir yanlış yaparsam, cezalandırılmayı hak ederim.
19. _____ Çevremde bana sıcaklık, koruma ve duygusal yakınlık gösteren kimsem yok.
20. _____ Diğer insanlara o kadar muhtacım ki onları kaybedeceğim diye çok endişeleniyorum.
21. _____ İnsanlara karşı tedbiri elden bırakamam yoksa bana kasıtlı olarak zarar vereceklerini hissederim.
22. _____ Temel olarak diğer insanlardan farklıyım.
23. _____ Gerçek beni tanırlarsa beğendiğim hiç kimse bana yakın olmak istemez.
24. _____ İşleri halletmede son derece yetersizim.
25. _____ Gündelik işlerde kendimi başkalarına bağımlı biri olarak görüyorum.
26. _____ Her an bir felaket (doğal, adli, mali veya tıbbi) olabilir diye hiss ediyorum.

27. _____ Annem, babam ve ben birbirimizin hayatı ve sorunlarıyla aşırı ilgili olmaya eğilimliyiz.
28. _____ Diğer insanların isteklerine uymaktan başka yolum yokmuş gibi hissediyorum; eğer böyle yapmazsam bir şekilde beni reddederler veya intikam alırlar.
29. _____ Başkalarını kendimden daha fazla düşündüğüm için ben iyi bir insanım.
30. _____ Duygularımı diğerlerine açmayı utanç verici bulurum.
31. _____ En iyisini yapmalıyım, “yeterince iyi” ile yetinemem.
32. _____ Ben özel biriyim ve diğer insanlar için konulmuş olan kısıtlamaları veya sınırları kabul etmek zorunda değilim.
33. _____ Eğer hedefime ulaşamazsam kolaylıkla yılgınlığa düşer ve vazgeçerim.
34. _____ Başkalarının da farkında olduğu başarılar benim için en değerlisidir.
35. _____ İyi bir şey olursa, bunu kötü bir şeyin izleyeceğinden endişe ederim.
36. _____ Eğer yanlış yaparsam, bunun özürü yoktur.
37. _____ Birisi için özel olduğumu hiç hissetmedim.
38. _____ Yakınlarımin beni terk edeceği ya da ayrılacağından endişe duyarım
39. _____ Herhangi bir anda birileri beni aldatmaya kalkışabilir.
40. _____ Bir yere ait değilim, yalnızım.

41. _____ Başkalarının sevgisine, ilgisine ve saygısına değer bir insan değilim.
42. _____ İş ve başarı alanlarında birçok insan benden daha yeterli.
43. _____ Doğru ile yanlış birbirinden ayırmakta zorlanırım.
44. _____ Fiziksel bir saldırıya uğramaktan endişe duyarım.
45. _____ Annem, babam ve ben özel hayatımız birbirimizden saklarsak, birbirimizi aldatmış hisseder veya suçluluk duyarız
46. _____ İlişkilerimde, diğer kişinin yönlendirici olmasına izin veririm.
47. _____ Yakınlarımla o kadar meşgulüm ki kendime çok az zaman kalıyor.
48. _____ İnsanlarla beraberken içten ve cana yakın olmak benim için zordur.
49. _____ Tüm sorumluluklarımı yerine getirmek zorundayım.
50. _____ İstediyimi yapmaktan alıkonulmaktan veya kısıtlanmaktan nefret ederim.
51. _____ Uzun vadeli amaçlara ulaşabilmek için şu andaki zevklerimden fedakarlık etmekte zorlanırım
52. _____ Başkalarından yoğun bir ilgi görmezsem kendimi daha az önemli hissedirim.
53. _____ Yeterince dikkatli olmazsanız, neredeyse her zaman bir şeyler ters gider.

54. _____ Eğer işimi doğru yapmazsam sonuçlara katlanmam gerekir.
55. _____ Beni gerçekten dinleyen, anlayan veya benim gerçek ihtiyaçlarımı ve duygularımı önemseyen kimsem olmadı.
56. _____ Önem verdiğim birisinin benden uzaklaştığını sezersem çok kötü hissederim.
57. _____ Diğer insanların niyetleriyle ilgili oldukça şüpheliyimdir.
58. _____ Kendimi diğer insanlara uzak veya kopmuş hissediyorum.
59. _____ Kendimi sevilebilecek biri gibi hissetmiyorum.
60. _____ İş (okul) hayatımda diğer insanlar kadar yetenekli değilim.
61. _____ Gündelik işler için benim kararlarım güvenilemez.
62. _____ Tüm paramı kaybedip çok fakir veya zavallı duruma düşmekten endişe duyarım.
63. _____ Çoğunlukla annem ve babamın benimle iç içe yaşadığını hissediyorum-Benim kendime ait bir hayatım yok.
64. _____ Kendim için ne istediğimi bilmediğim için daima benim adıma diğer insanların karar vermesine izin veririm.
65. _____ Ben hep başkalarının sorunlarını dinleyen kişi oldum.
66. _____ Kendimi o kadar kontrol ederim ki insanlar beni duygusuz veya hissiz bulurlar.
67. _____ Başarmak ve bir şeyler yapmak için sürekli bir baskı altındayım.

68. _____ Diğer insanların uyduğu kurallara ve geleneklere uymak zorunda olmadığımı hissediyorum.
69. _____ Benim yararına olduğunu bilsem bile hoşuma gitmeyen şeyleri yapmaya kendimi zorlayamam.
70. _____ Bir toplantıda fikrimi söylediğimde veya bir topluluğa tanıtıldığımda onaylanılmayı ve takdir görmeyi isterim.
71. _____ Ne kadar çok çalışırsam çalışayım, maddi olarak iflas edeceğimden ve neredeyse her şeyimi kaybedeceğimden endişe ederim.
72. _____ Neden yanlış yaptığımın önemi yoktur; eğer hata yaptıysam sonucuna da katlanmam gerekir.
73. _____ Hayatımda ne yapacağımı bilmediğim zamanlarda uygun bir öneride bulunacak veya beni yönlendirecek kimsem olmadı.
74. _____ İnsanların beni terk edeceği endişesiyle bazen onları kendimden uzaklaştırırım.
75. _____ Genellikle insanların asıl veya art niyetlerini araştırırım.
76. _____ Kendimi hep grupların dışında hissedirim.
77. _____ Kabul edilemeyecek pek çok özelliğim yüzünden insanlara kendimi açamıyorum veya beni tam olarak tanımalarına izin vermiyorum.
78. _____ İş (okul) hayatımda diğer insanlar kadar zeki değilim.
79. _____ Ortaya çıkan gündelik sorunları çözebilme konusunda kendime güvenmiyorum.
80. _____ Bir doktor tarafından herhangi bir ciddi hastalık bulunmamasına rağmen bende ciddi bir hastalığın gelişmekte olduğu endişesine kapılıyorum.

81. _____ Sık sık annemden babamdan ya da eşimden ayrı bir kimliğimin olmadığını hissediyorum.
82. _____ Haklarıma saygı duyulmasını ve duygularımın hesaba katılmasını istemekte çok zorlanıyorum.
83. _____ Başkaları beni, diğerleri için çok, kendim için az şey yapan biri olarak görüyorlar.
84. _____ Diğerleri beni duygusal olarak soğuk bulurlar.
85. _____ Kendimi sorumluluktan kolayca sıyıramıyorum veya hatalarım için gerekçe bulamıyorum.
86. _____ Benim yaptıklarımın, diğer insanların katkılarından daha önemli olduğunu hissediyorum.
87. _____ Kararlarıma nadiren sadık kalabilirim.
88. _____ Bir dolu övgü ve iltifat almam kendimi değerli birisi olarak hissetmemi sağlar.
89. _____ Yanlış bir kararın bir felakete yol açabileceğinden endişe ederim.
90. _____ Ben cezalandırılmayı hakeden kötü bir insanım.

Ek 3

Şema Mod Envanteri (SMI)

AÇIKLAMA: Aşağıda, kişilerin kendilerini tanımlarken kullanabileceği ifadeler yer almaktadır. Lütfen her birini, o ifadeye genel olarak **ne kadar** inandığınıza ya da **ne yoğunlukta** hissettiğinize göre derecelendiriniz.

SIKLIK: Genellikle,	
1=Hiç ya da Neredeyse Hiç	4= Sık Sık
2=Nadiren	5=Çoğu Zaman
3=Arada Sırada	6= Her Zaman

Sıklık	Genellikle,
	1. İkinci olmayı kabullenemem.
	2. Diğer insanların çoğundan daha özel ve daha iyi olduğumu hissederim.
	3. Kendi çıkarım için insanların zayıflıklarından yararlanırım
	4. Diğer insanlar, onlardan istediklerimi yapmadıklarında gerilirim.
	5. Kendimi aşağılanmış hissederim.
	6. Diğer insanlarla aramda bir bağ varmış gibi hissetmem.
	7. Onlarla çatışmaktan, karşı karşıya gelmekten ve reddedilmekten kaçınmak için başkalarını memnun etmeye uğraşırım.
	8. Birini öldürebilecek kadar sinirlenebilirim.
	9. Sinirimi bozan düşünce veya duygularımdan daha az etkilenmek için kendimi sürekli meşgul ederim.
	10. Hedeflerime ulaşamadığımda kolayca usanır ve pes ederim.
	11. Mücadele etmezsem istismar edirim ya da görmezden gelinirim.
	12. Kendi gereksinimlerim diğer insanlarınkinden önceliklidir.
	13. İnsanlardan yararlanabilmek için öncelikle bana güvenmelerini sağlarım.
	14. Kendime koyduğum standartları yakalayabilmek adına keyfimden, sağlığımdan ve mutluluğumdan vazgeçerim.
	15. Kızgın olduğumu söylemesem bile insanlar bunu fark ederler.
	16. Tembelimdir.
	17. Sorunları kendi başıma çözebilmek için çok uğraşırım.
	18. Kendimi dışarıda bırakılmış ya da dışlanmış hissederim.
	19. Sürekli bir şeyleri başarma ve tamamlama baskısı altındayım.

20.	Kendime karşı acımasızım.
21.	Kızgın olduğumda kimseyi yanımda istemem.
22.	Kendimi, yanında bulunduğum kişilere göre değiştiririm ki beni sevip, onaylasınlar.
23.	Kendimi cezalandırmak için canımı acıtmak gibi dürtülerim vardır (Örneğin, kendimi kesmek).
24.	Bir baltaya sap olamamış insanlarla zaman geçirmeyi sevmem.
25.	Eğer başkaları size iyi davranıyorsa, altında bilmediğiniz nedenler vardır.
26.	Başkalarının asıl niyetleri konusunda dikkatli olmalıyım.
27.	İnsanlarla içli dışlı olmak istemem.
28.	Bir şeyler yapmanın “doğru” ve “yanlış” yolları vardır ve ben de doğru olanını yapmaya çalışırım, yoksa kendimi eleştirmeye başlarım.
29.	Kendimi bu dünyada yapayalnız hissederim.
30.	Aldatıldığım ya da bana adil davranılmadığı durumlar oldu.
31.	Öfkeli olduğum zamanlarda sıklıkla kontrolümü kaybeder, diğer insanlara tehditler savururum.
32.	Güç ve statüye her şeyden çok değer veririm.
33.	İnsanların çoğuna güvenirim.
34.	Diğer insanların ihtiyaçlarını ve duygularını göz önünde bulundurmaksızın, ne istersem onu yaparım.
35.	Akılsız insanlara karşı sabrım yok.
36.	Sadece karşılığını alacaksam bir şeyler yaparım.
37.	Diğer insanlar hakkında yalan söylenebilir
38.	Kendimi affedemiyorum.
39.	Öfkelenmeye başladığımda çoğu kez kontrol etmeye çalışmam ve kendimi kaybederim.
40.	Sonuçlarını düşünmeden ne hissediyorsam onu söylerim, veya düşünmeden hareket ederim.
41.	Eğer öfkelenirsem öyle kontrolden çıkarım ki diğer insanlara zarar veririm.
42.	Birinin canını yakıyorsam bunu hak edecek bir şey yapmış demektir.
43.	Hiç kimse ona zarar verme planım olduğunu fark edemez.
44.	Aklını başına getirmek için birisine fiziksel olarak zarar verebilirim.
45.	Mutlu ve huzurlu hissediyorum.
46.	Başıma bir şey geldiğinde insanların bana şefkat göstermesini hak etmiyorum.
47.	Olanlar hoşuma gitmese de durdurmak için harekete geçmem.

48.	İnsanlara öfkeleniyorsam kötü biriyimdir.
49.	İnsanlara hissettirmeden onları amacıma göre kullanırım.
50.	Beni üzen olaylar hakkında düşünmek zorunda kalmamak için yoğun bir şekilde çalışır ya da spor yaparım.
51.	İnsanlara "benden uzak durun" mesajı verebilmek için kontrollü bir (düzeyde) öfke gösteririm.
52.	Kendimi güçsüz ve çaresiz hissederim.
53.	Benim için çok önemli olan insanlarla ilgili her şeye tahammül edebilirim.
54.	Diğerlerinin beni incitmesine fırsat vermemek için uyanık olmalıyım.
55.	Patronun ben olduğumu diğerlerine belli ederim.
56.	Çoğu şeye karşı kayıtsızımdır.
57.	Patronluk yapmayı severim.
58.	Diğer insanlarla bir aradayken tetikte olmalısınız.
59.	Haksız yere eleştirildiğimi, istismar edildiğimi veya benden yararlanıldığını hissettiğimde kendimi savunabilirim.
60.	Kötü bir insan olduğum için diğer insanların keyif aldıkları şeylerden kendimi mahrum bırakırım.
61.	Sözel olmayan yöntemlerle insanların öfkemi anlamalarını sağlarım.
62.	Birini herhangi bir şey konusunda ikna edebilirim.
63.	Sinirli olduğumda bunu dile getirmem; fakat insanlar anlarlar.
64.	İnsanların benim için bir şey yapmasını istediğimde cazibemi kullanırım.
65.	İnsanların beni eleştirmesine veya aşağılamasına izin veririm.
66.	İstediğimi elde etmek için birilerine zarar vermekten çekinmem.
67.	İnsanlara karşı çok öfkeliyim.
68.	Yaptığım her şeyde en iyisi ben olmalıyım.
69.	Kendimi çoğu insandan daha üstün hissederim.
70.	İnsanlardan kurtulmak için planlar yaparım.
71.	Eşitlik diye bir şey yoktur, o yüzden diğer insanların üzerinde üstünlük kurmak daha iyidir.
72.	Diğer insanları etkilemek için hakkımda hikayeler uydururum.
73.	İnsanlar göründükleri kadar zararsız değillerdir.
74.	Çoğu insandan daha fazla sorumluluk sahibi olabilmek için kendimi zorlarım.
75.	Sinirlendiğimde etrafa bir şeyler fırlatırım.
76.	İnsanları benden uzakta tutmaya yarayan sessiz bir "öfke duvarı" örerim.

77.	Hata yapmamaya çalışırım; yaparsam kendimi yer bitiririm.
78.	İnsanların benim ne kadar güçlü olduğumu görmelerini sağlarım.
79.	Umutsuz hissediyorum.
80.	Benim yararına olduğunu bilsem bile hoşlanmadığım şeyleri yapmakta zorlanırım.
81.	Eğer insanlar üzerinde üstünlük kurmazsanız, onlar sizin üzerinizde kurarlar.
82.	Hiçbir şey hissetmiyorum.
83.	Diğer insanlar başarılı olduğumu görebilsinler diye bir şeyler satın alırım (pahalı arabalar, kıyafetler ve güzel bir ev).
84.	Bana karşı olanlar bunun bedelini ağır ödeyeceklerdir.
85.	Sorunları, duygularımın beni etkilemesine izin vermeden, mantıklı yollardan çözebilirim.
86.	Sadece bir bakışla insanlara öfkeli olduğumu gösterebilirim.
87.	Duygularımdan kaçınmak için bana heyecan veren ya da beni sakinleştiren şeyler yapmaktan hoşlanırım (örneğin, çalışmak, kumar oynamak, yemek yemek, alışveriş yapmak, cinsel aktiviteler, televizyon izlemek).
88.	Sürekli tetikte kalarak başkalarının sizi kullanmasını engelleyebilirsiniz.
89.	Dürtülerimi, anlık isteklerimi kontrol etmem imkansızdır.
90.	Bana yaptıkları yüzünden insanları azarlayasım gelir.
91.	Sıradan olmak olabileceğiniz en kötü şeydir.
92.	Diğer insanlara karşı talepkârımdır.
93.	Kendime kızgınım.
94.	Öğrenebilirim, geliştirebilirim ve değişebilirim.
95.	Birini öldürsem kötü hissetmezdim.
96.	Diğer insanlar beni kibirli ve soğuk bulur.
97.	Kaybolmuş hissediyorum.
98.	İyimserim.
99.	Başımı belaya sokacak ya da diğer insanları incitecek kadar düşüncesizce hareket eder ya da duygularımı ifade ederim.
100.	Bana kulak verildiğini, anlaşıldığımı ve onaylandığımı hissederim.
101.	Öfkemin çığırından çıktığı olur
102.	İnsanları kendi çıkarlarım doğrultusunda yönlendirmede iyiyimdir.
103.	Hiçbir şeyi umursamam; hiçbir şey benim için önemli değildir.
104.	Kötü bir şey olursa bu benim hatamdır.
105.	İlişkilerde diğer kişinin hakimiyeti ele almasına izin veririm.

106.	Donuk hissederim.
107.	Gerektiğinde, değer verdiğim şeyleri başarabilmek için sıkıcı ve rutin işlere katlanırım.
108.	Özümde iyi bir insanım.
109.	Benim için bir şey yapsınlar diye insanları seviyormuş gibi yaparım.
110.	Diğer insanların uyduğu kurallara uymak zorunda değilim.
111.	Kendimi güvende hissederim.
112.	İyi bir yalancıyım.
113.	Eğer biri yanımda değilse, karşımdadır.
114.	Beni tanımak bir ayrıcalıktır.
115.	İstediklerimi elde edebilmek için insanların sırlarını onlara karşı kullanırım.
116.	Kendimi diğer şeylerden kopmuş hissediyorum (diğer insanlardan, duygularımdan ya da kendimden).
117.	Uyumlu bir insan olduğumu düşünüyorum.
118.	Başkalarının ihtiyaçlarını ve duygularını umursamadan istediğimi yaparım.
119.	Düşmanca duruşum ve beden dilim insanların öfkeli olduğumu anlamaları için yeterlidir.
120.	Kimsenin beni sevmediğini düşünüyorum.
121.	Sevdiğimi ve kabul gördüğümü hissediyorum
122.	Ucunda çok fazla para varsa birini öldürebilirim.
123.	İhtiyacımı açıkça ifade etmek yerine diğerlerinin dediğinin olmasına izin veririm.
124.	Diğer insanlar bana komplo kuruyorlar.
125.	İnsanlarla dalga geçer, onlara zorbalık yaparım.
126.	Dürtülerimi, anlık isteklerimi kontrol etmekte zorlanırım.
127.	Saldırı en iyi savunma yöntemidir.
128.	Diğer insanların beni itip kakmasına izin vermeyerek bana saygı duymalarını sağlarım.
129.	istikrarlı ve güvenli bir hayatım olduğunu düşünüyorum.
130.	Özgürlüğümün ya da bağımsızlığımın elimden alınmaya çalışılmasına kızgınım.
131.	Birini çok kötü bir biçimde kırabilirim ve bu benim uykumu kaçırmaz.
132.	Diğerlerinin bana zarar vermek için hazırladıkları planları açığa çıkaracak ipuçları ararım.
133.	Hak etmediğimi düşündüğüm için kendimi eğlenceden mahrum bırakırım.
134.	Sadece bakışlarımdan bile sinirli olduğum anlaşılabilir.

135.	Kuralları çiğnerim, sonra da pişman olurum.
136.	İlgi odağı olmak için elimden geleni yaparım.
137.	Etrafımda insanlar olsa bile kendimi yalnız hissedirim.
138.	Diğer insanlara karşı oldukça eleştirelimdir.
139.	İhtiyaçlarım konusunda sınırı aşmadan ısrarcı olurum.
140.	Cezalandırılmayı hak ediyorum.
141.	Olası tehditlere karşı her zaman tetikteyim.
142.	Sıkıcı ya da tek düze işleri tamamlamak için kendimi zorlamam.
143.	Körü körüne duygularımın peşinden giderim.
144.	Biri bana nasıl hissetmem veya davranmam gerektiğini söylediğinde sinirlenirim.
145.	İçimde biriktirdiğim ve boşaltmam gereken çok büyük bir öfkem var.
146.	Öfkeli olduğum kişilere fiziksel olarak saldırırım.
147.	Beni terk ettiği veya beni yalnız bırakıp gittiği için birine karşı öfkeliyim.
148.	Duygularımı ne zaman ifade edip ne zaman etmemem gerektiğini bilirim.
149.	Önce harekete geçer sonra düşünürüm.
150.	Diğerlerinin sizinle dalga geçmesine veya size zorbalık yapmasına izin vermeniz ezik bir insan olduğunuzu gösterir.
151.	Dikkatimi üzücü düşünce ve duygulardan uzaklaştırmak istiyorum.
152.	Kişisel bilgilerimi paylaşmam çünkü insanlar bunu bana karşı kullanırlar.
153.	İçinden geldiği gibi hareket eden ve eğlenceli biriyimdir.
154.	Yapmam gereken tüm işleri bitirmeden kendime rahatlama veya eğlenme izni vermem.
155.	Öfke patlamaları yaşarım.
156.	Kötü biriyim.
157.	Diğer insanların üzerinde üstünlük kurarak kendinizi sağlama alırsınız.
158.	Öfkemi, diğer insanları çevremden uzaklaştırmak için kullanırım.
159.	Kendimi özünde yetersiz, kusurlu ya da etkisiz hissedirim.
160.	Diğer insanlara karşı soğuk ve acımasızımdır.
161.	Kendi başımın çaresine bakabilirim.
162.	Birine bana yaptığı bir şey yüzünden saldırıp onu incitesim gelir.
163.	İstedigimi elde etmek için başıma gelen şanssızlıkları abartılı bir biçimde anlatırım.
164.	Bir şeyden çabucak sıkılır, ilgimi kaybederim.
165.	Kendimi iyi tanırım ve beni nelerin mutlu edeceğini iyi bilirim.

166.	Dayanıklıyım.
167.	Diğer insanlarla bağımlı olduğumu hissediyorum.
168.	Diğer insanları küçümserim.
169.	Kendimi diğer insanlardan uzak hissediyorum.
170.	Öfkeli olduğumda etrafa zarar veririm.
171.	İntikam için doğru zamanı kolluyorum.
172.	İnsanların yaptıkları şeylerin arkasındaki nedenleri bulmaya çalışıyorum.
173.	"Bir numara" olmak benim için önemlidir (Örneğin; en popüler, en başarılı, en zengin, en güçlü).
174.	Yalnız hissediyorum.

Ek 4

Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği

Aşağıdaki ifadeleri 1’den 5’e kadar puanlayınız. Seçtiğiniz puanı her bir madde için sağ tarafta yer alan kutucuklara işaretleyiniz. 1 = kesinlikle katılmıyorum, 2= katılmıyorum, 3 = kararsızım, 4 = katılıyorum, 5 = kesinlikle katılıyorum anlamına gelmektedir.

		1	2	3	4	5
1	Bazı arkadaşlarım benim öfkeli biri olduğumu söylerler.					
2	Gerekirse hakkımı korumak için şiddete başvurabilirim.					
3	Birisi bana fazlasıyla iyi davrandığında “Acaba benden ne istiyor?” diye düşünürüm.					
4	Arkadaşlarımın görüşlerine katılmadığım zaman bunu onlara açıkça söylerim.					
5	Öfkeden deliye döndüğümde bir şeyler kırıp dökerim.					
6	Diğer insanların her zaman çok iyi fırsatlar yakaladıklarını düşünüyorum.					
7	Zaman zaman bazı olaylara/kişilere yönelik kızgınlığım uzun süre bitmek bilmez.					
8	Bazen başkalarına vurma dürtümü kontrol edemiyorum.					
9	Sakin yapılı biriyimdir					
10	Tanımadığım insanlar bana fazla yakın davrandıklarında onlara şüpheyle yaklaşırım.					
11	Daha önce, tanıdığım insanları tehdit ettiğim oldu.					
12	Çok çabuk parlar ve hemen sakinleşirim.					
13	Birisi bana sataşırsa kolaylıkla onu itip tartaklayabilirim.					
14	İnsanlar sinirimi bozduklarında kolaylıkla onlar hakkında ne düşündüğümü söyleyebilirim.					
15	Zaman zaman kıskançlık beni yiyip bitirir.					
16	Bir insana vurmanın mantıklı bir gerekçesi olamayacağını düşünüyorum.					
17	Bazen hayatın bana adaletsiz davrandığını düşünürüm.					
18	Öfkemi kontrol etmekte zorluk çekerim.					
19	Yapmak istediğim bir şey engellendiğinde kızgınlığımı açıkça ortaya koyarım.					

20	Zaman zaman insanların arkamdan güldüğü duygusuna kapılırım.						
21	İnsanlarla sıkça görüş ayrılığına düşerim.						
22	Birisi bana vurursa ben de karşılık veririm.						
23	Bazen kendimi patlamaya hazır bir bomba gibi hissediyorum.						
24	İnsanlar benim görüşlerime katılmadıklarında onlarla tartışmaktan kendimi alıkoyamam.						
25	Birisi beni iterse onunla kavgaya tutuşurum.						
26	“Arkadaşlarım”ın arkamdan konuştuklarını biliyorum.						
27	Arkadaşlarım münakaşacı/tartışmayı seven biri olduğumu söylerler						
28	Bazen olmadık şeylere ortada mantıklı bir neden yokken aniden sinirlenir, tepki veririm.						
29	Çoğu insana kıyasla daha sık kavgaya karıştığımı söyleyebilirim.						

ÖZGEÇMİŞ

Lerzan Tuğdem BERNA; 2014 yılında Üsküdar Amerikan Lisesinden mezun olmuştur. 2018 yılında tam burslu girmiş olduğu Acıbadem Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji bölümünden dönem dördüncüsü olarak ve Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Yönetimi bölümü Çift Anadal programında mezun olmuştur.2017 Yılında Prof.Dr. Mazhar Osman Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesinde, 2019 yılında Balıklı Rum Vakfı Hastanesinde stajlarını tamamlamıştır. 2017-2020 yılları arasında Adli Psikoloji alanında araştırmalar yürütmüş, bir ulusal, iki uluslararası kongrede sözlü bildiri; iki ulusal, bir uluslararası kongrede poster bildiri sunmuştur. Bununla beraber iki tane de yayınlanmış makalesi bulunmaktadır. Kısa Süreli Çözüm Odaklı Terapi, İstismar Mağduru Çocukla Görüşme eğitimlerini tamamlamıştır.